บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของครูในการประเมินผลตามสภาพจริงในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปัตตานีและได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลตามสภาพจริงไว้ตามลำดับ ดังนี้

1 . ความหมายของการประเมินผลตามสภาพจริง

2. หลักการพื้นฐานของหลักสูตรกับการประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพจริง

2.1 หลักการเกี่ยวกับการวัดผลการศึกษา

2.2 หลักการเรียนรู้

2.3 หลักการแห่งความรู้

2.4 หลักการสอน

2.5 หลักการของการประเมินผล

3. คุณสมบัติของการประเมินผลตามสภาพจริง

3.1 โครงสร้างและเหตุผลของการประเมินผล

3.2 ลักษณะเฉพาะทางด้านสติปัญญา

3.3 การให้เกรด หรือ มาตรฐานการให้คะแนน

3.4 ความยุติธรรมและความเสมอภาคของการประเมินผล

4. ลักษณะของการประเมินผลตามสภาพจริง

5.วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลตามสภาพจริง

5.1 การประเมินการแสดงออกและกระบวนการของนักเรียน

5.2 การประเมินกระบวนการและผลผลิตของนักเรียน

6. ความหมายของบทบาทและทฤษฎีบทบาท

7. บทบาทของครูในการประเมินผลตามสภาพจริง

7.1 การจัดทำแผนการสอนเพื่อประเมินผลตามสภาพจริง

7.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสภาพจริง

7.3 การสร้างเกณฑ์การประเมินผลตามสภาพจริง

7.4 การใช้แฟ้มสะสมงานในการประเมินผลและพัฒนาการเรียนการสอน

ความหมายของการประเมินผลตามสภาพจริง

สุรชาติ สังข์รุ่ง (2541 : 18) ได้ให้ความหมายการประเมินผลตามสภาพจริงไว้ว่า เป็นการประเมินที่ให้ความสำคัญกับพัฒนาการของนักเรียน การให้ความช่วยเหลือให้นักเรียนประสบความสำเร็จตามศักยภาพของแต่ละคนเพราะเชื่อว่านักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้

กรมวิชาการ (2540 : 11) ได้สรุปความหมาย การประเมินผลตามสภาพจริงไว้ ดังนี้

1) เป็นกระบวนการสังเกต การบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อนักเรียนแต่ละคน

2) เป็นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงาน ความสามารถในการแก้ปัญหา การแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริง ในการเรียนการสอนของนักเรียน

3) เป็นการให้ความสำคัญกับพัฒนาการและความต้องการช่วยเหลือและการประสบความสำเร็จของนักเรียนแต่ละคนอย่างต่อเนื่อง

4) เป็นการบันทึกข้อมูลเชิงคุณภาพของนักเรียนรายบุคคลของครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะกับนักเรียนแต่ละบุคคลได้

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 6) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลตามสภาพจริง ไว้ ดังนี้

1) เป็นการประเมินกระบวนการและผลผลิตที่นักเรียนปฏิบัติจริง ๆ ที่สามารถชี้ให้เห็นพัฒนาการและผลสัมฤทธิ์ที่แท้จริงของนักเรียนได้ และครูกับนักเรียน จะร่วมกันประเมินไปพร้อม ๆ กัน

2) เป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นความจริงมากที่สุด ครูและนักเรียนจะร่วมกันสำรวจ เก็บรวบรวมผลงาน สร้างเอกสารหลักฐานและประเมินกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน

3) เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลเพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจตนเองและสามารถคิดหาแนวทางที่จะพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไขตนเองได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ชวลิต โพธิ์นคร (ม.ป.ป. : 42) ได้ให้ความหมาย การประเมินตามสภาพจริง ไว้ว่า เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่แท้จริงของนักเรียน

เพิ่มวุธ บุพผามาตะนัง (2543 : 36) ได้ให้ความหมาย การประเมินตามสภาพที่แท้จริง ว่า หมายถึง การประเมินความคิดระดับสูงที่สลับซับซ้อน ทักษะการปฏิบัติ คุณสมบัติและกระบวนการในการปฏิบัติงานที่ไม่สามารถใช้แบบทดสอบวัดได้

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (ม.ป.ป. : 94 – 95) ได้ให้ความหมาย การประเมินผลตามสภาพจริงว่า หมายถึง การประเมินผลงานที่แท้จริง ที่นักเรียนแสดงหรือกระทำและ / หรือสร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง นักเรียนต้องแสดงทักษะหรือกระบวนการหรือสร้างผลงานที่แสดงถึงสิ่งที่รู้และสามารถทำได้มากกว่าการตอบข้อสอบแบบเลือกตอบ ซึ่งอาจวัดได้เพียงความสามารถในการจำหรือการทำข้อสอบเท่านั้น

ส. วาสนา ประวาลพฤกษ์ (2538 : 31 – 33) ได้ให้ความหมาย การประเมินผลตามสภาพจริงตามส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนไว้ ดังนี้

1) การสังเกตและการตรวจงาน ครูคอยให้คำแนะนำในการปรับพฤติกรรมและผลงานแก่นักเรียน การให้คำยกย่องชมเชยเพื่อให้นักเรียนปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (ในกรณีที่ใช้ได้อยู่แล้ว) หรือแก้ไขให้ถูกต้อง การสังเกตเป็นส่วนสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนให้ละเอียดที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

2) การประชุมร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ทั้งที่ได้วางแผนอย่างดีและไม่ได้วางแผน ครูจะใช้การประชุมนี้ทบทวนและวิเคราะห์การเรียนของนักเรียนและใช้การประชุมวางแผนในการดำเนินการเรียนขั้นต่อไป การบันทึกผลการประชุมจะง่ายกว่าการบันทึกผลการสังเกต ครูอาจจะให้นักเรียนบันทึกผลการประชุมก็ได้

3) การประเมินจากการเขียน การเขียนเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของการประเมินตามสภาพจริง ซึ่งการฝึกให้เขียนในลักษณะนี้มิใช่การเขียนในความหมายทั่วไป กระบวนการเขียนจะต้องเริ่มด้วยความต้องการที่จะเขียน ไม่ว่าจะเป็นการเขียนในชีวิตประจำวันหรือการเขียนแบบสร้างสรรค์ การเขียนไม่ได้จำกัดระยะเวลาจะปรับปรุงหรือจะแก้ไขตามความต้องการของ นักเรียนได้ตลอดเวลา ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดและเจตคติของนักเรียน

4) การประเมินตนเอง นักเรียนอาจจะนำการบันทึกของครู การเขียนและผลงานของตนเองมารายงานความก้าวหน้าของตนและประเมินตนเองได้

5) การทดสอบข้อเขียน การทดสอบยังจำเป็นอยู่ โดยเฉพาะการทดสอบให้นักเรียนเขียนคำตอบเอง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของนักเรียน ส่วนการให้คะแนนควรกำหนดแนวคำตอบเป็นเกณฑ์ย่อย ๆ ไว้ ในลักษณะของการสอบแบบการปฏิบัติงานจริง ซึ่งจะจำลองสภาพปัญหาให้นักเรียนวางแผนดำเนินการพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานจนบรรลุผลสำเร็จ โดยเน้นพฤติกรรม กระบวนการคิดและการแก้ปัญหา ส่วนเกณฑ์การให้คะแนนจะกำหนดเป็นระดับต่าง ๆ พร้อมคำอธิบายและตัวอย่างของคำตอบ

6) การทดสอบด้วยแบบทดสอบมาตรฐาน ถึงแม้จะมีผู้กล่าวว่า การสอบด้วยแบบทดสอบมาตรฐานวัดได้ไม่เป็นไปตามสภาพความเป็นจริง และเป็นการข่มขวัญนักเรียน แต่ผลการสอบยังมีประโยชน์ในแง่ของการวัดความสามารถพื้นฐานหรือสังกัปที่จำเป็นบางอย่างที่ครูอาจจะนำมาสอบและเก็บคะแนนไว้เป็นข้อมูลประกอบ

นอกจากนี้ ยังให้แนวคิดเพิ่มเติมว่า ในการประเมินผลตามสภาพจริงนั้น การพิจารณาระดับผลการเรียน จะต้องพิจารณาจากผลงานทั้งหมดของนักเรียน ในทางปฏิบัติการประเมินผลการสอนของครูจะแปรผันได้หลายแนว แล้วแต่การนำไปใช้และการวางแผนจัดเก็บข้อมูล แต่อย่างน้อยจะเป็นการพิจารณาพัฒนาการและกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งจะเน้นความเป็นจริงในสภาพปัจจุบันของนักเรียน ให้นักเรียนได้สัมผัสกับปัญหาจริง แสดงวิธีการแก้ปัญหาโดยการดำเนินการวางแผนและแก้ปัญหาตามแนวความคิดของตน

จรัญ คำยัง (2540 : 2 - 3) ได้ให้สรุปแนวคิดและหลักการในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง จากนักการศึกษาต่างประเทศหลายท่านไว้ ดังนี้

1) เป็นการประเมินทักษะการคิดอย่างซับซ้อนของนักเรียนในการทำงานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและการประเมินตนเอง ความพยายามในความร่วมมือ ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานจริงภายนอกโรงเรียน

2) เป็นการวัดผลสนับสนุนผลสัมฤทธิ์ที่มีความหมาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการประเมินโปรแกรมการสอนและประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน

3) เป็นการสะท้อนให้เห็นการสังเกตสภาพงานในปัจจุบันของนักเรียนและสิ่งที่ นักเรียนได้ปฏิบัติจริง

4) เป็นการผูกติดนักเรียนกับงานที่อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งนักเรียนจะมีแรงกระตุ้นมากกว่าและมีการถ่ายโยงได้มากกว่าการกระทำดั้งเดิมที่อยู่ในลักษณะสถานการณ์จำลอง

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การประเมินผลตามสภาพจริง หมายถึง กระบวนการที่ครูและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินการให้นักเรียน ได้ตรวจสอบ พัฒนา ปรับปรุงวิธีการและผลที่เกิดจากเรียนรู้ตามความสามารถของตน โดยอาศัยวิธีการที่หลากหลายพร้อมทั้ง สนับสนุนและส่งเสริม

พฤติกรรมการเรียนรู้ตามความสามารถจริงของนักเรียน ร่วมกันจัดเก็บและพัฒนาข้อมูลนักเรียนจากกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำให้ นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ตามศักยภาพและธรรมชาติของนักเรียนรายบุคคล

<u>หลักการพื้นฐานของหลักสูตรกับการประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพจริง</u>

กรมวิชาการ (2540 : 7 – 10) ได้ให้รายละเอียดการประเมินผล ที่สอดคล้องกับสภาพจริงเกี่ยวข้องกับเด็กในเรื่องการจัดการศึกษา การเรียนรู้ ความรู้ การสอน และการ-ประเมินผล ไว้ดังนี้

หลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

1) เด็กมีความสามารถ กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และเชื่อในสิ่งที่เรียนรู้

2) การจัดเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีจะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถกำหนดทิศทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) เด็กสามารถสร้างความรู้ขึ้นได้ ถ้ามีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและการจัดสื่อที่มี ความหมาย รวมทั้งในสถานการณ์ที่เป็นจริง

4) เด็กจะมีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาด้วยอัตราที่แตกต่างกัน

5) เด็กเล็ก ๆ ต้องการพัฒนาการพร้อมกันโดยรวมทั้งตัว

หลักการเรียนรู้

1) การเรียนรู้จะเกิดจากรูปธรรมไปสู่นามธรรมได้ โดยผ่าน การสำรวจและไต่ถาม การเพิ่มพูนสภาพแวดล้อม บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สภาพสังคมที่กระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ผู้ใหญ่เสริมสร้างชี้แนะ

2) เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วย่อมฝังลึกภายในจิตใจ

3) มีความหลากหลายทางสติปัญญาที่แตกต่างกันซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เช่น ทางภาษา คณิตศาสตร์ ดนตรี การเคลื่อนไหวทางร่างกาย ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและอื่น ๆ

4) การเรียนรู้ทั้งหมดจะมีพื้นฐานมาจากเด็กเล็ก ๆ

หลักการแห่งความรู้

1) ความรู้เกี่ยวข้องกับรากฐานทางภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่ต่างกัน

2) มีความรู้หลากหลายสาขา เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ เป็นต้น

3) ทั้งผลผลิตและกระบวนการมีความสำคัญต่อการได้มาซึ่งความรู้

4) กระบวนการแก้ปัญหาจะช่วยให้ความรู้คงอยู่มากกว่าการท่องจำ

5) ความรู้ใหม่ ๆ จะเสริมสร้างขึ้นต่อจากความรู้และประสบการณ์เดิมและจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

6) ในสถานการณ์ที่มีความหมายต่อตัวนักเรียน จะช่วยเสริมสร้างความรู้ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

7) การเสริมสร้างพัฒนาความรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

8) ไม่มีความรู้ใดที่จะอยู่คงที่ได้ จึงจำเป็นที่ทุกคนจะต้องแสวงหาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา

หลักการสอน

1) ครูจะต้องมีการฝึกฝนทักษะการสอนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะกับการสอนเด็กเล็ก ๆ

2) เป็นการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าเน้นทักษะการท่องจำเนื้อหาสาระตามหลักสูตร

3) การสอนจะเน้นการฝึกฝนเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเล็ก ๆ

4) การสอนจะต้องพัฒนาการค้นคว้า ศึกษาวิจัยความรู้ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและพัฒนาการของการเรียนรู้

5) การสอนจะรับผิดชอบในการเสริมสร้างความรู้ในทุก ๆ สาขาวิชา

6) การสอนจะต้องยอมรับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของเด็ก

7) การสอนและการประเมินผลจะต้องดำเนินไปด้วยกัน เกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด

หลักการประเมินผล

1) การประเมินผลโดยการเปรียบเทียบกับกลุ่มให้คุณค่าน้อยมาก

2) การประเมินที่แท้จริงมิใช่สะท้อนขนาดหรือปริมาณความรู้ แต่จะเป็นการสะท้อนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมและความสามารถที่ปรากฏออกมา

3) การประเมินที่แท้จริง มีรากฐานของความเป็นวิทยาศาสตร์ในการให้ข้อมูลทางด้านพัฒนาการ ความคิดและจิตวิทยา

4) การประเมินที่แท้จริงจะให้ข้อมูลที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับนักเรียนรวมทั้งกระบวนการ ทางการเรียนรู้

5) การประเมินที่แท้จริงจะต้องคำนึงถึงสติปัญญาที่แตกต่างกัน วิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ในบริบทที่จัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันจะสะท้อนความเข้าใจในความแตกต่างของมนุษย์ได้ดีที่สุด

6) การประเมินที่แท้จริงมีรากฐานจากการพัฒนาการของเด็กจะสามารถพยากรณ์การแสดงออกต่อไปข้างหน้าได้เที่ยงตรง

7) คุณภาพของการประเมินผลจะมีความเป็นปรนัยและเชื่อมั่นเกี่ยวกับความสามารถของนักเรียน

8) การพัฒนาการประเมินผลที่ดีจะสืบเนื่องมาจากการพัฒนาหลักสูตรที่ดี ซึ่งจะต้องทำไปพร้อมกัน

9) การประเมินผลที่แท้จริงจะเปิดโอกาสให้นักเรียนและครูสะท้อนเป้าหมายและแนวทางแห่งการประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ชวลิต โพธิ์นคร (ม.ป.ป. : 44) กล่าวว่า หลักการประเมินผลที่จะทำให้ทราบผล การเรียนรู้ที่แท้จริงได้นั้น ต้องดำเนินการตามหลักการ ดังนี้

1) ใช้วิธีการประเมินหลาย ๆ วิธี โดยใช้แบบทดสอบ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ แบบสอบถาม แฟ้มพัฒนางาน ฯลฯ

2) ใช้ผู้ประเมินหลาย ๆ ฝ่าย อาทิ โรงเรียนให้ครูประจำชั้น ครูผู้สอน ผู้บริหาร ประเมิน นักเรียนประเมินโดยตนเองและเพื่อนนักเรียน ผู้ปกครองประเมินโดยพ่อแม่และบุคคลในบ้าน และสุดท้ายอาจจะให้กรรมการโรงเรียนหรือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมประเมิน

3) ประเมินอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ

<u>คุณสมบัติของการประเมินผลตามสภาพจริง</u>

กรมวิชาการ (2540 : 15 – 17) ได้เสนอคุณสมบัติการประเมินตามสภาพจริงไว้ ดังนี้

โครงสร้างและเหตุผล

1) เหมาะสมมากกับคนทั่วไปเกี่ยวข้องกับการรับฟัง การประชุมร่วมกัน

2) เชื่อมั่นได้สูงในสถานการณ์ที่เป็นจริงตามธรรมชาติและไม่จำกัดเวลา

3) เป็นการประเมินที่เปิดเผย ไม่มีการเก็บความลับ ไม่ว่าจะเป็นคำถามหรืองาน

4) ผสมผสานกับการเก็บสะสมงาน (Portfolio)

5) ต้องการความร่วมมือกับคนอื่น ๆ

6) เกิดซ้ำอีกได้และมีคุณค่าถ้าใช้การฝึกฝนและทำซ้ำอีก

7) มีการประเมินและให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียน โรงเรียนจะต้องกำหนดโครงสร้างการประเมินเพื่อสนับสนุนการประเมินดังกล่าว

ลักษณะเฉพาะทางด้านสติปัญญา

1) เป็นสิ่งจำเป็นและมีส่วนในการตัดสินการวางแผนให้ระดับคะแนน

2) เป็นกฎเกณฑ์ที่เสริมให้นักเรียนมีความชำนาญในการที่ใช้ทักษะและความรู้

3) มีความเกี่ยวข้องกับการใช้สติปัญญาขั้นสูงที่ซับซ้อน และมุ่งผลผลิตโดยภาพรวมของบุคคล

4) เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าวิจัยของนักเรียนโดยตรง หรือสามารถพัฒนาความรู้โดยใช้เนื้อหาเป็นสื่อ

5) การประเมินจะครอบคลุมลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ มิใช่เน้นเฉพาะการระลึกจำได้เท่านั้น

6) เป็นเครื่องทำนายผลศึกษาในทางลึกมากกว่าทางกว้าง

การให้เกรดหรือมาตรฐานการให้คะแนน

1) เกี่ยวข้องกับเกณฑ์การประเมินที่สำคัญ ๆ แต่มิใช่เป็นการจับผิด

2) ไม่ใช่เป็นการประเมินให้เกรดโดยเทียบกลุ่ม แต่จะอ้างอิงมาตรฐานการแสดงออก (เป็นการประเมินแบบอิงเกณฑ์มิใช่อิงกลุ่ม)

3) ความสำเร็จตามเกณฑ์เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมให้สำเร็จ

4) ให้มีการประเมินตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผล

5) ใช้ระบบการให้ระดับคะแนนมาจากหลาย ๆ ส่วน มากกว่าการให้เกรดเพียงครั้งเดียว

6) สอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียนและเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้

ความยุติธรรมและเสมอภาค

1) นำเสนอและแยกแยะจุดเด่นของนักเรียนแต่ละคน

2) เป็นการทำให้เกิดสมดุลระหว่างความเป็นเลิศและทักษะพื้นฐานหรือการฝึกฝน

3) ลดความไม่ยุติธรรมและไม่เสมอภาค

4) เปิดโอกาสอย่างเหมาะสมให้นักเรียนได้ใช้รูปแบบการเรียนความถนัดและความสนใจของตนเอง

5) เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกและสร้างงานมากขึ้น

6) เป็นการสะท้อนกระบวนการเรียนที่แสดงถึงความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของนักเรียน

ลักษณะของการประเมินผลตามสภาพจริง

กรมวิชาการ (2539 : 14 – 15) ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริงไว้ดังนี้

1) ต้องเสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้ เน้นให้เห็นพัฒนาการอย่างเด่นชัด

2) เน้นให้เห็นพัฒนาการอย่างเด่นชัด

3) ให้ความสำคัญกับจุดเด่นของนักเรียน

4) จะต้องตอบสนองกับหลักสูตรที่เน้นสภาพชีวิตจริง

5) มีพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นชีวิตจริง

6) มีพื้นฐานบนการแสดงออกจริง

7) สอดคล้องกับการเรียนการสอน

8) การจัดการเรียนการสอนจะมีวิจัยและพัฒนาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก

9) จะต้องเน้นการเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย

10) ตอบสนองได้กับทุกบริบทเนื้อหาสาระและการบูรณการวิชาการต่าง ๆ

11) ตอบสนองการเรียนรู้และความสามารถของนักเรียนอย่างกว้างขวาง

12) เกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครอง ครูและนักเรียนรวมทั้งบุคคลในวิชาชีพอื่นๆ

โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดกระบี่ (2538 : 5) ได้เสนอลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง ไว้ดังนี้

1) มีงานและเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน

2) นักเรียนได้แสดงความรู้สึก (Reflect) ของตนต่อผลงาน

3) นักเรียนสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้ไปสู่สภาพชีวิตจริง

4) เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

5) นักเรียนได้บูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในการสร้างผลงานต่าง ๆ

6) นักเรียนต้องใช้ความสามารถในการคิดระดับสูง เช่น การวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ข้อความรู้ต่าง ๆ

7) เน้นคุณภาพของผลงานที่นักเรียนสร้างขึ้น

8) ประเมินความสามารถหลาย ๆ ด้านของนักเรียน เช่น ภาษา ตัวเลข การใช้กล้ามเนื้อ การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

9) เน้นงานที่มีความหมายต่อนักเรียน

จรัญ คำยัง (2540 : 6) ได้ให้ลักษณะของการประเมินผลตามสภาพจริงไว้ ดังนี้

1) กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนา

2) เน้นการพัฒนาที่ปรากฏ

3) เห็นความแกร่งของนักเรียน

4) ให้การพัฒนาอย่างเพียงพอ

5) อยู่บนพื้นฐานของชีวิตจริง

6) เน้นการปฏิบัติ

7) สัมพันธ์กับการเรียนการสอน

8) การพัฒนามีความสมบูรณ์และแสดงความต่อเนื่องของการสอน

9) เน้นการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมาย

10) เกิดขึ้นในทุก ๆ บริบท

11) ให้การเรียนรู้และความสามารถในลักษณะกว้าง

12) เกิดจากความร่วมมือของครู นักเรียน ผู้ปกครองและผู้อื่นที่มีความจำเป็น

สมนึก นนธิจันทร์ (2540 : 75) ได้กล่าวถึงลักษณะความสำคัญของการประเมินผลจากสภาพจริงไว้ ดังนี้

1) เป็นการประเมินผลจากสภาพจริง กระทำได้ตลอดเวลากับทุกสถานการณ์ทั้งที่บ้าน โรงเรียนและชุมชน สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ โดยใช้การตัดสินใจของผู้ประเมินในการให้คะแนน

2) กำหนดปัญหาหรืองานแบบปลายเปิด เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้สร้างคำตอบเอง (รูปแบบเก่านักเรียนต้องเลือกคำตอบจากผู้ที่เขียนข้อสอบกำหนดไว้) กล่าวคือ ให้นักเรียนตอบด้วยการแสดง การสร้างสรรค์ ผลิตหรือทำงาน

3) ไม่เน้นการประเมินผลเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่ให้นักเรียนผลิต สร้างที่เน้นทักษะการคิดที่ซับซ้อน การพิจารณาไตร่ตรอง การทำงาน และการแก้ปัญหา นั่นคือ เน้นการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา

4) เน้นสภาพปัญหาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน เน้นการแก้ปัญหาที่สะท้อนถึงชีวิตจริง

5) ใช้ข้อมูลอย่างหลากหลายเพื่อการประเมิน นั่นคือ ความพยายามที่จะรู้จักนักเรียนในทุกแง่ทุกมุม ข้อมูลจึงต้องได้มาจากหลาย ๆ ทาง ซึ่งหมายถึงเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลต้องมีหลาก

หลายด้วย

6) เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักเรียน ครูผู้สอน และผู้ปกครอง

7) นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่า จะประเมินเขาตรงไหน เรื่องอะไร การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทำให้นักเรียนรู้จักวางแผนการเรียนรู้ตามความต้องการของตนเองว่าอยากรู้อยากทำอะไรบ้าง ซึ่งนำไปสู่การกำหนดจุดประสงค์การเรียน วิธีการเรียนและวางเกณฑ์การประเมินผล อันเป็นการเรียนและการประเมินผลที่ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ได้ให้แนวคิดเพิ่มเติมว่า การประเมินผลตามสภาพจริงของนักเรียนจะอยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์ในชีวิตจริง ยึดการปฏิบัติเป็นสำคัญ และสัมพันธ์กับ การเรียนการสอน เน้นพัฒนาการที่ปรากฏให้เห็น ผู้เกี่ยวข้องในการประเมินมีหลายฝ่ายและเกิดขึ้นในทุกบริบทเท่าที่เป็นไปได้ กิจกรรมหนึ่งที่เอื้อต่อการประเมินลักษณะนี้ คือ การทำแฟ้มสะสมงานของนักเรียน

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2542 : 2 - 4) ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริงไว้ ดังนี้

1) งานที่ปฏิบัติเป็นงานที่มีความหมาย งานที่ให้นักเรียนปฏิบัติต้องเป็นงานที่สอดคล้องกับชีวิตจริงในชีวิตประจำวัน เป็นเหตุการณ์จริงมากกว่ากิจกรรมที่จำลองขึ้นเพื่อใช้ในการทดสอบ

2) เป็นการประเมินรอบด้านด้วยวิธีการที่หลากหลาย เป็นการประเมินนักเรียนทุกด้านทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะนิสัย โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม สอดคล้องกับวิธีแห่งการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียน เน้นให้นักเรียนตอบสนองด้วยการแสดง สร้างสรรค์ ผลิตหรือทำงาน ในการประเมินต้องประเมินหลาย ๆ ครั้ง ด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม เน้นการลงมือปฏิบัติมากกว่าการประเมินความรู้

3) ผลผลิตมีคุณภาพ นักเรียนจะมีการประเมินตนเองตลอดเวลาและพยายามแก้ไขจุดด้อยของตนเอง จนกระทั่งได้ผลงานที่ผลิตขึ้นอย่างมีคุณภาพนักเรียนเกิดความพึงพอใจในผลงานของตนเอง มีการแสดงผลงานของนักเรียนต่อสาธารณชน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เรียนรู้และชื่นชมจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนมีโอกาสเลือกปฏิบัติงานได้ตามความพึงพอใจ นอกจากนั้น ยังจำเป็นต้องมีมาตรฐานของงานหรือสภาพความสำเร็จของงานที่เกิดจากการกำหนดร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและอาจรวมถึงผู้ปกครองด้วยมาตรฐานหรือสภาพความสำเร็จดังกล่าว จะเป็นสิ่งที่ช่วยบ่งบอกว่างานของนักเรียนมีคุณภาพอยู่ระดับใด

4) ใช้ความคิดระดับสูง ต้องพยายามให้นักเรียนแสดงออกหรือผลิตผลงานขึ้นมา ซึ่งเป็นผลงานที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินทางเลือก ลงมือกระทำ ตลอดจนการใช้ทักษะการแก้ปัญหาเมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้น

5) มีปฏิสัมพันธ์ทางบวก นักเรียนต้องไม่รู้สึกเครียดหรือเบื่อหน่ายต่อการประเมิน ครู ผู้ปกครองและนักเรียนต้องเกิดความร่วมมือที่ดีต่อกันในการประเมินและการใช้ผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงนักเรียน

6) งานและมาตรฐานต้องชัดเจน งานและกิจกรรมที่จะให้นักเรียนปฏิบัติต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน สอดคล้องกับจุดหมายหรือสภาพที่คาดหวังที่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว

7) มีการสะท้อนตนเอง ต้องมีการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นหรือเหตุผลต่อการแสดงออก การกระทำหรือผลงานของตนเองว่าทำไมถึงปฏิบัติ ไม่ปฏิบัติ ทำไมถึงชอบ ทำไมถึงไม่ชอบ

8) มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง ปัญหาที่เป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนได้ตอบสนองต้องเป็นปัญหาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน พฤติกรรมที่ประเมินต้องเป็นพฤติกรรมที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน ดังนั้น ผู้ปกครองนักเรียนจึงนับว่ามีบทบาทเป็นอย่างยิ่งในการประเมินตามสภาพที่แท้จริง

9) เป็นการประเมินอย่างต่อเนื่อง ต้องประเมินนักเรียนตลอดเวลาและทุกสถานที่อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งจะทำให้เห็นพฤติกรรมที่แท้จริง เห็นพัฒนาการ ค้นพบจุดเด่นและจุดด้อยของนักเรียน

10) เป็นการบูรณาการความรู้ งานที่ให้นักเรียนนั้น ควรเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถและทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้ในสหสาขาวิชา ลักษณะสำคัญดังกล่าวจะช่วยแก้ไขจุดอ่อนของการวัดและประเมินแบบเดิมที่พยายามแยกย่อยจุดประสงค์ออกเป็นส่วน ๆ เรียนรู้ และประเมินเป็นเรื่อง ๆ ดังนั้น นักเรียนจึงขาดโอกาสที่จะบูรณาการความรู้และทักษะจากวิชาต่าง ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานหรือแก้ปัญหาที่พบซึ่งสอดคล้องกับชีวิตประจำวันที่งานแต่ละงานหรือปัญหา แต่ละปัญหานั้นต้องใช้ความรู้ ความสามารถและทักษะจากหลาย ๆ วิชามาช่วยในการทำงานหรือแก้ไขปัญหา

<u>วิธีการประเมินและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลตามสภาพจริง</u>

บูรชัย ศิริมหาสาคร (2541 : 5) ได้กล่าวถึง วิธีการประเมินที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน ว่า ด้วยเหตุผลที่การวัดและประเมินผล ได้กลายเป็นสิ่งสำคัญทางการศึกษาเพราะเป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่เหมือนกระจกเงาคอยสะท้อนภาพความสำเร็จหรือความล้มเหลวของครู

และนักเรียน ด้วยเหตุนี้นักการศึกษาจึงพยายามพัฒนาเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผลภายใต้คำถามที่ว่า “ ทำอย่างไรจึงจะประเมินความสามารถที่ แท้จริงของนักเรียนได้ ” เพราะการวัดความรู้ ทักษะ (ความสามารถ) และเจตคติ (ความรู้สึก) ของมนุษย์นั้น เป็นการวัดในเชิงคุณภาพ ไม่สามารถวัดในเชิงปริมาณได้ การตีค่าความรู้ความสามารถของคนด้วยคะแนนสอบจึงมีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เพราะเป็นเพียงการสะท้อนคุณภาพบางส่วน ไม่ใช่คุณภาพที่แท้จริงทั้งหมดของคนผู้นั้น ดังจะสังเกตได้จากนักเรียน 2 คน สอบได้คะแนนเท่ากัน ในวิชาเดียวกันแต่มิได้หมายความว่านักเรียน 2 คนนั้นจะมีความรู้ ความสามารถเท่ากันเหมือนคะแนนที่สอบได้ การวัดความสามารถของมนุษย์จึงต่างจากการวัดทางฟิสิกส์ ซึ่งมีความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ในการวัดแม่นยำกว่า เพราะเป็นการวัดในเชิงปริมาณ กว้าง ยาว ใหญ่ เล็ก เช่น อยากทราบความกว้างและความยาวของโต๊ะ สามารถใช้ไม้บรรทัดเป็นเครื่องมือวัด โดยมีหน่วยมาตรฐานเป็นนิ้วหรือเซนติเมตร หรือถ้าต้องการทราบน้ำหนัก ก็สามารถใช้ตาชั่งเป็นเครื่องมือในการวัดว่าหนักกี่กิโลกรัม เป็นต้น ดังนั้น นักการศึกษาจึงพยายามปรับปรุงวิธีการและเครื่องมือในการวัดผล เพื่อให้ได้ผลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด โดยใช้วิธีการประเมินที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน ดังนี้

1) วิธีการประเมินที่เน้นการแสดงออกของนักเรียนใน ภาคปฏิบัติ

2) วิธีการประเมินที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น การสังเกต ขั้นตอนการทำงาน หรือวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะที่นักเรียนทำกิจกรรม เป็นต้น

3) วิธีการประเมินที่เน้นผลผลิตของนักเรียน

4) วิธีการประเมินโดยให้นักเรียนเก็บสะสมผลงาน หรือจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน

การประเมินการแสดงออกและกระบวนการของนักเรียน

กรมวิชาการ (2540 : 39 – 54) ได้กำหนดรายละเอียดของวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลตามสภาพจริงไว้หลายวิธีการ ดังนี้

1) การสังเกต คือ การเฝ้าดูเด็กตลอดเวลาโดยทั่วไปครูยอมรับว่า การสังเกตเด็กเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในระหว่างการสอนของครู ซึ่งจากการสังเกตของครูจะสามารถเห็นพฤติกรรมของเด็กเป็นรายบุคคลหรือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม สะท้อนความสามารถในด้านความรู้ ทักษะ ความรู้สึก และคุณลักษณะ ครูจะเข้าใจได้ดีเมื่อเริ่มต้นสังเกตเขาและสามารถมองเห็นความเจริญเติบโตและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ได้ชัดเจนโดยการศึกษาข้อมูลการสังเกตนำไปสรุปความเห็นเกี่ยวกับนักเรียนได้ การสังเกต มี 2 วิธี คือ

1.1) การสังเกตอย่างไม่ตั้งใจ โดยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเมื่อครูอยู่ท่ามกลางกลุ่มนักเรียนที่กำลังทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ ดูการแสดงสีหน้า ท่าทาง การ พูด โต้

ตอบที่แสดงถึงความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมทั้งพัฒนาการด้านภาษาและความเข้าใจของเด็ก การเคลื่อนไหว กริยาที่แสดงออก การเดิน การร่วมมือ ความคล่องแคล่ว ความอดทน การใช้อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ในระหว่างการเรียนและทางเลือกของนักเรียนเพื่อการเรียนเขา รวมทั้งการที่นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ และสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายที่ครูควรจะสังเกต ซึ่ง การสังเกตอย่างไม่เป็นระบบเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เมื่อครูมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน การสังเกตดังกล่าวจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีคุณค่าที่จะรู้ว่านักเรียนแต่ละคนสามารถทำอะไรและเป็นแนวทางให้ครูได้จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับนักเรียนได้ อย่างไรก็ตามทักษะในการสังเกตครูที่บันทึกพฤติกรรมของนักเรียน จะต้องมีความเชื่อมั่นและเที่ยงตรงในการวินิจฉัยและตัดสินใจนักเรียนได้ และที่สำคัญนักสังเกตที่ชำนาญจะมีความคล่องตัวที่จะสังเกตในทุกสถานการณ์ ทั้งในห้องเรียน สนามเด็กเล่น ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม ระหว่างอยู่กับผู้ปกครองและผู้ใหญ่อื่น ๆ

1.2) การสังเกตแบบตั้งใจ มีจุดเน้นที่จะสังเกต โดยครูมีแบบฟอร์มที่ได้เตรียมการไว้แล้ว เช่น แบบสำรวจรายการ แบบมาตรฐานประมาณค่า การบันทึก พฤติกรรม หรือเตรียมเครื่องมือแบบฟอร์มอื่น ๆ สำหรับการบันทึกข้อมูลการสังเกตอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ในการสังเกตแบบไม่ตั้งใจถ้าได้จัดทำแบบฟอร์มสำหรับการบันทึกการสังเกต ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการสังเกตจะช่วยให้ครูได้เข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของนักเรียน

2) การบันทึกพฤติกรรม (Anecdotal Records) เป็นข้อมูลสำคัญในเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในแต่ละวัน การบันทึกข้อมูลอาจจะทำอย่างละเอียดหรือย่อ ๆ ก็ได้ โดยปกติจะเขียนหลังจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยนิยมรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงอย่างสั้นกะทัดรัด รวมทั้งสิ่งที่พูดหรือทำโดยสมาชิกในกลุ่ม การสังเกตอย่างชำนาญและบันทึกอย่างเที่ยงตรง จะต้องให้บันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญและจำเป็นได้และยิ่งการบันทึกนั้นทำได้ทันทีหลังจากเหตุการณ์เร็วเท่าใด จะทำให้ได้ข้อมูลมากและมีความแม่นยำมากขึ้นเท่านั้น

การบันทึกพฤติกรรมที่ดี ควรจะบันทึกทันทีหลังจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ครูมักจะทำไม่ได้เพราะครูมีกิจกรรมในชั้นเรียนยุ่งตลอดเวลา การบันทึกพฤติกรรมจึงมักจะทำภายหลัง ครูมักจะจำเหตุการณ์ได้ไม่ใคร่มากนัก ครูจะจดบันทึกย่อ ๆ ในกระดาษขนาดเล็กกว้างประมาณ 3 × 5 นิ้ว ใส่ในกระเป๋าหรือวางไว้ในห้องเรียนเพื่อจดบันทึกทันทีด้วยคำย่อ วลี ประโยคสั้น ๆ ลงในบัตรรายการเล็ก ๆ (Index card) แล้วลงมือเขียนขยายความภายหลังทันทีที่ว่างในวันนั้น ซึ่งการบันทึกย่อ ๆ ด้วยวลี ประโยค คำพูด และกำหนดชื่อย่อ ๆ คือ อักษรคำนำหน้าของนักเรียนจะช่วยเตือนความจำให้สามารถเขียนรายละเอียดเพิ่มเติมได้ และช่วยให้ระลึกได้ว่านักเรียนพูดอะไร เหตุการณ์ใดเกิดขึ้นก่อน-หลัง การบันทึกพฤติกรรมผลการเรียนรู้ของนักเรียนจะแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มพูนความสามารถ ประสบการณ์ที่ซับซ้อน พฤติกรรมที่แปรเปลี่ยนไปของนักเรียน

จะช่วยเป็นข้อมูลให้ครูวางแผนสังเกตต่อไป ปรับหลักสูตรให้เหมาะสม รวมทั้งเป็นหัวข้อสนทนากับ ผู้ปกครองได้

3) แบบสำรวจรายการ (Checklists) เป็นเครื่องมือที่ใช้ได้รวดเร็วกว่าการบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจรายการจะช่วยในการบันทึกแบบตั้งใจที่จะดูพฤติกรรมหรือการเรียนรู้ของเด็กว่าเกิดหรือไม่เกิด แบบสำรวจรายการอาจจะเน้นดูที่ความเจริญเติบโตและพัฒนาการหรือจุดประสงค์การเรียนรู้รวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร องค์ประกอบของแบบสำรวจ รายการ ได้แก่ คุณลักษณะ ทักษะ ความสนใจและพฤติกรรมที่มุ่งหวังตามมาตรฐานของหลักสูตรและผลการเรียนรู้ในแต่ละระดับหรือความคิดรวบยอด แบบสำรวจรายการใช้ในการประเมินการแสดงออก กระบวนการและผลผลิตของนักเรียน หรือจะเป็นเครื่องมือที่ครูออกแบบมาจากเครื่องมือของนักวิจัยหรือผู้ที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาการเรียนรู้หรือทักษะในวิชาต่าง ๆ

แบบสำรวจรายการ อาจต้องออกแบบเพื่ออธิบายเกณฑ์มาตรฐานในการเรียนการสอนแบบอิงเกณฑ์ โดยอาจจะมีพื้นฐานอยู่บนจุดประสงค์การเรียนรู้ในระดับชาติและโรงเรียนหรือในเนื้อหาหลักสูตรโดยเฉพาะเพื่อสะท้อนความรู้ พัฒนาการและการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลทั้งทางด้านวัฒนธรรมและวิธีการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการศึกษารายการเนื้อหาและลำดับการเรียนรู้ ในการพัฒนาแบบสำรวจรายการจะช่วยให้ครูกำกับดูแลความเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน แบบสำรวจรายการที่ดีจะช่วยให้ครูจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูประเมินอย่างลึกซึ้งเฉพาะเด็กบางคนได้ โดยทั่วไปครูจะใช้แบบสำรวจรายการกับกลุ่มเล็ก ๆ จำนวน 4 – 5 คน ในแต่ละวันแล้วค่อย ๆ เพิ่มกลุ่มอื่น ๆ เรื่อย ๆ จนหมดทั้งห้อง เพราะถ้าหากสังเกตทั้งห้องในชั้นเดียวกันย่อมจะดูแลไม่ ทั่วถึง

การสรุปรายการเพื่อให้เกรดหรือการรายงานความก้าวหน้าของนักเรียน การประเมินความก้าวหน้าของชั้นเรียนในโครงการบางอย่างหรือการวางแผนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร การประเมินโดยใช้แบบสำรวจรายการแบบเป็นกลุ่มจะใช้ได้ดี ใช้สรุปผลรวมโดยทำตาราง 2 ทาง ข้อจำกัดของแบบสำรวจรายการ คือ ไม่แสดงข้อมูลสภาพแวดล้อมในการสังเกตพฤติกรรมและการเรียนรู้ รวมทั้งให้ข้อมูลน้อยมากในด้านความบ่อยในการเกิดพฤติกรรมหรือช่วงเวลาที่เกิด พฤติกรรมในแต่ละครั้ง รวมทั้งไม่พิถีพิถันในการบรรยายความต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องพยายามเพิ่มให้สมบูรณ์ โดยเพิ่มข้อมูลการสังเกตการแสดงออกและตัวอย่างผลผลิตที่แท้จริงของนักเรียน เพิ่มเติมด้วย

4) Inventories คล้ายคลึงกับแบบสำรวจรายการ แต่ Inventories จะมองภาพรวมมากกว่า และเป็นแนวทางที่เกิดขึ้นเรื่อย ๆหรือดูพัฒนาการ โดยสังเกตสิ่งที่แสดงออกถึงพัฒนาการ ซึ่งแตกต่างจากแบบสำรวจรายการ ในแง่ที่ไม่มีรายข้อใดเพียงข้อเดียวที่สามารถเป็นตัวแทนแสดงผลสัมฤทธิ์

ได้ แบบสำรวจรายการจะแสดงรายการที่ชี้ให้เห็นความเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ แต่วิธีประเมินแบบนี้จะแสดงจุดเด่นของความเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ที่ปรากฏให้เห็นความแตกต่างดังกล่าวเปรียบได้กับการบรรยายความหรือย่อความ

5) มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะใช้บันทึกการสังเกต ซึ่งต้องการให้ผู้สังเกตคิดค้นเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ความรู้สึกและคุณลักษณะในขอบเขตที่จะสังเกต โดยกำหนดให้เป็นตัวเลขหรือบรรยายระดับคุณภาพมาตราส่วนประมาณค่าจะสร้างค่อนข้างยาก เนื่องจากจำเป็นต้องมีการบรรยายระดับ คุณภาพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจของผู้สังเกตแต่ละคน มิฉะนั้นอาจจะเกิดความลำเอียง การที่มีช่องทางแสดงระดับคุณภาพหรือความถี่ของการกระทำจะช่วยให้ครูสามารถบันทึกข้อมูลได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แต่ต้องพยายามให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุดเมื่อสังเกตพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนเหล่านั้น

6) การสุ่มเวลา (Time Sampling) เทคนิคการสุ่มเวลาเป็นความพยายามของผู้สังเกตหรือครูที่จะบันทึกเหตุการณ์ที่ปรากฏหรือไม่ปรากฏในการเลือกพฤติกรรมในเวลาที่กำหนดแน่นอน การสุ่มเวลาจะช่วยในการตัดสินใจที่จะพิจารณาพฤติกรรมที่เกิดขึ้น การออกแบบหรือตัดสินใจในบางเรื่อง ทั้งนี้ในบางครั้งอาจจะมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถได้ข้อมูลที่แม่นตรงเพียงพอในเวลาที่กำหนดให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมออกมา

7) การสุ่มเหตุการณ์(Event Sampling) เทคนิคการสุ่มเหตุการณ์ เมื่อผู้สังเกตได้บันทึกเหตุการณ์หรือบางหัวข้อในเหตุการณ์ที่ปรากฏ เช่น ครูอาจจะต้องการสังเกตความคิดสร้างสรรค์ในงานศิลปะ เขาจะต้องเริ่มต้นจำแนกพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต แล้วบันทึกเหตุการณ์แต่ละอย่างเมื่อลงมือสังเกต ซึ่งมีแนวทางหลายวิธีที่จะออกแบบเมื่อเวลาบันทึก โดยอาจจะต้องทำอย่างย่อ ๆ และมีข้อมูลเพียงเล็กน้อย ซึ่งอาจจะใช้ระบบสังเกตประกอบด้วยก็จะมีประโยชน์อย่างมากในการนำไปตีความหมายและสรุปผลของการเรียนรู้

8) การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์นักเรียนทำให้ได้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจนักเรียนแต่ละคนอย่างลึกซึ้ง จากการสัมภาษณ์นักเรียนจะทำให้ครูได้ข้อมูลความรู้และประสบการณ์พื้นฐาน ความเข้าใจ วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ แรงจูงใจและอื่น ๆ ครูจะสังเกตนักเรียนแสดงการโต้ตอบและคำสนทนาที่ไม่มีคำว่า “ ถูก” “ ดี ” หรือ “ใช้ได้ ” เหมือนกับที่อยู่ในระหว่างการเรียนการสอน แต่จะเปิดโอกาสเป็นพิเศษ ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นต่อผลผลิต กระบวนการและการแสดงออกของเขา การสัมภาษณ์จะช่วยให้ครูได้ข้อมูลสำหรับ การตัดสินใจในพัฒนาการของนักเรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูเชื่อมโยงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้และความเข้าใจของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

สุรชาติ สังข์รุ่ง (2541 : 19) กล่าวถึง กระบวนการประเมินตามสภาพจริงไว้ว่า ใช้กระบวนการสังเกต บันทึกข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากผลการปฏิบัติงานจริงและร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของนักเรียน เครื่องมือที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของนักเรียนชัดเจนและนิยมใช้วัดและประเมินผล คือ แฟ้มสะสมผลงาน

การประเมินกระบวนการและผลผลิตของนักเรียน

ผลผลิตทางการเรียนรู้ของนักเรียนมีความสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของนักเรียนและ สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการประเมินตามสภาพจริง รายการผลผลิตนำไปสู่การประเมินอย่างต่อเนื่อง จะเป็นสื่อกลางให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ข้อมูลที่สำคัญของนักเรียนใน การสำรวจ ค้นพบ ทดลองและการแก้ปัญหา สำหรับจุดเน้นของการประเมินสภาพจริงจะไม่สิ้นสุดที่ผลผลิตเท่านั้น แต่จะเน้นที่กระบวนการที่มีผลต่อผลผลิตที่ได้ด้วย เมื่อเราขยายการประเมินให้กว้างขวางและให้ครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ จำนวนมากก็จะทำให้ครูได้รู้จักนักเรียนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมทั้งเข้าใจถึงการแสดงออกของผลผลิตทางสติปัญญาที่หลากหลาย เช่น ความสามารถด้านภาษา ด้านตัวเลขและเหตุผล ด้านจินตนาการ การเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม และด้านการรู้จักตนเองเข้าใจตนเอง ความแตกต่างของบุคคลในด้านวิธีการเรียนรู้ วัฒนธรรมและภาษาได้กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ได้รับการยอมรับและชื่นชม การมองดูผลผลิตของนักเรียนจะช่วยพัฒนาความเข้าใจรวมทั้งเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินกระบวนการและผลผลิตนั้น ครูอาจใช้เครื่องมือที่หลากหลายในลักษณะเดียวกันกับการประเมินการแสดงออกของนักเรียน เช่น การสังเกต แบบสำรวจรายการหรือมาตราส่วนประมาณค่า เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 5)ได้เสนอแนะ ไว้ว่า การประเมินตามแนวคิดนี้ เป็นการวัดและประเมินผลสภาพที่แท้จริงของนักเรียนเพราะอยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์ในชีวิตจริง ยึดการปฏิบัติเป็นสำคัญและสัมพันธ์กับการเรียนการสอนเน้นพัฒนาการที่ปรากฏให้เห็น ผู้เกี่ยวข้องในการประเมินมีหลายฝ่ายและเกิดขึ้นในทุกบริบทเท่าที่เป็นไปได้ กิจกรรมหนึ่งที่เอื้อต่อ การประเมินลักษณะนี้ คือ การทำแฟ้มสะสมงานของนักเรียน

<u>ความหมายของบทบาทและทฤษฎีบทบาท</u>

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (ราชบัณฑิตยสถาน , 2525 : 453)

สุพัตรา สุภาพ (2519 : 29) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น ตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาท คือ ต้องเลี้ยงดูลูก เป็นครูบทบาทคือ สั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็น คนไข้ บทบาท คือ ปฏิบัติตามคำสั่งหมอ

อุทัย หิรัญโต (2519 : 120) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่หรือการแสดงออกของคนซึ่งมีคนอื่นคาดคิดหรือหวังว่าจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง การที่ประชาชนคาดหมาย หรือหวังให้กระทำอย่างนั้น คือ เอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของเขาเป็นมูลฐาน

ภิญโญ สาธร (2512 : 7) ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือ สิ่งที่ ผู้ดำรงตำแหน่งซึ่งเป็นที่รู้กันโดยทั่วไป ถูกคนอื่นลงความเห็นว่า บุคคลนั้นต้องทำ

ยนต์ ชุ่มจิต (2534 : 46) ให้นิยามเกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาท คือ ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล

คิงส์ และมอร์แกน (King and Morgan, 1975 : 594) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทเป็นรูปแบบพฤติกรรมที่ถูกคาดหมาย

โคเฮ็น (Cohen , 1979 : 35) ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องปฏิบัติ

อาร์กีล (Argyle , 1981 : 165 อ้างถึงใน ชัยวุฒิ บัวทอง , 2539 : 6)ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือคาดหวังโดยผู้ครองตำแหน่ง

ยอร์เบอร์ก (Yorburg , 1952 : 164) ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิทธิและพันธะของคนที่ครองสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง

เครช และคณะ (Krech , et al. 1962 : 28 อ้างถึงใน ชัยวุฒิ บัวทอง , 2539 : 7) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทเป็นแบบแผนความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และการกระทำของสมาชิกที่ ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาท คือ สิทธิหน้าที่ใน การกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสภาพของตนเอง

สุวิทย์ บุญช่วย (2526 : 16) กล่าวว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำหรือแสดงออกมาตามสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งที่ตัวเองเป็นอยู่ จะโดยถูกบังคับหรือตามความพอใจของตน

เกทเซลส์ และกูบา (Getzels and Guba อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ , 2521 : 54) ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า ในระบบสังคมหนึ่ง ๆ จะมีองค์ประกอบด้วย 2 มิติ คือ

1) มิติด้านสถาบัน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ สถาบัน บทบาทตามหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ และความมุ่งหวังของบุคลากรภายนอกหรือในองค์กร กล่าวคือ เป็นลักษณะและประเภทของสถาบันซึ่งมีบทบาทในสังคมและมีวัตถุประสงค์หรือความคาดหวังของสถาบันนั้น ๆ และสถาบันก็คาดหวังและแสดงบทบาทออกไปให้ปรากฏแก่ชุมชน สิ่งที่แสดงออกไปคือ พฤติกรรมของสถาบันที่เกิดขึ้น ดังนั้น สถาบันมิติจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบสังคม ซึ่งสถาบันมีบทบาท มีความคาดหวังและพฤติกรรมที่เกิดขึ้น

2) มิติด้านบุคคล ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ บุคคล บุคลิกภาพ ความต้องการ ส่วนตัว และพฤติกรรมที่ปรากฏ กล่าวคือ บุคคลเป็นส่วนประกอบของระบบสังคม บุคคลแต่ละคนมีบุคลิกภาพ คือ ลักษณะทั้งทางกาย ใจ อารมณ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆในองค์กรแต่ละตำแหน่งหน้าที่ก็มีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไป โดยส่วนบุคคลหรือสภาพการณ์ของหน้าที่การงานทุก ๆ ตำแหน่งหน้าที่ก็มีความต้องการ ความคาดหวัง ซึ่งเป็นความต้องการหรือคาดหวังโดยตัวเอง โดยสถาบันหรือตามมาตรฐานของหน้าที่การงานในตำแหน่งนั้น ๆ บุคลิกภาพความต้องการเหล่านี้ก็แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมทางสังคม

จากแนวคิดของเกทเซลส์ และกูบา (Getzels and Guba) นี้ สรุปเขียนเป็นองค์ประกอบของทฤษฎีบทบาทดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบของทฤษฎีบทบาท

สถาบันมิติ

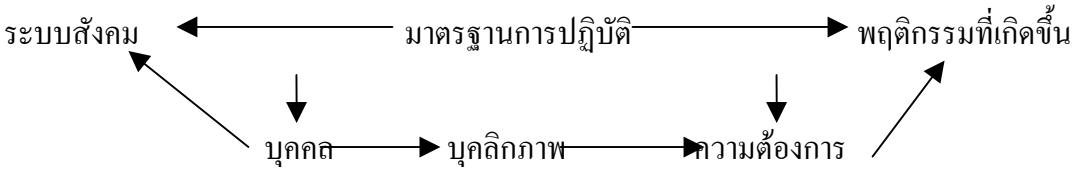

ที่มา : เกทเซลส์ และกูบา (Getzels and Guba อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ , 2521 : 54)

เนเดล (Nadel ' s Role Theory อ้างถึงใน กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ , 2527 : 51) กล่าวถึงบทบาทไว้ว่า คือ ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม 3 ลักษณะ คือ

1) ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท เช่น ครูต้องพูดเก่ง หรือ มีอารมณ์ขัน

2) ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ เช่น เป็นครูต้องสอนหนังสือ เป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้ เป็นตำรวจต้องจับผู้ร้าย

3) ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภา

จากความหมายและทฤษฎีบทบาทที่นำเสนอ สรุปได้ว่า บทบาท คือ การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพของตน ให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

<u>บทบาทของครูในการประเมินผลตามสภาพจริง</u>

คำว่า " บทบาทของครูในการวัดและประเมินผล " เกี่ยวข้องกับคำหลักอยู่ 3 คำ คือ " บทบาท " " การวัดผล " และ " การประเมินผล " ซึ่งได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทมาแล้วข้างต้น จึงขอกล่าวถึงความหมายของการวัดและประเมินผลที่นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 322) ได้ให้ความหมายว่า การวัดผล (การศึกษา) หมายถึง การประเมินผลการเรียนการสอน

ทอนไดค์ (Thorndike , 1977 : 9) ได้อธิบายความหมายของ การวัดผลว่า การวัดผลย่อมต้องเกี่ยวข้องกับขั้นตอนทั้งสาม คือ ขั้นที่หนึ่ง ขั้นในการให้ความหมายของสิ่งที่วัดให้ ชัดเจน ขั้นที่สอง เป็นขั้นปฏิบัติการวัด ขั้นที่สาม เป็นขั้นการสร้าง กฎเกณฑ์ในการกำหนดตัวเลขแทนปริมาณของสิ่งที่วัด

ชวาล แพรัตกุล (2518 : 140) ได้กล่าวว่า การประเมินผลการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ครูนำทุก ๆ รายการที่ทราบจากการวัดผลไปใช้ คือ ครูนำผลจากการวัดมารวมกัน เพื่อนำไป

วินิจฉัย ตีราคา คุณค่าและชี้ขาดลงเป็นผลสรุปว่า นักเรียนแต่ละคนมีคุณภาพสูงหรือต่ำ โดยการประเมินค่าที่ดีนั้นต้องอยู่บนรากฐานของการวัดผลที่ดีด้วย

กรอนลันด์ (Gronlund , 1976 : 5 – 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินผล เป็นกระบวนการอย่างมีระบบในอันที่จะกำหนดขนาดหรือจำนวนซึ่งนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam , อ้างถึงใน อนันต์ ศรีโสภา , 2524 : 3) กล่าวไว้ว่า การประเมินผล คือ กรรมวิธีของการจัดวางแผนการเก็บรวบรวมและการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า บทบาทของครูในการประเมินผลตามสภาพจริง หมายถึง การปฏิบัติการของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนทั้งระบบกับผู้เรียน โดยให้ความสำคัญกับความสามารถจริงทางการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดผลทางการเรียนรู้ตรงตามศักยภาพจริงของผู้เรียนแต่ละคนให้บรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตร นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงในสังคมต่อไป

จากรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยขอนำเสนอแนวทางการปฏิบัติในการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงตามวิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอนของครูโดยยึดหลักการ ทฤษฎี และจิตวิทยาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตรงศักยภาพการเรียนรู้ของตนเองได้นั้น ครูจะต้องปฏิบัติการสอนตามแนวทางและบทบาทที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดการดำเนินการทั้ง 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. การจัดทำแผนการสอนเพื่อการประเมินผลตามสภาพจริง

การจัดทำแผนการสอนตามสภาพจริง เป็นขั้นตอนที่สำคัญและมีความแตกต่างจาก ที่เคยปฏิบัติ ครูจะต้องกำหนดรายละเอียดแต่ละประเด็นของการประเมินให้ชัดเจน ในส่วนของจุดประสงค์การเรียนรู้ สมรรถภาพของนักเรียน ภาระงานของ นักเรียน และผลจากการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียน เครื่องมือประเมินผลและสื่อการเรียนการสอน (ธีระพัฒน์ ฤทธิ์ทอง , 2540 : 48) จุดเน้นสำคัญอยู่ที่การให้นักเรียนเป็นผู้แสวงหาและเรียนรู้ด้วยตนเองและในการออกแบบ กิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติ ครูจะต้องมองให้เห็นผลจากการเรียนรู้ของนักเรียน 3 ลักษณะ คือ ความสำเร็จด้านกระบวนการ ความสำเร็จด้านผลงานหรือชิ้นงาน และความสำเร็จด้านกระบวนการผลิตผลงานหรือชิ้นงาน

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2542 : 5 – 34) ให้รายละเอียดไว้ว่า การประเมินตามสภาพจริงนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ

ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งบูรณาการกันในตัวนักเรียนแล้วแสดงออกมาให้ปรากฏในชีวิตประจำวันตามสภาพจริงมากน้อยเพียงใด ดังนั้น การจัดทำแผนการสอนจะต้องคำนึงถึงกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่ครูผู้สอนต้องฝึกให้นักเรียนเกิดความสามารถในการใช้กระบวนการวิเคราะห์และสร้างความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ ได้ และสามารถหาคำตอบในสิ่งที่เรียนรู้ว่า มีประโยชน์อย่างไรในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ก่อนที่ครูจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะดังกล่าวจะมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) วิเคราะห์หลักสูตร เป็นการศึกษาสาระสำคัญของหลักสูตร ได้แก่ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการ การวัดและประเมินผล จุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตรงและสอดคล้องกับหลักสูตร

2) กำหนดคุณภาพผลการเรียนรู้ (learning outcome) ที่คาดหวังเป็นการกำหนดสภาพความสำเร็จ ที่คาดหวังที่แสดงถึงความรู้ ความสามารถ ทักษะและคุณลักษณะของ นักเรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตรในแต่ละระดับชั้น ซึ่งอาจกำหนดเป็นรายวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ โดยสังเคราะห์จากจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์รายกลุ่มประสบการณ์ คำอธิบายรายวิชา / เนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตร สมรรถภาพและจุดประสงค์การเรียนรู้ คุณภาพผลการเรียนรู้ จะเป็นตัวกำหนดทิศทางสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล ครูจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามคุณภาพผลการเรียนรู้ โดยกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ ตลอดจนเกณฑ์คุณภาพ เพื่อเป็นกรอบในการตรวจสอบและประเมินว่า ผู้เรียนแสดงความรู้ ความสามารถได้ตามคุณภาพผลการเรียนรู้ที่คาดไว้หรือไม่และอยู่ในระดับใด คุณภาพผลการเรียนรู้ย่อมแตกต่างกันในแต่ละระดับชั้น แต่ต้องแสดงระดับของความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะต่อเนื่องกัน ผลการเรียนรู้ในระดับชั้นต้น ๆ จะเป็นพื้นฐานของระดับชั้นที่สูงกว่า ซึ่งการแสดงคุณภาพผลการเรียนรู้ก็คือ ระดับคุณภาพผลการเรียนรู้และคุณภาพผลการเรียนรู้ในแต่ละระดับชั้น ยังต้องกำหนดระดับคุณภาพที่จะอธิบายความรู้ความสามารถของนักเรียน

3) การจัดทำกำหนดการสอน เป็นการกำหนดเค้าโครงการสอนหรือวางแผน การสอนอย่างกว้าง ๆ ซึ่งแสดงกรอบความคิดที่สำคัญที่เป็นผลมาจากการวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดการสอนจะเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความแตกต่างของหลักสูตร โดยเฉพาะในส่วนที่เป็น จุดประสงค์และเนื้อหาของแต่ละระดับชั้น กำหนดการสอนที่ดี ควรได้มาจากการจัดทำร่วมกันของบุคคลหลายฝ่าย ในทางปฏิบัติ อาจทำค่อนข้างยาก แต่อย่างน้อยควรจะประกอบด้วย ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ ซึ่งจะต้องช่วยกันกำหนดขอบเขตและจุดเน้นที่สำคัญของเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตร หลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ที่แท้จริง บริบททางสังคมและธรรม

ชาติที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกำหนดจุดประสงค์ที่สัมพันธ์กับระดับคุณภาพผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในแต่ละระดับชั้น ทั้งนี้เพื่อกำหนดคาบเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม การจัดทำกำหนดการสอนอาจสรุปได้ดังภาพประกอบ 2 ดังนี้

ภาพประกอบ 2 การจัดกิจกรรม เนื้อหาและจุดประสงค์ในกำหนดการสอน

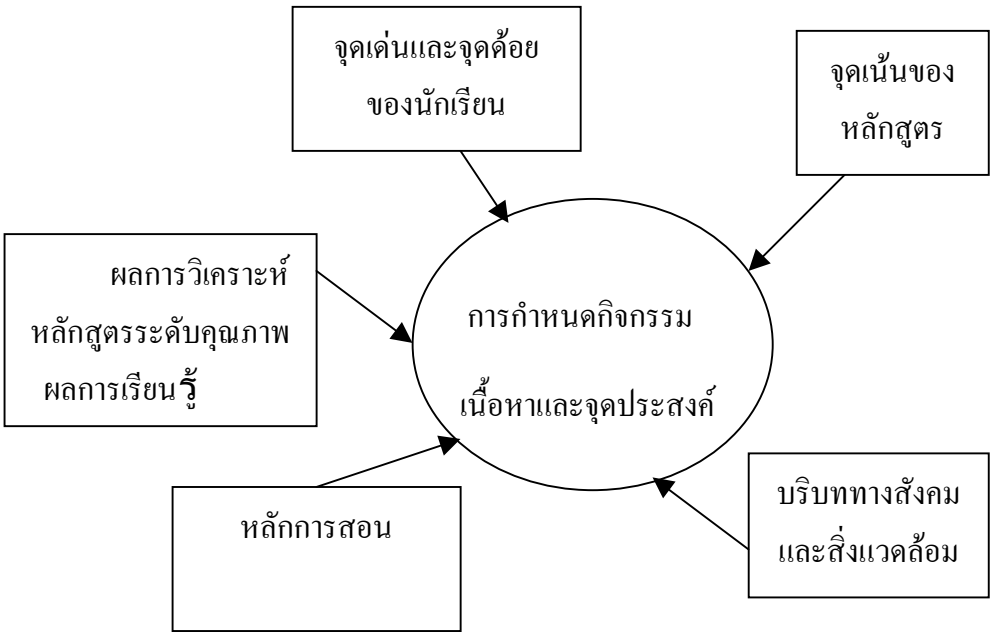

ที่มา : สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา , 2542 : 29

การกำหนดคาบเวลาโดยทั่วไป พิจารณาจากจุดประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรม การจัดแบ่งเนื้อหาในแต่ละชั้น ควรพิจารณาจากความยากง่าย ความต่อเนื่องของเนื้อหา พัฒนาการและระดับความสามารถของนักเรียน จุดเน้นและผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ต่อจากนั้นต้องนำเนื้อหานั้นมาจัดลำดับความสำคัญตามจุดเน้นที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน บริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อม แล้วกำหนดคาบเวลาที่เหมาะสมตามสัดส่วนความสำคัญ

4) การจัดทำแผนการสอน เป็นการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนขั้นสุดท้าย โดยนำกำหนดการสอนมาขยายรายละเอียดให้เกิดความชัดเจนและสะดวกในการสอน องค์ประกอบที่สำคัญของแผนการสอน คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และอาจจะมีภาคผนวกซึ่งเป็นรายละเอียดประกอบองค์ประกอบข้างต้น ซึ่งจะทำให้แผนมีความชัดเจนขึ้น นอกจากนั้นแผนการสอนที่เน้นสภาพที่แท้จริงจะต้องเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ในลักษณะต่อไปนี้

4.1) มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียน หนังสือที่ใช้เป็นสื่อหรือบทเรียนที่ใช้มิได้กำหนดไว้อย่างเฉพาะเจาะจง ครูสามารถเลือกหนังสือใช้ได้หลายเล่มหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัย ธรรมชาติ ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมของเด็ก

4.2) ลักษณะการจัดกิจกรรมก่อให้เกิดผลงานจากการปฏิบัติการจัดกิจกรรมการใช้ภาษาของนักเรียนนั้นได้ให้ความสำคัญกับบริบทของภาษา การจัดกิจกรรมจึงมีลักษณะเน้น การปฏิบัติ มีการทำงานเป็นกลุ่ม พูดเล่าเรื่อง ฟังนิทาน เล่นบทบาทสมมุติ กิจกรรม / เกมทางภาษานักเรียนได้แสดงความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะ ปรากฏผลงานอย่างชัดเจนทุกขั้นตอน 4.3) การจัดกิจกรรมมีจุดเด่นที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน มีโอกาสแสดงออก ได้เรียนรู้และทำงานร่วมกันอย่างสนุกสนาน แผนการสอนที่จะเอื้อต่อการเรียนการสอนและการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง จะต้องระบุ หลักฐาน ผลงาน ชิ้นงาน ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเสร็จสิ้น

เพิ่มวุธ บุบผามาตะมัง (2543 : 37 – 38) กล่าวว่า การทำแผนการสอนตามสภาพที่แท้จริง เป็นการนำกำหนดการสอนมาขยายให้รายละเอียด ชัดเจนและสะดวกในการสอน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของแผนการสอนที่เน้นการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง ควรประกอบด้วยสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ การวัดประเมินผลและผลงานหรือชิ้นงานที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อให้นักเรียนนำไปเก็บสะสมในแฟ้มสะสมงานต่อไป การจัดทำแผนการสอน เป็นภาระงานหลักอันดับแรกของครูผู้สอน ที่จะต้องจัดทำก่อนสอนจริง เพราะเป็นขั้นตอนของการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งหมดในห้องเรียนทุกครั้งและทุกวิชา ฉะนั้น ครูผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนที่ตนรับผิดชอบ ต้องวางแผนการสอน เตรียมการสอน ทำการสอนและวัดผลประเมินผลตามลำดับ โดยศึกษา แนวการจัดกิจกรรมแต่ละรายวิชาและศึกษาหลักการ จุดหมาย โครงสร้างและคำอธิบายรายวิชาเพื่อกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่คำนึงถึงสภาพความต้องการของผู้เรียนเป็นเรื่องย่อย ๆ ของแต่ละวิชาไปเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้ในห้องเรียนและสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดได้ การวางแผนการสอนโดยเขียนแผนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ซึ่งจะสามารถกระตุ้นเร้าความคิดริเริ่มของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การเขียนแผนการสอนไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ครูผู้สอนจะเริ่มวางแผนอย่างไร

ก็ได้ให้มีจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียนให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติและเจตคติ

สมนึก นนธิจันทร์ (2540 : 17) กล่าวว่า การเริ่มต้นของครูผู้สอนไม่ได้แตกต่างจากเดิมมากนัก เพียงแต่ครูจะต้องวางแผนการสอนให้ละเอียดรอบคอบมีขั้นตอนการปฏิบัติที่แน่นอน มีกิจกรรมที่ครบวงจรการสอน มีกระบวนการสอนที่ชัดเจน ซึ่งการใช้วิธีการเรียนการสอนตามสภาพจริง ครูจะต้องเตรียมการหนักในระยะแรก แต่ขณะที่สอนจะสนุกเพราะนักเรียนจะปฏิบัติกิจกรรมเอง เมื่อนักเรียนเข้าปฏิบัติกิจกรรมแล้วนำเสนอผลงาน ครูจะมีความภูมิใจที่ได้เห็นผลการสอนของตนเอง แต่ก่อนที่จะสอนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพได้นั้นครูจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนการวางแผนการสอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์หลักสูตรแบบกว้าง ๆ ดูเนื้อหาแต่ละวิชาว่ามีทั้งสิ้นกี่คาบการศึกษาในลักษณะนี้ เรียกว่า การทำโครงการสอน

ขั้นที่ 2 จัดทำรายละเอียดเนื้อหาเพื่อลงรายละเอียดของเนื้อหาตามจุดประสงค์ คาบเวลาที่เหมาะสมทั้งหมด

ขั้นที่ 3 จัดทำแผนการสอน การจัดทำแผนการสอนตามสภาพจริงที่เน้นวิธีสะสมผลงานนี้ จะมีวิธีการแปลกออกไป ดังนี้

1) กิจกรรมและภาระงาน

1.1) กิจกรรม คือ กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการหลัก เช่น ค้นคว้า ทดลอง ดูการสาธิต ดูวีดิทัศน์ เป็นต้น

1.2) ภาระงาน คำนี้กำหนดขึ้นแทน คำว่า ใบงานหรือคำสั่ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคิดในลักษณะที่ให้เกิดขึ้นจากข้อตกลงระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียนว่า ในกิจกรรมหนึ่ง ๆ ของนักเรียนนั้น นักเรียนจะแสดงผลของการดำเนินกิจกรรมอย่างไร หรือทำกิจกรรมแล้วจะต้องมีอะไรเป็นตัวบ่งชี้ว่ารู้หรือได้รับอะไรจากกิจกรรมนั้น

2) ผลงานและชิ้นงาน

2.1) ผลงาน จริง ๆ แล้วผลงานกับชิ้นงานจะไม่มีความแตกต่างกันมากนัก คือจะเป็นของคู่กันที่เกิดมาจากการร่วมกิจกรรมของนักเรียน โดยนักเรียนจะทำกิจกรรมในขณะเรียนเนื้อหาหนึ่ง ๆ ผลงานจะแสดงออกทั้งลักษณะที่เป็นชิ้นงานหรือองค์ประกอบของงานอื่น ๆ เช่น ถ้าให้ซ่อมเสื้อผ้า ได้แก่ การถัก ปัก ชุน ผลงานนั้นก็จะเป็นเพียงองค์ประกอบ แต่ถ้าให้เด็ก วาดภาพ เขียนเรียงความ หรือสรุปรายงานตัวนี้จะเป็นทั้งผลงานและชิ้นงาน

2.2) ชิ้นงาน จะมีลักษณะเฉพาะที่เสร็จในตัว สมบูรณ์ในเนื้อหาตามจุดประสงค์ในการเรียนการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ซึ่งผลงานจะแสดงผลได้ชัดเจนเป็นรูปธรรมทั้งสิ้น เช่น บทเรียงความเรื่องแม่ วาดภาพสีเทียน เป็นต้น ครูผู้สอนที่เน้นการปฏิบัติจริง จะต้องสามารถค้นหากิจกรรมของผู้เรียนในแต่ละครั้ง ให้รู้ว่านักเรียนจะต้องมีกิจกรรมในขณะเรียนอย่างไร มีภารกิจหรือภาระงานอะไรบ้างที่จะต้องทำ ในขณะร่วมกิจกรรม และสุดท้ายจะต้องมี ผลงานหรือชิ้นงานที่เป็นเป้าหมายสุดท้ายในกระบวนการเรียนการสอนหนึ่ง ๆ อย่างไรบ้าง

3) จุดประสงค์ การเขียนจุดประสงค์นั้น ควรให้ความสำคัญกับจุดประสงค์ปลายทางก่อนแล้วจึงแยกข้อย่อยเป็นจุดประสงค์รายเนื้อหา โดยเน้นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม จุดประสงค์จะต้องตรงกับเนื้อหากิจกรรม ภาระงาน ผลงานหรือชิ้นงานหรือสอดคล้องกันทั้งหมดนั้นจะดีที่สุด เพราะสุดท้ายจะต้องประเมินนักเรียนตามจุดประสงค์ โดยใช้เกณฑ์เป็นตัวตัดสิน ซึ่งทุกส่วนจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กันอยู่แล้ว

4) เกณฑ์การประเมิน เกณฑ์เป็นข้อตกลงระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียนว่าผลงานหรือชิ้นงานหนึ่ง ๆจะต้องมีองค์ประกอบ (Rubric) อะไรบ้าง เพราะเกณฑ์จะต้องไปสัมพันธ์กับเกรดหรือคะแนนที่นักเรียนจะได้ และเมื่อรวมเกณฑ์ทุกเกณฑ์ในแต่ละผลงานหรือชิ้นงานในกิจกรรมตามจุดประสงค์ในเนื้อหาหนึ่ง ๆ แล้ว จะหมายถึง การประเมินตามสภาพจริง

สมศักดิ์ คลประสิทธิ์ (2542 : 14 – 17) ได้เสนอแนวทางในการจัดทำแผนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางไว้ว่า เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้น บทบาทครูจะต้องเป็นผู้สนับสนุนและจัดประสบการณ์ให้มีความหมายต่อการเรียนรู้ของนักเรียน จำเป็นต้องมีการวางแผนการจัดกิจกรรม เตรียมสื่อการเรียนการสอน การกำกับ ดูแลกระบวนการจัดกิจกรรม สังเกต กระตุ้นและแนะนำนักเรียน ร่วมอภิปรายเพื่อประมวลและสรุปข้อความรู้เสริมความรู้ ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ การดำเนินการตามบทบาทของครูดังกล่าว เป็นกระบวนการที่กำหนดไว้ในแผนการสอนของครู แผนการสอนในที่นี้ คือ แผนการหรือโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ปฏิบัติการสอนในรายวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างเป็นระบบและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้และจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การจัดทำแผนการสอนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนการสอนที่มีคุณภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พอสรุปได้ดังนี้

1) หลักการจัดทำแผนการสอน ครูต้องตอบคำถามให้ได้ว่า สอนเพื่ออะไรสอนอย่างไร และสอนแล้วได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่ นั่นคือ ในแผนการสอนต้องกำหนดจุดประสงค์

การเรียนรู้ กำหนดแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะทำให้บรรลุตามจุดประสงค์และการวัดผลประเมินผล

2) ขั้นตอนการเขียนแผนการสอน

2.1) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ได้มาจากจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของรายวิชา เขียนในเชิงพฤติกรรม ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ จุดประสงค์การเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ จุดประสงค์ปลายทางหรือจุดประสงค์ทั่วไปซึ่งหมายถึง จุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญที่มุ่งหวังให้เกิดกับนักเรียนและจุดประสงค์นำทางหรือจุดประสงค์เฉพาะหมายถึง จุดประสงค์ย่อยของ จุดประสงค์ปลายทางโดยกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญที่คาดหวังให้เกิดแก่นักเรียน

2.2) การกำหนดแนวการจัดการเรียนการสอน เป็นการระบุสาระสำคัญ เนื้อหาสาระ กิจกรรมหรือเทคนิคการสอนที่จะทำให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมด้วย

2.3) การกำหนดวิธีวัดและประเมินผล เป็นกิจกรรมที่สอดแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน ทั้งการประเมินศักยภาพของนักเรียนก่อนการเรียน การสอน การประเมินเพื่อปรับปรุงผลการเรียนระหว่างการเรียนการสอน และประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนเพื่อตรวจสอบขั้นสุดท้ายว่านักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ในการประเมินผลการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางปัจจุบันจะเน้นการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ซึ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริงเป็นการประเมินที่สามารถอธิบายความสามารถของนักเรียนได้อย่างแท้จริงและเป็นธรรมชาติ มีขั้นตอนในการออกแบบกิจกรรม การกำหนดผลการเรียนรู้หรือผลงาน กำหนดวิธีการ สื่อ / นวัตกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน เกณฑ์การวัดและประเมินผลอย่างชัดเจน

การจัดทำแผนการสอนเป็นขั้นตอนของการนำรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบของแผนเติมลงในรูปแบบการสอน โดยทั่วไปนิยมใช้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแผนการสอนแบบบรรยายและรูปแบบแผนการสอนแบบตาราง ตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1) ชื่อแผนการสอน เป็นการระบุชื่อแผนการสอนว่า เป็นแผนการสอนอะไรเรื่องอะไร วิชาอะไร และใช้เวลากี่คาบ

2) สาระสำคัญ เป็นข้อความที่เขียนในลักษณะสรุปเนื้อหาเป้าหมายอย่างสั้น ๆ อาจเขียนเป็นความเรียงหรือเขียนเป็นข้อ ๆ ก็ได้ซึ่งจะครอบคลุมทั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาความรู้ และสรุปสิ่งที่นักเรียนจะได้รับ

3) จุดประสงค์การเรียนรู้ ประกอบด้วยจุดประสงค์ปลายทาง ที่เป็นเป้าหมายสำคัญ และจุดประสงค์นำทาง ซึ่งเป็นจุดประสงค์ย่อยที่กำหนดพฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดกับนักเรียน

4) เนื้อหาสาระ เป็นรายละเอียดของเรื่องที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการ วิธีการและแนวปฏิบัติ ทั้งนี้ต้องศึกษาความรู้จากคู่มือครูและแหล่งความรู้ต่าง ๆ อาจเขียนเฉพาะหัวเรื่องเนื้อหา และนำรายละเอียดไปไว้ส่วนท้ายของแผนการสอน หรือจัดทำเป็นเอกสารประกอบการสอนก็ได้

5) กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นสภาพการเรียนที่กำหนดขึ้นเพื่อนำนักเรียนไปสู่เป้าหมาย สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต่าง ๆ ถ้าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนตามแนวการใช้แฟ้มสะสมงาน / พัฒนางานจะเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในลักษณะของชิ้นงาน โครงงาน รายงานการศึกษาค้นคว้า นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้คิดค้นแลกเปลี่ยนและบูรณาการความรู้ ความคิด และประสบการณ์มาใช้ในสภาพจริงและได้แสดงความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน

6) สื่อการเรียนการสอน เป็นการระบุสื่อ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอน

7) การวัดผลและประเมินผล เป็นการกำหนดวิธีวัดผลตามจุดประสงค์นำทาง เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ตรวจผลงาน ทดสอบ เป็นต้น และการกำหนดเกณฑ์ตามเครื่องมือวัดในลักษณะเชิงปริมาณหรือกำหนดเป็นระดับคุณภาพ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการ ปรับปรุงผลการเรียนและตัดสินผลการเรียนต่อไป

8) กิจกรรมเสนอแนะ เป็นข้อความที่ครูเสนอแนะให้มีกิจกรรมต่อเนื่องที่นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้ เพื่อเสริมความรู้หรือทักษะของนักเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ เช่น การจัดนิทรรศการ แบบฝึกหัดเสริม การทดลองรายชื่อเอกสารอ่านเพิ่มเติมหรือระบุกิจกรรมที่ น่าสนใจอื่น ๆ เป็นต้น

ประดิษฐ์ ทองคำปลิว และครรชิต มนูญผล (2541 : 11 – 14)ได้เสนอแนวทางการเขียนแผนการสอนไว้ว่า เป็นการจัดทำรายละเอียดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการนำเอากิจกรรม เนื้อหา จุดประสงค์แต่ละตอนจากการวางแผนการสอนมาเขียนแผนการสอนตามแบบฟอร์มที่กำหนดกันโดยทั่วไป ซึ่งนิยมเขียนให้มีส่วนประกอบ 9 ส่วน คือ ชื่อแผนการสอน สาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล บันทึกผลการตรวจของผู้บริหาร บันทึกผลหลังสอน ความต่อเนื่องจากการวางแผนการสอนมาสู่การเขียนแผนการสอน คือ การเอากิจกรรม เนื้อหาและจุดประสงค์ที่แบ่งไว้แล้วเป็นตอน ๆ มาเขียนแผนการสอนแต่ละแผน แผนการสอนหนึ่ง ๆ จึงอาจจะใช้เวลาสอน 2

คาบ 3 คาบหรือ 4 คาบ ก็แล้วแต่ความมากน้อยของเนื้อหาและกิจกรรมที่ใช้สอน มีข้อควรคำนึง คือ หากแผนการสอนหนึ่ง ๆ ใช้เวลาสอน มาก ๆ อาจทำให้นักเรียนรู้ระดับ ต้น ๆ เกิดความรู้สึกเบื่อ และกว่าจะสรุปบทเรียนได้ก็อาจจะเชื่อมโยงความรู้ในตอนแรก ๆ ได้ไม่ดี ดังนั้น เวลาในการใช้สอนในระดับประถมศึกษา ควรเขียนแผนการสอนที่ใช้เวลาสอนประมาณ แผนละ40 – 100 นาที หรือไม่เกิน 120 นาที (2 - 6 คาบ) ระดับมัธยมศึกษา ควรเขียนแผนการสอนที่ใช้เวลาสอนประมาณแผนละ 50 – 100 นาทีหรือไม่ควรเกิน 150 นาที (1 – 3 คาบ) จึงเห็นได้ว่าแผนการสอนหนึ่ง ๆ อาจจะสอนมากกว่า 1 ครั้ง ในกรณีที่ โรงเรียนจัดคาบเวลาเรียนครั้งละ 1 คาบ ตามเกณฑ์โครงสร้างหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา ส่วนในระดับประถมศึกษาก็จะสอนครั้งละ 2 – 3 คาบ ตามเกณฑ์โครงสร้างของหลักสูตรเช่นเดียวกัน สำหรับแนวในการเขียนแผนการสอน มีดังนี้

1) ชื่อแผนการสอน เขียนชื่อรายวิชา ชั้นเรียน เรื่องและเรื่องย่อย หรือหน่วยความรู้และหน่วยย่อย จำนวนคาบอาจจะเพิ่มเติมชื่อครูผู้สอนและวัน เวลาที่สอนด้วย

2) สาระสำคัญ เขียนบทสรุปที่แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาที่สอนกับจุดประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร บางตำราเรียกบทสรุปนี้ว่า ความคิดรวบยอด

3) จุดประสงค์ เขียนสิ่งที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียน เมื่อจบกิจกรรมการเรียนการสอน นิยมเขียนจุดประสงค์ที่วิเคราะห์ได้จากคำอธิบายรายวิชา และหาความสัมพันธ์กับเนื้อหาและกิจกรรมไว้แล้วในการวางแผนการสอนหรือจัดทำกำหนดการสอน และเพิ่มเติมหรือแยกย่อยเป็นจุดประสงค์ปลายทางและจุดประสงค์นำทาง

4) เนื้อหา เขียนชื่อเรื่องที่ต้องการให้เรียนรู้ และอาจจะเพิ่มเติมเรื่องย่อยหรือข้อสรุปของเรื่องด้วยก็ได้

5) กิจกรรมการเรียนการสอน เขียนขั้นตอนการจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ที่แสดงให้เห็นบทบาทขอครูผู้สอน บทบาทของนักเรียน และการใช้สื่อหรือเครื่องมือประกอบการจัดกิจกรรมนิยมแสดงให้เห็นกิจกรรมขั้นนำ ขั้นสอน ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน จะเป็นขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ จึงมีข้อพิจารณาว่า แผนการสอนที่ดีควรเป็นแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ

6) สื่อการเรียนการสอน เขียนชื่อสื่อหรือเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบเก็บข้อมูลหรือประเมินการเรียนรู้ของนักเรียนทุกขั้นตอนหรือทุกประเภทที่จะใช้ในการสอนตามแผน การสอนนั้น ๆ

7) บันทึกการตรวจสอบและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร เป็นส่วนที่ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำการตรวจแผนการสอนจะเขียนบันทึกความเห็นผลการตรวจหรือ ข้อเสนอแนะที่จะให้ครูผู้สอนนำไปใช้ในการสอนตามแผนการสอน

8) บันทึกผลหลังสอน เป็นส่วนที่ครูผู้สอนบันทึกข้อมูลต่าง ๆ จากการจัดการเรียนการสอนเมื่อเสร็จสิ้นการสอนตามแผน อาจจะบันทึกความสำเร็จปัญหาผลการเรียนที่ควรแก้ไขปรับปรุง เรื่องที่ควรเพิ่มเติมในแผนการสอนถัดไป หรืออื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน

แนวคิดดังกล่าว ครูต้องดำเนินการเพื่อให้การจัดกิจกรรมการสอนเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งถ้าผู้สอนต้องการประเมินตามสภาพจริงนั้น จุดเริ่มต้นที่สำคัญอยู่ที่ครูจะต้องเตรียมการก่อนสอน โดยจัดทำชิ้นงานต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแผนการสอนให้ชัดเจนว่า จัดกิจกรรมการสอนอะไร ใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด ใช้แบบบันทึกผลต่าง ๆ อย่างไรและมอบหมายงานอะไรให้นักเรียนปฏิบัติและศึกษาค้นคว้า ชิ้นงานที่จัดทำจึงต้องมีมาจากแผนการสอนที่เขียนไว้ ชิ้นงานบางอย่างอาจจะเป็นงานที่ครูผู้สอนเป็นผู้สอนเป็นผู้ใช้ในการอธิบายชี้แจงเสนอ ตัวอย่างหรือต้นแบบละเป็นแบบบันทึกผลของครูผู้สอน ชิ้นงานบางอย่างอาจเป็นงานที่นักเรียนเป็นผู้ใช้ในการเรียนรู้เบื้องต้น การปฏิบัติตามที่ครูผู้สอนมอบหมาย การบันทึกผลการปฏิบัติ และการฝึกเพิ่มเติม / เสริมทักษะ เป็นต้น ชิ้นงานเหล่านั้นต้องสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียน การสอนตั้งแต่ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนขั้นจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลการเรียน ขั้นสรุปผลการเรียน และมอบหมายงาน ต่อเนื่องหลังจากการเรียนในห้องเรียน ทั้งนี้ เราจะพบเห็นได้ทั่วไปว่า เมื่อ ครูผู้สอนเขียนแผนการสอนแล้วไม่ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผน ก็เพราะไม่ได้สร้าง ชิ้นงานที่จะนำไปใช้ในห้องเรียนนั่นเอง หากได้ดำเนินการในขั้นตอนนี้ ก็จะมีความสะดวก คล่องตัวในการจัดการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ชิ้นงานที่ต้องจัดทำอาจจะเป็นชิ้นงานต่อไปนี้ เช่น ใบความรู้ ใบงาน แบบบันทึกการทำงานของนักเรียน คำชี้แจงประกอบการปฏิบัติงาน แบบฝึกเสริมทักษะ เครื่องมือวัดผล แบบทดสอบลักษณะต่าง ๆ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ แบบรายงาน ตัวอย่างหรือ ต้นแบบชิ้นงาน สื่อการเรียนประเภทบัตรคำ บัตรภาพ แผนภูมิ แผนภาพ แถบประโยค ฯลฯ จะเห็นได้ว่า ชิ้นงานเหล่านี้ บางอย่างมีอยู่แล้วในโรงเรียน บางอย่างต้องจัดทำขึ้นเอง ในกรณีที่มีอยู่แล้วก็ต้องพิจารณาคัดเลือกให้เหมาะสมกับบทเรียนหรือสอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดไว้ ส่วนชิ้นงานที่สร้างขึ้นเอง ก็ต้องยึดหลักวิชาการในการผลิตงานให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดประสงค์ กิจกรรม วัยของนักเรียน และระยะเวลาที่ ครูผู้สอนหรือนักเรียนจะใช้ชิ้นงาน เหล่านั้นประกอบการเรียนรู้ หรือประกอบการสร้างงานของนักเรียนตามที่กำหนดขึ้นและครู มั่นใจว่า ทำให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ได้

ธีระพัฒน์ ฤทธิ์ทอง (2540 : 36-43) กล่าวว่า การวางแผนการสอนเพื่อการประเมินตามสภาพจริงว่า โดยปกติแล้วในการจัดการเรียนการสอนของครู สิ่งที่ครูจะต้องคำนึงถึง คือ หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งเป้าหมายให้นักเรียน

บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยที่ครูจะต้องทำการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อกำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ และประเมินผล นักเรียน ในการวางแผนการประเมินตามสภาพจริง ครูจะต้องยึดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นหลัก และต้องเป็นการวางแผน โดยจะมุ่งผลงานของนักเรียนเป็นสำคัญ แผนการประเมินตามสภาพจริงควรมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การวิเคราะห์หลักสูตรรายวิชา เพื่อกำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ผ่านมา จะพบว่ามีจุดประสงค์การเรียนรู้หลายข้อ และมักจะออกมาในรูปของจุดประสงค์ย่อยในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อการประเมินผลตามสภาพจริง จะต้องเป็นจุดประสงค์สำคัญ (Terminal Objective) เท่านั้น ไม่ต้องไปคิดว่าถ้าเอาเฉพาะจุดประสงค์สำคัญแล้วจำนวนข้อของจุดประสงค์จะมีน้อยและจะส่งผลให้แต่ละจุดประสงค์มีจำนวนคาบสอนมาก

2) วิเคราะห์สมรรถภาพนักเรียน ครูผู้สอนต้องทำการวิเคราะห์ว่า ในการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนจะได้รับการพัฒนาความสามารถ หรือ สมรรถภาพในด้านใดบ้าง โดยพิจารณาถึงสมรรถภาพย่อยที่สำคัญ และสมรรถภาพหลักที่เป็น ปลายทาง ในการวิเคราะห์สมรรถภาพอาจวิเคราะห์จากจุดประสงค์การปลายทาง และจุดประสงค์ การเรียนรู้นำทาง โดยวิเคราะห์เอาเฉพาะพฤติกรรมหลักของจุดประสงค์การเรียนรู้มาเป็น สมรรถภาพของนักเรียน และรวมไปถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนด้วย

3) กำหนดภาระงานให้นักเรียน การกำหนดภาระงานให้นักเรียน ถือเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะจะส่งผลต่อผลงานของนักเรียนถ้ากำหนดภาระงานไม่ชัดเจน ผลงานของนักเรียนก็จะออกมาไม่ชัดเจน การประเมินตามสภาพจริงก็ไม่สามารถดำเนินการได้ ในการกำหนดภาระงานของนักเรียนให้พิจารณาภาระงาน 3 รูปแบบ คือ ภาระงานที่เป็นกระบวนการปฏิบัติงาน ภาระงานที่จะออกมาเป็นผลงานและภาระงานที่เป็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในการวิเคราะห์ภาระงานแต่ละจุดประสงค์อาจจะมีไม่ครบ ทั้ง 3 รูปแบบก็ได้

4) วิเคราะห์ผลงานหรือหลักฐานของนักเรียน ขั้นนี้จะมีความเชื่อมโยงกับขั้นที่ 3 คือ การกำหนดภาระงานให้นักเรียน ครูจะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่า จากภาระงานที่ได้มอบหมายให้นักเรียนปฏิบัตินั้น ผลงานของนักเรียนจะมีอะไรบ้าง ในการวิเคราะห์ผลงานของนักเรียน ครูควรมองให้ลึกไปถึงชิ้นงานหรือหลักฐานที่นักเรียนจะเก็บเข้าแฟ้มผลงานด้วยและครูผู้สอนจะต้องแจ้งผลงานให้นักเรียนทราบล่วงหน้าควบคู่ไปกับการแจ้งภาระงานให้นักเรียนทราบ

5) กำหนดเครื่องมือประเมินและประเด็นสำคัญที่จะประเมิน การกำหนดภาระงานนั้นไม่ใช่เพียงแต่ครูผู้สอนจะคำนึงถึงผลงานที่นักเรียนจะสร้างสรรค์ขึ้นจากการเรียนรู้เท่านั้น แต่ครู ผู้สอนยังจะต้องกำหนดเครื่องมือประเมินผลงานของนักเรียนเอาไว้ด้วย การกำหนดเครื่องมือประเมินผลงานนักเรียนจะต้องวางแผนเอาไว้ให้ครบทุกชิ้นงานที่นักเรียนจะผลิตขึ้นตามภาระงาน

และ ครูควรกำหนดประเด็นสำคัญ หรือขอบข่ายในการประเมินงานแต่ละชิ้นเอาไว้ด้วย เพื่อให้นักเรียนได้นำเอาประเด็นสำคัญเหล่านั้นไปประเมินผลงานของตนเองเป็นเบื้องต้น

การจัดทำแผนการสอนเพื่อประเมินตามสภาพจริง จะต้องจัดทำเป็นรายวิชาและครบทุกจุดประสงค์การเรียนรู้ ต้องอาศัยความคิดเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ในแต่ละประเด็นของครูที่มี ความชำนาญในการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนและสาระสำคัญของเนื้อหาวิชา

ชวลิต โพธิ์นคร (ม.ป.ป. : 4) กล่าวว่า การจัดทำแผนการสอนเพื่อการประเมินผลตามสภาพจริงนั้น ครูผู้สอนต้องดำเนินการ ดังนี้

1) วิเคราะห์หลักสูตร เริ่มตั้งแต่วิเคราะห์จุดหมายหลักสูตร วิเคราะห์จุดประสงค์รายกลุ่มประสบการณ์ / วิชา วิเคราะห์จุดประสงค์ใน ป.02 และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมจากคำอธิบายหัวเรื่อง

2) จัดทำกำหนดการสอน โดยกำหนดชิ้นงาน หลักฐาน เครื่องมือประเมินกำหนดคุณภาพผลการเรียนที่คาดหวังของนักเรียน (สมรรถภาพ) และกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

3) จัดทำแผนการสอนที่เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริงและนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2540 : 51) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสภาพจริง จุดเน้นสำคัญ คือ การเตรียมครูและนักเรียน

1) การเตรียมตัวของครู เริ่มจากศึกษาหลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหาและวิธีการประเมินผล ศึกษาคู่มือครู ทำตารางวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดทำโครงการสอนซึ่งระบุสัปดาห์ที่สอน เนื้อหา จุดประสงค์ กิจกรรม และผลงานที่นักเรียนจะสร้างขึ้น ในกรณีที่ต้องการใช้ประเมินจุดประสงค์ ป.02 ครูอาจวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับจุดประสงค์เหล่านั้นด้วย แล้วจัดทำแผนการสอนโดยเน้นการให้นักเรียนสร้างความรู้ร่วมกัน วิธีสอนที่ควรนำมาใช้มาก คือ การสอนแบบโครงการและการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2) การเตรียมตัวนักเรียน ก่อนทำการสอนครูแจ้งให้นักเรียนทราบล่วงหน้าว่า มีจุดประสงค์การเรียนรู้อะไรบ้าง ครูจะดำเนินการสอนอย่างไร นักเรียนจะต้องปฏิบัติกิจกรรมอะไรบ้าง การวัดผลและประเมินผลจะมีวิธีการอย่างไร เช่น นักเรียนต้องปฏิบัติงานอะไรบ้างจะสอบกี่ครั้ง และนักเรียนจะต้องมีความรู้ ความสามารถในระดับใดจึงจะผ่านเกณฑ์ ผลงานที่ได้จากการนำความรู้มาใช้จริงในเชิงบูรณาการความรู้ ซึ่งควรมีจำนวนที่เหมาะสมกับเวลาที่ใช้ใน การสอนแต่ละภาคเรียน

กรมวิชาการ (2539 : 28 – 31) ได้กล่าวถึง การพัฒนาแผนการประเมินนักเรียนตามสภาพที่แท้จริงไว้ว่า ครูจะต้องพิจารณาว่า จะประเมินอะไร อย่างไร จะทำอะไรกับข้อมูล

การประเมิน วิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งที่จะทำให้สามารถมองภาพการประเมินทั้งหมดได้ และถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรม แล้วนำมาอภิปรายกับครูและผู้ร่วมงาน ถึงแนวปฏิบัติอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อปรับปรุงตกแต่งภาพรวมของการประเมินทั้งหมด คือ การจัดทำพิมพ์เขียวในการวางแผนการประเมิน จะช่วยให้ครู และผู้บริหารตัดสินใจว่า จำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีใด ท้ายที่สุด จะมีวิธีใดหรือไม่ที่ตอบสนองความสนใจของนักเรียนได้ดีที่สุด แม้ว่าจะมีในการประเมินผลอย่างเป็นทางการของครู หรือของโรงเรียนจะต้องสอบด้วยข้อสอบมาตรฐานที่สอบคนจำนวนมาก เพื่อการประเมินรับรองคุณภาพความรู้ของนักเรียน ก็ตาม

กรมวิชาการ (2539 : 29) อธิบายไว้ว่า การวางแผนภาพรวมของการประเมิน มีจุดเน้นสำคัญ คือ

1) การกำหนดจุดประสงค์การประเมิน

2) กำหนดโดเมนที่ต้องการประเมิน

3) ยุทธวิธีหรือเทคนิควิธีที่ใช้

4) จะนำข้อมูลมาประมวลอย่างไร จะจัดเก็บและจะรายงานอย่างไร

เย็นใจ มังคะดานะรา (ม.ป.ป. : 34) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ในการประเมินผลตามสภาพจริงของนักเรียนประกอบการประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างภาคเรียน สิ่งที่ครูจะต้องกระทำ คือ การเขียนแผนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการประเมินการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริงในประเด็น ต่อไปนี้

1) ทำให้ทราบผลการพัฒนาของนักเรียนในทุก ๆ เรื่องอย่างต่อเนื่อง

2) เน้นการประเมินสภาพพฤติกรรมการเรียนที่แท้จริงอย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุมและลึกซึ้ง

3) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้

4) มีการประเมินบ่อยครั้งด้วยวิธีการที่หลากหลายและใช้หลักฐานข้อมูลที่ชัดเจนประกอบการประเมิน

5) หลีกเลี่ยงการประเมินเปรียบเทียบกับคนอื่น แต่เน้นการเปรียบเทียบกับตนเอง

6) มุ่งเน้นการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

ณรงค์ รมณียกุล (2543 : 68 - 70) กล่าวว่า การจัดทำแผนการสอน เป็นการเตรียม กิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าและสร้างความรู้ ฝึกปฏิบัติให้เกิดความชำนาญตาม ความต้องการ ความสามารถและความสนใจของนักเรียนแต่ละคน จัดเตรียมรูปแบบกิจกรรมที่ต้องใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์อย่างเหมาะสมรวมทั้งเตรียมวิธีการและเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับนัก

เรียนตรงตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ เป็นการวัดผลครอบคลุมกระบวนการและผลงานที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะ ให้มีความพร้อมที่กำหนดไว้ในแผนการสอนอย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่า แผนการสอนของครูจะเป็นผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ ได้วางแผนเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้สำหรับนักเรียนไว้หลายวิธี กำหนดระยะเวลาของการฝึกปฏิบัติไว้ล่วงหน้า ซึ่งอาจปรับให้เหมาะสมได้ สามารถติดตามและใช้สอนแทนกันได้ในกลุ่มเพื่อนครูด้วยกัน หรือใช้วิธีสอนเป็นทีมที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์หลากหลายเพิ่มขึ้น ลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนส่วนมากมักจะได้รับจากกิจกรรมที่ครูจัดขึ้นหรือเตรียมไว้ล่วงหน้าตามแผนการสอนของครู หากนักเรียนจะมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอนให้สนองความสนใจและความต้องการของนักเรียน รวมทั้งวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนร่วมกัน การปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้นักเรียนมี ความสุขสนุกต่อการเรียนรู้ ที่ได้โอกาสแสดงออกทั้งทางกาย ความคิดและการกระทำนำสู่การเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งได้ทราบความก้าวหน้าจากผลการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนด้านต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว อันเกิดจากการประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกันของนักเรียนและครูผู้สอนที่มีความเข้าใจกันเป็นอย่างดี

วินัย ศรีเจริญ (2542 : 16) กล่าวถึง การจัดทำแผนการสอนว่า เป็นการเตรียมการสอนให้เป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าก่อนทำการสอนจริง ครูผู้สอนจะวางแผนการสอน กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ รวมทั้งวิธีวัดผลประเมินผลและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลด้วย โดยนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่ต้องสอนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสภาพของนักเรียน และที่สำคัญยิ่ง คือ ต้องสอนตามแผน และเมื่อสอนจบแล้ว ควรจะให้ประเมินแผนการสอนไว้ด้วยว่า ดี เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร จะได้นำไปปรับปรุงในการสอน หรือจัดทำแผนการสอนครั้งต่อไปใหม่ จะทำให้ได้แผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

บังอร พุ่มสะอาด (2537 : 37) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอนบางวิชาเนื้อหายังไม่ชัดเจน บางวิชาไม่มีเนื้อหา ครูขาดคู่มือและแนวทางการทำแผนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 95 – 96) ได้สรุปผลการวิเคราะห์ค่าร้อยละของกระบวนการเรียนการสอนของด้านการวางแผน / เตรียมการสอนของครู พบว่า ครูส่วนใหญ่

1) มีการนำแผนการสอนสำเร็จรูปมาใช้หรือปรับใช้หรือสร้างแผนการสอนใช้เองแต่มีองค์ประกอบไม่ครบ หรือมีองค์ประกอบครบแต่ไม่สอดคล้องกัน ร้อยละ 47.13

2) มีข้อมูลพัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มอย่างน้อย 1 ด้าน แต่ไม่มีการจัดระบบข้อมูล ร้อยละ 48.78

3) มีการนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู แต่ไม่มีหลักฐานที่ตรวจสอบได้ ร้อยละ 57.84

4) ครูจัดเตรียมสื่อเพื่อใช้ประกอบการสอน ร้อยละ 51.26

5) ครูผู้สอนและนักเรียนเป็นผู้จัดเตรียมวิธีการ เครื่องมือวัดผลและจัดเตรียมมากกว่า 1 รายการ ร้อยละ 56.92

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล (ครูเป็นผู้ให้ข้อมูล) พบว่า ครูส่วนใหญ่

1) มีกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนมากกว่า 1 รายการ ร้อยละ 73.24

2) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติและสอดคล้องกับสภาพจริงโดยไม่มีหลักฐานตรวจสอบได้ ร้อยละ 49.76

3) มีการจัดกิจกรรม แบบฝึกหัดหรืองานอื่น ๆ เป็นการเฉพาะโดยจัดให้ทั้งนักเรียนเก่งและนักเรียนอ่อน ร้อยละ 46.75

4) มีการจัดกิจกรรมแสวงหาความรู้ แต่ไม่มีการสรุปความรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง ร้อยละ 51.48

5) มีการบูรณาการเนื้อหาระหว่างกลุ่มประสบการณ์ และเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ร้อยละ 46.35

6) มีการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยใช้สื่อหลากหลายประเภทและนักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ ร้อยละ 50.35

7) มีการตรวจการบ้าน แบบฝึกหัด และผลงานสม่ำเสมอ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง ร้อยละ 59.60

8) มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอนของนักเรียนและการสอนของครู ร้อยละ 64.13

กรมวิชาการ (2542 : 59 – 60 อ้างจาก สำอาง กล้าภักดี , 2534) กล่าวว่า จากการศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนกลุ่มทักษะภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ด้านการเตรียมการสอน ครูทุกคนศึกษาคู่มือครู การทำบันทึกการสอน เตรียมกิจกรรม เตรียมเครื่องมือวัด 78.13 % ของครูกลุ่มตัวอย่างทำ นอกจากนี้ยัง พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้สื่อมาประเมินผล การใช้สื่อนำเข้าบทเรียน ทบทวน และสรุปบทเรียนยังใช้น้อย สื่อที่ครูทุกคนใช้ คือ บัตรคำ ภาพ แผนภูมิ พจนานุกรม

สื่อที่ใช้น้อย คือ ของจริง ของจำลอง ชุดการสอน ศูนย์การเรียน บทเรียนโปรแกรม เป็นต้น

สุวรรณา รัตนธรรมเมธี (2542 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2544 : 357 – 358) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาครู – อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครู – อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 1,005 คน มีความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงน้อย ร้อยละ 47.33 น้อยที่สุด ร้อยละ 10 และไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เลยร้อยละ 2.74

ทวี นวพลนานนท์ (2542 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ , 2544 : 306 - 307) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องระบบการศึกษาและตามคุณภาพนักเรียนรายบุคคล สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูจำเป็นจะต้องวัดและประเมินตามสภาพจริงเพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลของนักเรียนรอบด้าน

อดุลย์ ไทรเล็กทิม (2540 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2544 : 44 - 45) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาผลการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทยของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี ด้วยการใช้แผนการสอนที่เน้นการประเมินผลตามสภาพจริง ผลการวิจัยพบว่า การจัดทำแผนการสอนที่เน้นการประเมินผลสภาพจริง สอนกลุ่มทักษะภาษาไทยส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการทางภาษา ด้านการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนและกระบวนการทำงาน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมจิตร นาสีเสม (2542 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2544 : 345 - 346) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการ ในการสอน ภาษาอังกฤษของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการสอนด้านการเตรียมตัวครูมีมากที่สุด ส่วนความต้องการในการสอนที่ครูต้องการมากที่สุด คือ ด้านการเตรียมตัวครูและการวางแผน การสอน

สามารถ จุ้ยทอง (2540 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ , 2541 : 29 - 30) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาในการใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีการใช้หลักสูตรหรือการปฏิบัติตามแนวดำเนินการของหลักสูตรในการพัฒนาหลักสูตรตามแนวความต้องการของท้องถิ่นโดยปรับวิธีสอนให้เหมาะสมและการขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการนำวัสดุในท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียน

การสอนน้อยที่สุด นอกจากนี้ มีการปฏิบัติน้อยมากในการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนในสถานที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม ปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตร คือ ครูผู้สอนขาดการวางแผนการสอนให้บูรณาการในกลุ่มและระหว่างกลุ่มประสบการณ์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 :97 –100) ได้ทำรายงานการวิจัยการประเมินคุณภาพประสิทธิการการศึกษา เขตการศึกษา 6 ปีการศึกษา 2540 ผลการวิจัยพบว่า มีประเด็นที่น่าสังเกต คือ ปัจจัยด้านสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนประเภทสื่ออุปกรณ์การสอนและสื่อประกอบการเรียนที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น มีผลการประเมินอยู่ในระดับน่าปรับปรุง เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากโรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านโสตทัศนูปกรณ์ ขาดแคลนสื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ในการสอน ขาดแคลนหนังสือ ตำรา เอกสารต่าง ๆ รวมทั้งขาดแหล่งวิทยาการสำหรับการค้นคว้า ทั้งครูและนักเรียนมีงานอื่นซึ่งนอกเหนือหน้าที่การสอน ทำให้ไม่มีเวลาสำหรับผลิตสื่อประกอบการสอน นอกจากนี้ ยังพบว่าค่าอิทธิพลรวมของตัวแปรภาระงานของครู มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญ มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ -.018 แสดงว่าภาระงานของครู ซึ่งประกอบด้วย จำนวนชั่วโมงที่สอน จำนวนชั่วโมงที่ทำงานอื่นในและนอกเวลาราชการและความพยายามในการสอนการติดตามและประเมิน ถ้าภาระงานครูดังกล่าวมีจำนวนมาก จะทำให้การจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งประกอบด้วย การนำเข้าสู่บทเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่จริง ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การบูรณาการ การใช้สื่อการสอน การให้และตรวจการบ้านและแบบฝึกหัด การประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่า บทบาทของครูในการจัดทำแผนการสอนเพื่อการประเมินผลตามสภาพจริงนั้น เป็นบทบาทที่สำคัญมาก เพราะว่าการจัดกิจกรรมการสอนของครูจะต้องจัดตามแผนการสอน ถ้าหากแผนการสอนมิได้เน้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นสภาพที่แท้จริงของการเรียนรู้ ไม่ให้โอกาสนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แล้ว นักเรียนก็จะเรียนรู้โดยตนเองในลักษณะที่มีครูคอยชี้แนะไม่ได้ ผลงานก็จะปรากฏออกมาในลักษณะที่ครูสั่งให้ทำตามกิจกรรมที่ครูสอน โดยจะออกมาในรูปแบบที่เหมือนกันทุกคน นักเรียนไม่เกิดการสร้างองค์ความรู้ สิ่งใหม่ ๆ ที่หลากหลายในการเรียนรู้ของนักเรียนจะไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น ครูผู้สอนต้องพัฒนาบทบาทของตนเองในด้านนี้ก่อนเป็นลำดับแรก เพราะบทบาทด้านนี้ส่งผลต่อบทบาทด้านอื่น ๆ ต่อไปเป็นลูกโซ่ หากครูผู้สอนละเลยต่อการจัดการเรียนการสอนตามสภาพที่แท้จริงแล้ว ความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียนก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสภาพจริง

การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสภาพที่แท้จริงนั้น หลักการสำคัญก็คือ ต้องเป็นกิจกรรมที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีเทคนิควิธีสอนหลาย ๆ วิธีที่สอดคล้อง เช่น การเรียนเป็นกลุ่ม การเรียนแบบสืบสวนสอบสวน การเรียนโดยวิธีการศึกษาค้นคว้า การเรียนโดยใช้ทักษะกระบวนการ (สำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2542 : 33 – 34)

ธีระพัฒน์ ฤทธิ์ทอง (2540 : 48 – 50) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงตลอดเวลาว่ากิจกรรมที่กำหนดขึ้นนั้น เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมอย่างครบถ้วนแล้ว ส่งผลให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ได้แสดงออกให้เห็นถึงสมรรถภาพที่คาดหวังเอาไว้ ได้ทำกิจกรรมตามภาระงานที่ครูได้วางแผนเอาไว้หรือไม่ และที่สำคัญที่สุด คือ เมื่อนักเรียนได้ทำกิจกรรมครบถ้วนแล้วปรากฏผลสำเร็จจากการเรียนรู้ตามที่ครูคาดหวังเอาไว้หรือไม่

ประภาส ตลับทอง (2538 : 42) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของครูผู้สอนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่นักเรียนโดยเริ่มจากกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียน การวินิจฉัยคุณสมบัติของนักเรียน การเลือกอุปกรณ์การสอนและการประเมินผลการเรียนการสอน

วิไลวรรณ ตรีศรีชะนะมา (2538 : 46) กล่าวว่า การร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนและร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนจะทำให้การเรียนการสอนมีชีวิตชีวา ครูจะไม่เหนื่อยในการพูด แต่ครูจะมีบทบาทเป็นผู้ฟัง นักเรียนจะเรียนอย่างสนุก เพราะมีส่วนร่วม ถ้าครูสอนห้องเดียวทุกวิชา ควรรู้จักจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ คือ สอนเนื้อหา 1 เรื่องเป็นแกน แล้วสามารถโยงให้เกิดการเรียนรู้ได้หลายวิชา หลายจุดประสงค์

อาภา ถนัดช่าง (2539 : 23) กล่าวว่า ครูจะต้องรู้จักเด็กเป็นอย่างดี รู้ความต้องการและศักยภาพของเด็ก รู้วิธีจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

สมนึก นนธิจันทร์ (2540 : 38 – 39) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ให้มีความสามารถทางความคิด มีความสามารถในการแสวงหาและสร้างความรู้ และมีคุณธรรมจริยธรรมสอดคล้องตามแนวทางปฏิรูปการศึกษานั้นมีหลายวิธี แต่จุดเน้นสำคัญของวิธีการเหล่านั้น คือ การให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติและแสวงหาความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ ต้องจัดให้มีองค์ประกอบ

การเรียนทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ การรับรู้ การบูรณาการความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวิธีการสอนที่เลือกใช้ เช่น

1) การรับรู้ คือ การแสวงหาและรับข้อมูล ข้อความจากประสาทสัมผัส ต่าง ๆ เช่น ค้นคว้าจากหนังสือเอกสาร สื่อเทคโนโลยี ดูสไลด์ วีดิทัศน์ ดูการสาธิต ทำการทดลอง ฟังเรื่องจากครู สื่อ หรือบุคคลอื่น ฯลฯ

2) การบูรณาการความรู้ เป็นการนำข้อมูลข่าวสาร ความรู้ใหม่มาคิดทำความเข้าใจ และเชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือโครงสร้างความรู้เดิม เพื่อขยายหรือสร้างความรู้ใหม่ เช่น อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิด ทำแผนภูมิความคิดรวบยอด ตอบคำถามแบบปลายเปิด และเขียนบรรยาย อธิบายความรู้ ฯลฯ

3) การประยุกต์ใช้ คือ การนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา หรือทำงานในชีวิตประจำวัน เช่น ทำโครงการ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือชีวิตประจำวัน เขียนรายงานเชิงวิเคราะห์วิจารณ์เสนอแนะ การนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและทำกรณีศึกษา ฯลฯ

การจัดการเรียนการสอน ถ้าขาดส่วนใดส่วนหนึ่งจะไม่เกิดการเรียนรู้แท้จริง เช่น ถ้าให้นักเรียนได้รับรู้อย่างเดียว โดยฟังบรรยายจากครูผู้สอนแล้วไม่มีการอภิปรายหรือวิเคราะห์ นักเรียนจะเรียนรู้แบบจดจำความรู้ ทำให้รู้แคบ และอาจนำไปใช้ไม่ได้ ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้อง จัดการเรียนการสอนให้มีองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน มีหลายวิธี จะได้นำเสนอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1) การเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เป็นการสอนภาษาจากส่วนรวมไปหาส่วนย่อยที่สามารถทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง ในชีวิตประจำวัน นักเรียนมีโอกาสฝึกทักษะทางภาษาอย่างต่อเนื่องตามลำดับขั้นการเรียนรู้ (ฟัง พูด อ่าน เขียน) นอกจากนี้ ยังเน้นกระบวนการกลุ่มและสามารถบูรณาการให้สัมพันธ์กับกลุ่ม ประสบการณ์อื่นได้ดี

2) การเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการสร้างนิสัย เป็นการสอนเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะและบุคลิกภาพของนักเรียน โดยจัดกิจกรรมเป็นขั้นตอนสอดคล้องกับระดับขั้นพัฒนาของพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ ถ้าครูจัดกิจกรรมตามขั้นตอนอย่างถูกต้อง นักเรียนจะเกิด คุณลักษณะที่เป็นกิจนิสัยอย่างถาวร

3) การเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดกิจกรรมโดยการกำหนดเรื่องที่จะสอนด้วยการศึกษาจุดประสงค์ของวิชาหลักและวิชารองที่จะมาบูรณาการ กำหนดเนื้อหาย่อยที่สนองจุดประสงค์การเรียนรู้ วางแผนการสอน ปฏิบัติการสอนแล้วประเมินผลพร้อมปรับปรุงและพัฒนาตามลำดับ ซึ่ง การเรียนการสอนวิธีนี้ มีจุดเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยใช้ทักษะความคิดความสามารถหลาย ๆ ด้านสอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ และสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

4) การเรียนรู้โดยการค้นคว้าด้วยตัวเอง เป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนมีอิสระในการแสวงหาและสร้างความรู้ ตอบสนองความสนใจใฝ่รู้ ตลอดจนฝึกการวิเคราะห์ สังเคราะห์ บูรณาการความรู้และความรับผิดชอบมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

5) การเรียนรู้แบบร่วมมือ หรือ ร่วมกันเรียนรู้ เน้นการใช้กระบวนการกลุ่มเป็น เครื่องมือในการสร้างความรู้และแลกเปลี่ยนข้อความรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ได้ข้อสรุปที่สมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากได้ผ่านการพิจารณา วิเคราะห์ วิจารณ์ และปรับปรุงแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านสติปัญญา ความสามารถ และประสบการณ์ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

6) การเรียนรู้จากการทำโครงงาน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริง นักเรียนจะมีโอกาสใช้ความคิดในการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นักเรียนจะมีโอกาสได้ทำการทดลองพิสูจน์สิ่งที่ตนเองอยากรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งสามารถวางแผนในการทำงานและรู้จักวิเคราะห์ประเมินผลได้ด้วยตนเอง

7) การเรียนรู้โดยวิธีกรณีศึกษา เน้นการให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องที่ตนสนใจอยากรู้อยากเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงแล้วนำมาแก้ปัญหาร่วมกัน เรื่องราวที่เหมาะที่จะใช้การสอนแบบนี้เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาในชีวิตจริง เช่น กรณีศึกษาป่าชุมชน กรณีศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนหรือชุมชน

8) การเรียนรู้จากห้องปฏิบัติการภาษา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องวิทยาศาสตร์และ ห้องสมุด เป็นแหล่งความรู้ที่นักเรียนสามารถค้นคว้าและสร้างความรู้ด้วยตนเองได้อย่าง กว้างขวาง นักเรียนจะได้มีโอกาสที่จะคุ้นเคยและใช้งานวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย อันเป็นปัจจัยของการดำรงชีวิตในอนาคต นอกจากนั้นนักเรียนจะเรียนรู้ได้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและรู้เร็ว รู้กว้าง รู้จริง การเรียนรู้โดยการทดลองจริงปฏิบัติจริง ได้สังเกตได้สัมผัสกับของจริงเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่แท้จริง ทำให้ นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการเรียนรู้ ได้มีโอกาส ฝึกหัดและแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งความรู้ จะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกหลักสูตรและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน นักเรียนจะได้รับทั้งข่าวสาร ความรู้ประสบการณ์ ความเพลิดเพลิน อีกทั้งเป็นการปลูกฝังการรู้คุณค่าของเวลา ความรับผิดชอบการใฝ่รู้ใฝ่เรียนแก่นักเรียนไปด้วย

นอกจากนี้แล้ว ยังมีวิธีการสอนแบบอื่น ๆ อีกที่เน้นให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์สร้างความรู้ที่ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้ได้ เช่น สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติ การแก้ปัญหา การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

ดารา ต่วนภูยา (2543 : 14) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของครูในการเสริมสร้างให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองไว้ว่า ครูต้องรู้และเข้าใจว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดจากกระบวนการภายในของนักเรียน เป็นวิธีฝึกฝนประสบการณ์ โดยมีโอกาสได้ยินด้วยหู รับรู้ด้วยตา สัมผัสด้วยมือ ประสบการณ์เหล่านี้เกิดจากการเลือกที่พึงพอใจและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของตนเอง นักเรียนจึงจะมีความสุข มีความถนัด และภาคภูมิใจอย่างแท้จริง

กิตตินันท์ ครุฑพงษ์ (2543 : 14) ได้ให้แนวคิดสนับสนุนบทบาทครูผู้สอนไว้ว่า ครูต้องฟังความคิดเห็นเด็กไม่ว่าสิ่งที่คิดนั้นจะอยู่ในเนื้อหาที่เรียนหรือไม่ ครูไม่ชี้นำว่าความคิดนั้นถูกหรือผิด แต่ควรให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการพัฒนาความคิดหรือให้ข้อมูลเปรียบเทียบเมื่อเห็นว่าเด็กคิดผิด พร้อมใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้เด็กวิเคราะห์ร่วมกัน

ชวลิต โพธิ์นคร (ม.ป.ป. : 42 - 43) กล่าวถึง หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงไว้ ดังนี้ สัมพันธ์ เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง รู้จักเรียนรู้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่น ให้รู้จักบูรณาการความคิด ให้นักเรียนรู้จักตนเองและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และได้กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ดังนี้

1) สัมพันธ์ เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน

2) เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

2.1) นักเรียนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ

2.2) นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน โดยการกำหนดกิจกรรมการเรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียน สร้างสรรค์งาน / ผลงานด้วยตนเอง สะสมงาน / ผลงานด้วยตนเอง กำหนดเกณฑ์ประเมินงาน / ผลงาน ประเมินงาน / ผลงานของตนเอง นำเสนองาน / ผลงานของตนเอง

ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเรียนรู้จากกิจกรรมต่อไปนี้

1) ให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยให้นักเรียนปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริง การศึกษานอกสถานที่ ปฏิบัติจริงในสถานการณ์จำลอง การทดลอง การแสดงบทบาทสมมติ เกม ละคร ศูนย์การเรียน และการใช้สื่อประสม การสาธิต กรณีศึกษา / ตัวอย่าง แบบเรียนสำเร็จรูป / โปรแกรม ชุดการสอน ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การสร้างโครงงาน ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การแก้ปัญหาเชิงพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา สืบสวนสอบสวน การสร้างความคิดรวบยอด เป็นต้น

2) รู้จักเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ (Cooperative Learning) การเรียนแบบพึ่งพากัน (Collaborative Learning) และการเรียนแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) เป็นต้น

3) ให้นักเรียนรู้จักบูรณาการความคิด เช่น บูรณาการหลักสูตรใช้กิจกรรม หลากหลาย จัดกิจกรรมที่เน้นการสร้างสรรค์งาน / ผลงานที่ต้องใช้ความรู้ทักษะหลาย ๆ ด้าน ให้นักเรียนรู้จักตนเองโดยการสะท้อนตนเองและประเมินตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และ ผู้ปกครอง ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ได้ ดังปรากฏในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แท้จริง

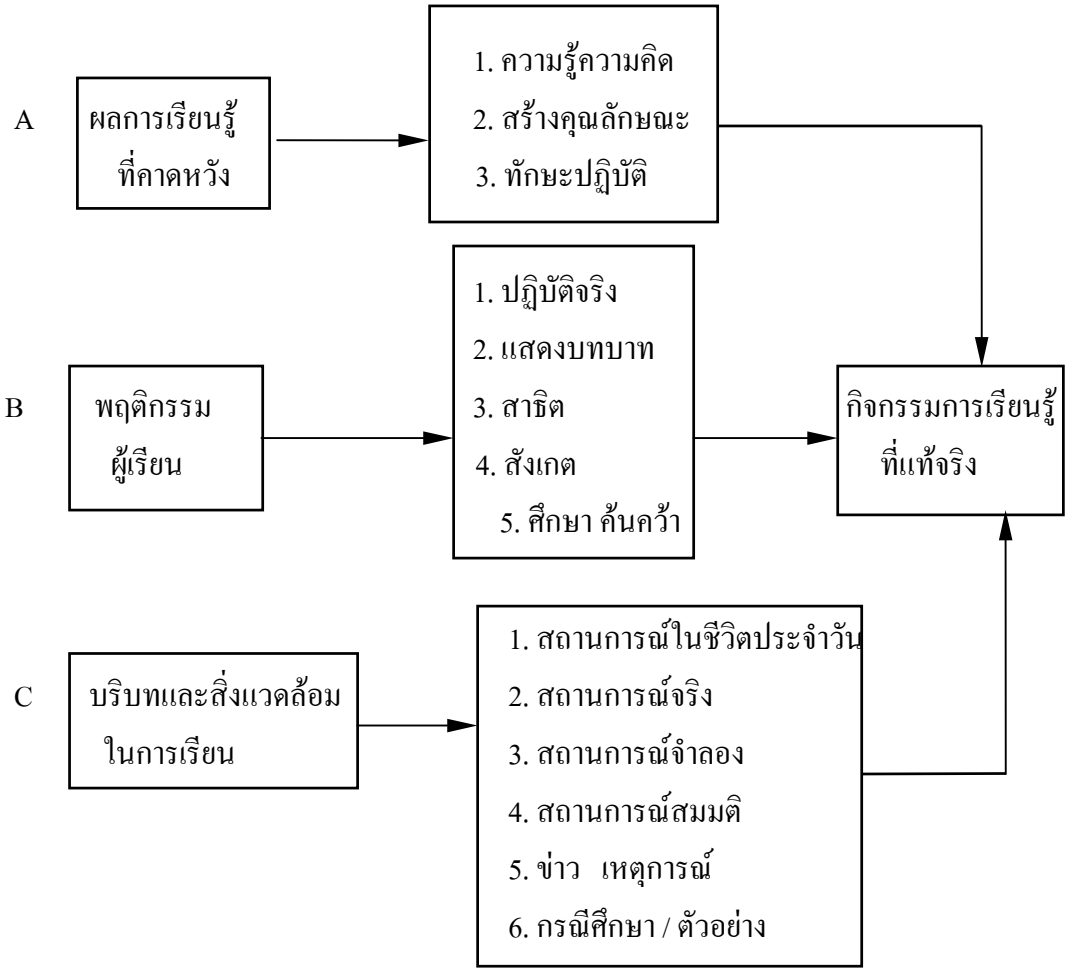

ที่มา : ชวลิต โพธิ์นคร , ม.ป.ป. : 6

ปราณี เพ็ชรอินทร์ (2543 : 14) กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมนั้น ครูต้องให้โอกาสนักเรียนในการปฏิบัติ คิด สรุปและนำไปใช้ ตามหลักการ 4 ประการ ดังนี้

1) ทำภารกิจต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น ฟัง พูด อ่าน เขียน

2) คิดและพิจารณาในสิ่งที่ตนได้กระทำ

3) สรุป / สิ่งที่ตนเองกระทำและคิดว่าเกิดผลอะไร ให้ผลอย่างไร

4) นำไปใช้ / เลือกสรรสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม ถูกต้องเป็นแนวปฏิบัติของตนเอง

ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช (ม.ป.ป. : 59 - 64) ได้อธิบายว่า การเขียนกิจกรรมการเรียนการสอนควรระบุบทบาทของครู และนักเรียนให้ชัดเจน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการเก็บรวบรวมผลงาน และการประเมินผลความก้าวหน้าทางการเรียน โดยนำจุดประสงค์นำทางมาวิเคราะห์ เพื่อการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถของนักเรียน จากการแสดงพฤติกรรมหรือสร้างผลงานตามจุดประสงค์ โดยกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ควรเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมความร่วมมือทางการเรียน และสอดคล้องกับชีวิตจริง แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1) กิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ นักเรียนต้องลงมือปฏิบัติ เน้นผลสัมฤทธิ์เฉพาะต่อนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมให้นักเรียนทดลอง กิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง กิจกรรมการฝึกหัดอบรม กิจกรรมการฝึกฝนเพิ่มเติม ฯลฯ

2) กิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งฝึกกระบวนการคิด กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้เน้นกระบวนการใช้ความคิดและมุ่งพัฒนาระดับสติปัญญาของนักเรียน ได้แก่ การอภิปราย การโต้วาที กรณีตัวอย่าง การเรียนการสอนแบบอุปนัย การจัดการเรียนการสอนแบบนิรนัย ฯลฯ

3) กิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนฝึกการแก้ปัญหา ใช้ปัญหาเป็นสื่อให้นักเรียนฝึกกระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ได้แก่ การจัดกิจกรรมการสอนแบบสืบเสาะ แบบอริยสัจสี่ แบบธรรมสากัจฉา ฯลฯ

4) กิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเล่นและแสดง เน้นให้นักเรียนทำกิจกรรมที่มีการแสดงท่าทางการ เคลื่อนไหว และ / หรือการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดหรือส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ต้องการ ได้แก่ การร้องเพลง การเล่นเกม การเล่นละคร การใช้บทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

5) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนศึกษานอกห้องเรียน เน้นการเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามความต้องการ ได้แก่ การ

ทัศนศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการแสดงผลงาน การค้นคว้าทำรายงาน หรือ โครงงาน ฯลฯ

สำหรับผลงาน / การประเมินผล ได้เสนอรายละเอียดไว้ ดังนี้

1) ระบุผลงาน ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2) ระบุเครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการประเมิน ใน 3 ลักษณะ คือ

2.1) พฤติกรรมของนักเรียน

2.2) การประเมินผลงาน

2.3) การประเมินผลซึ่งกันและกัน

3) ระบุแนวทางในการประเมินความก้าวหน้าและผลสำเร็จตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ปลายทางของนักเรียน ทั้ง การประเมินตนเอง และ การประเมินโดยครู

ในส่วนของกระบวนการ ซึ่งเป็นแนวทางดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบแล้วเสร็จนั้น โดยขั้นตอนดังกล่าวมีการทดลองใช้แล้ว พบว่าช่วยให้ดำเนินงานมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยใช้เวลาและทรัพยากรน้อยที่สุด กระบวนการต่าง ๆ ที่กล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น และสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ มีดังนี้

1) กระบวนการวิทยาศาสตร์

2) กระบวนการสืบสวนสอบสวน

3) กระบวนการคณิตศาสตร์

3.1) กระบวนการสร้างทักษะคำนวณ

3.2) กระบวนการแก้ปัญหาโจทย์

4) กระบวนการคิดวิจารณญาณ

5) กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด

6) กระบวนการเรียนความรู้ความเข้าใจ

7) กระบวนการเรียนภาษา

8) กระบวนการสร้างความตระหนัก

9) กระบวนการสร้างเจตคติ

10) กระบวนการสร้างค่านิยม

11) กระบวนการปฏิบัติ

12) กระบวนการแก้ปัญหา

13) ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น

ศรารัตน์ ลี้ไพบูลย์ (2540 : 22) กล่าวว่า ครูผู้สอนจะทำให้ นักเรียนมีความสุขในการเรียน ถ้าหากครูมีหลักการในการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่สนุกสนาน มีสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียนเช่นเดียวกับการสนับสนุนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนภายในชั้นเรียน ครูผู้สอนต้องเอาใจใส่ต่อนักเรียนด้วยท่าทีที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยการพึ่งพาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และนอกเหนือจากนั้นครูต้องศึกษาหาความรู้ให้ทันต่อความก้าวหน้าอยู่เสมอ และมีการวางแผนการสอนตามลำดับขั้นตอนของการสอนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญยิ่ง กระบวนการของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักการการสอน ดังนี้

1) ครูผู้สอนจะต้องมีการฝึกฝนทักษะการสอนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะกับการสอนเด็กเล็ก ๆ

2) เป็นการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าเน้นทักษะการท่องจำเนื้อหาสาระตามหลักสูตร

3) การสอนจะเน้นการฝึกฝนเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเล็ก ๆ

4) การสอนจะต้องพัฒนาการค้นคว้า ศึกษาวิจัยความรู้ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของการเรียนรู้

5) การสอนจะรับผิดชอบในการเสริมสร้างความรู้ในทุก ๆ สาขาวิชา

6) การสอนจะต้องยอมรับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและ วิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของเด็ก

7) การสอนและการประเมินจะต้องดำเนินไปด้วยกัน เกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (ม.ป.ป. : 83 – 86) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ครูผู้สอนสามารถใช้วิธีการใด ๆ ก็ได้ที่เป็นวิธีสอนที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน อาจใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลาย ๆ วิธีใน การสอนในครั้งหนึ่ง ๆ ดังเช่นวิธีการอภิปราย วิธีการค้นพบ วิธีการสืบสอบแบบแนะนำ วิธีการสอนแบบสตอรีไลน์ วิธีสอนแบบเน้นปัญหา วิธีสอนแบบแก้ปัญหา วิธีการสอนแบบเน้นการเรียนด้วยตนเอง วิธีสืบสอบแบบไม่มีการแนะนำ วิธีอริยสัจสี่ กรณีศึกษา ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น วิธีใช้สถานการณ์จำลอง วิธีการเชื่อมโยงมโนทัศน์ วิธีสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ วิธีการเรียนแบบร่วมมือ เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้นยังมีระดับจากต่ำสุดไปสูงสุด เกณฑ์ที่ใช้ประเมินก็คือ สังเกตว่านักเรียนมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถดูได้จากพฤติกรรมการสอนดังนี้

1) ถ้านักเรียนมีส่วนร่วมสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง จากสิ่งที่นักเรียนต้องการรู้ด้วยตนเอง นักเรียนก็จะมีบทบาทมากที่สุดและครูผู้สอนจะมีบทบาทน้อยลง

2) ถ้าครูผู้สอนมีบทบาทกำหนดหัวเรื่องกิจกรรม รวมทั้งสื่อ เพื่อจัดประสบการณ์การเรียนให้นักเรียนสร้างความรู้เอง ในลักษณะนี้ครูผู้สอนและนักเรียนอาจมีบทบาทเท่า ๆ กัน ซึ่งก็ยังเป็นจัดเป็นการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางเช่นกัน แต่อยู่ในระดับปานกลาง ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยพิจารณาทั้งครูผู้สอนและนักเรียน มีดังนี้

2.1) ครูผู้สอน

2.1.1) จัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง

2.1.2) ใช้ทักษะกระบวนการคิดและกระบวนการกลุ่มสร้างความรู้ด้วยตนเอง

2.1.3) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ลงมือคิด ปฏิบัติ สรุปความรู้ด้วย ตนเอง รวมทั้งให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ทั้งสมาชิกภายในกลุ่มและสมาชิกระหว่างกลุ่ม

2.1.4) สร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งบรรยากาศทางกายภาพและจิตใจ เพื่อให้นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข

2.1.5) วัดและประเมินผลทั้งทักษะกระบวนการ พฤติกรรมนักเรียนและเนื้อหาสาระซึ่งเป็นการประเมินตามสภาพจริง

2.1.6) พัฒนาให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.1.7) เป็นผู้อำนวยความสะดวก(Facilitator) คือ เป็นผู้จัดประสบการณ์รวมทั้งสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนใช้แนวทางสร้างความรู้ด้วยตนเอง ตามบทบาท ที่เป็นผู้นำเสนอ เป็นผู้สังเกต เป็นผู้ถาม เป็นผู้ให้การเสริมแรง เป็นผู้แนะนำ เป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นผู้จัดบรรยากาศ เป็นผู้จัดระบบ เป็นผู้แนะแนวและเป็นผู้ประเมิน

2.2) นักเรียน

2.2.1) สร้างความรู้และสิ่งประดิษฐ์ด้วยตนเอง

2.2.2)ใช้ทักษะกระบวนการคิดและกระบวนการกลุ่มสร้างความรู้ด้วยตนเอง

2.2.3) มีส่วนร่วมในการเรียนและมีปฏิสัมพันธ์กัน

2.2.4) เรียนรู้อย่างมีความสุข

2.2.5) สามารถนำความรู้ไปใช้ได้

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2543 : 58) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูผู้ต้องมีบทบาทหลายประการ ดังต่อไปนี้

1) จัดหลักสูตรบูรณาการที่เชื่อมโยงกับสภาพจริงของท้องถิ่น

2) จัดทำระบบข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล

3) จัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน

4) ประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

5) จัดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม

6) จัดตารางการเรียนที่ยืดหยุ่น

ณรงค์ รมณียกุล (2543 : 67 - 68) กล่าวถึง บทบาทของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางไว้ ดังนี้

1) เตรียมตนเองให้พร้อมในการบริการด้านความรู้ โดยวิธีการ

1.1) ศึกษาหาความรู้ในวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดความถูกต้อง สมบูรณ์ พร้อมที่จะให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษาให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่นักเรียน

1.2) ต้องลองปฏิบัติกิจกรรมล่วงหน้า เพื่อหาความชำนาญหรือวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้เกิดความมั่นใจต่อนักเรียนที่จะสอบถามเนื้อหาขั้นตอนของกิจกรรม ตลอดจนผลที่ได้รับจากการปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้ที่อาจจะแตกต่างหรือคล้ายคลึงกัน

1.3) ติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวจากกิจกรรมของสื่อมวลชน การประชุมสัมมนาทางวิชาการ และแหล่งเรียนรู้ที่สามารถไปหาความรู้ได้

2) เตรียมแหล่งข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระสำหรับนักเรียนทั้งภายในและนอกห้องเรียน ได้แก่ สื่อการเรียนรู้ ใบความรู้ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รายชื่อหนังสือ / ตำราในห้องสมุด ศูนย์สื่อ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ และวิทยาการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแหล่งข้อมูล ดังกล่าวนี้จะเอื้อประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ฝึกปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้หรือค้นพบคำตอบด้วยตนเอง

3) จัดทำแผนการสอน เป็นการวางแผนจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการวิเคราะห์จุดประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้ให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา เหมาะสมกับวัยของนักเรียน

4) จัดให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจและความสามารถของนักเรียนแต่ละคนให้เหมาะสม โดยวิธีการ

4.1) จัดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยครูจะคอยให้คำแนะนำ / ข้อเสนอเพิ่มเติมตามช่วงเวลาของการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้ทำกิจกรรม

4.2) ให้คำชมเชย สร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

4.3) อำนวยความสะดวกในการประสานงาน จัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์สำหรับนักเรียนได้ลงมือฝึกปฏิบัติเพื่อเรียนรู้ด้วยตนเอง

4.4) คอยติดตามตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการทำงานของนักเรียน

4.5) วิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มเพื่อเลือก กิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียนให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ได้ให้แนวคิดว่า หากครูทำหน้าที่ด้านการสอนด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางได้นั้น จะพบ พฤติกรรมการสอน ดังต่อไปนี้

1) ครูจะส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบหรือแก้ปัญหาด้วยตนเอง สอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการสอน อาจใช้แหล่งความรู้ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการต่าง ๆ โดยนักเรียนจะได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากครูอย่างทั่วถึงทุกคน แม้การเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนจะใช้เวลาไม่เท่ากัน หากเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการค้นพบด้วยตนเอง จะทำให้นักเรียนจดจำและมีความหมายโดยตรงต่อนักเรียน ทำให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีความคงทน ฝังใจจำได้เป็นเวลานาน

2) ครูจะทำหน้าที่ช่วยเหลือนักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนการทำงานร่วมกัน จึงทำให้ได้เรียนรู้และปรับพฤติกรรมของตนให้สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะการพูดคุยหรือปรึกษาหารือจะทำให้เกิดความคิดเห็นจากประสบการณ์แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เป็นการฝึกมารยาทในสังคมของนักเรียน

3) ครูจะทำหน้าที่ช่วยเหลือนักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้นักเรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา ได้ใช้อวัยวะในการเคลื่อนไหวหรือฝึกปฏิบัติให้เกิดความคล่องแคล่ว ว่องไว เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน

4) ครูจะส่งเสริม กระตุ้นให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดเป็นผลของการเรียนรู้ของตนเอง รู้จักการลำดับขั้นตอน ปรับปรุงและแก้ไขอย่างเหมาะสม เพื่อบรรลุผลได้คำตอบหรือผลงานอย่างน่าพึงพอใจ การที่นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง จะช่วยให้มีความเชื่อมั่นในตัวเอง พึ่งตนเองได้จนสามารถจะประยุกต์นำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์ (2540 : 4) กล่าวว่า จากการติดตามศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย พบว่า การเรียนการสอนที่จะทำให้บรรลุ

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีครูเป็นพี่เลี้ยงหลัก สร้างโอกาสให้นักเรียนได้เกิดการเรียนอย่างมีความหมายและสนุกอยากเรียน จนสามารถสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ ต่อไป

กรมวิชาการ (2542 : 19 อ้างจาก กรมวิชาการ , 2538) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 – 2536 จำนวนทั้งหมด 301 เล่ม รายงานสภาพการสอนอ่านและเขียนภาษาไทยไว้ ดังนี้

พฤติกรรมการสอนภาษาไทย พบว่า มี 3 ลักษณะหลัก ๆ คือ การดำเนินการสอน การใช้สื่อการสอนและการสร้างบรรยากาศ ในแต่ละลักษณะมีข้อค้นพบโดยสรุป ดังนี้

1) การดำเนินการสอน วิธีสอนที่ครูปฏิบัติมาก คือ วิธีการบอก อธิบายหรือบรรยาย ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ใช้เทคนิคการสอนโดยให้นักเรียนเรียนด้วยตนเองและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านการฟังมากกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนต่ำกว่า 10 ปี โดยกิจกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การนำนักเรียนสนทนา สำหรับการจัดเนื้อหาจะมีกระบวนการตามลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก

2) การใช้สื่อการสอน สื่อที่ใช้มากที่สุด คือ บัตรคำ แถบประโยคหรือแผนภูมิประกอบการสอน โดยใช้นำเข้าสู่บทเรียนประกอบการอธิบาย สรุปบทเรียน และเร้าความเข้าใจ เป็นต้น

3) การสร้างบรรยากาศ โดยสร้างให้ห้องเรียนมีความสนุกสนาน มีชีวิตชีวาให้ นักเรียนสนใจในการเขียน มีความกระตือรือร้น มีโอกาสแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ ยังพบว่าการใช้คำถามของครูจะเป็นการถามเพื่อให้นักเรียนตอบทั้งชั้นมากที่สุดและเป็นคำถามประเภทความรู้ความจำ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538 : 74 – 77) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ระดับประถมศึกษา (ระหว่าง พ.ศ. 2527 – 2536) จำนวน 92 เรื่อง ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมที่ครูส่วนมากไม่ปฏิบัติ คือ การแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้และวิธีวัดและประเมินผลให้นักเรียนทราบ

กรมวิชาการ (2540 : 30 - 31) ได้ศึกษาสภาพและการปฏิบัติตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ผลการวิจัย พบว่า ครูส่วนใหญ่ยังสอนโดยยึดตัวครูเป็นศูนย์กลาง

แก่นกาญจน์ ธรรมสอน (2534 : 86 อ้างถึงใน กรมวิชาการ , 2540 : 31 – 33) ได้ทำการประเมินหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนเรียนร่วมการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ผล การ

วิจัย พบว่า การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ ให้วางแผนการทำงานของตนเอง เป็นกลุ่ม ให้ผู้เรียนปฏิบัติเป็นระยะปฏิบัติได้เหมาะสมระดับปานกลาง ส่วนการวัดผลครูยังสับสน

วีระเดช เชื้อนาม (2536 : บทคัดย่อ อ้างถึงใน กรมวิชาการ , 2540 : 36) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนกาสอนครูยังยึดครูเป็นศูนย์กลาง ไม่สามารถนำทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ไปใช้ได้ครบทุกขั้นตอน การวัดและประเมินผลใช้วิธีการสังเกตและซักถามเป็นหลัก ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผล

โสภณ นุ่นทอง (2532 อ้างถึงในกรมวิชาการ , 2538:31) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัย ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทยระดับประถมศึกษาของภาคตะวันออก เฉียงเหนือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2531 พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูภาษาไทยเป็น ส่วนใหญ่สอนแบบบรรยาย วิธีที่ใช้น้อยที่สุดคือบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองซึ่งเน้น การฝึกทักษะการฟังพูดอ่านและเขียน สื่อที่ใช้มากที่สุดคือบัตรคำแถบประโยคและรูปภาพ ส่วน วิธีการประเมินที่ใช้คือการทดสอบ

สามารถ จุ้ยทอง (2540 อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ , 2541 : 29 – 30) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาในการใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติตามแนวดำเนินการของหลักสูตรได้ศึกษาปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแนวดำเนินการของหลักสูตรดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีการใช้หลักสูตรหรือปฏิบัติการตามแนวของหลักสูตรด้านการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น โดยปรับวิธีสอนให้เหมาะและการขาดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ในการนำวัสดุในท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนน้อยที่สุด ด้านการจัดการเรียน การสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน และให้นักเรียนมีส่วนร่วมตลอดจนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามความสามารถโดยจัดกิจกรรมพิเศษตามความสามารถของผู้เรียนนอกเวลาเรียนน้อยที่สุด ด้านการจัดการเรียนการสอนโดยให้มีการบูรณาการระหว่างกลุ่มประสบการณ์เข้าด้วยกันโดยดูความเหมาะสมของเนื้อหาน้อยที่สุด ปัญหาที่พบจากการใช้หลักสูตร คือ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตหลักสูตรท้องถิ่นจึงไม่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นใช้ในโรงเรียนและครูขาดการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ ครูใช้วิธีสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางขาดการวางแผนการสอนให้บูรณาการในกลุ่มและระหว่างกลุ่มประสบการณ์ ไม่สามารถดำเนินการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด และกระบวนกลุ่ม ขาด

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนปฏิบัติจริงและขาดการฝึกทักษะการคิดรวบยอดให้กับนักเรียนขาดการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติจริงของนักเรียนและขาดการติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและมีการสอนซ่อมเสริมเล็กน้อย

กรมวิชาการ (2540 : 52) ได้สังเคราะห์งานวิจัย ได้ข้อสรุปว่า ครูมีภาระมาก ต้องสอนหลายวิชา ไม่สามารถเตรียมการสอนที่เน้นกระบวนการได้เต็มที่ และขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสม กับการเน้นทักษะกระบวนการ รวมทั้งขาดความรู้ในการเขียนแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมา สรุปได้ว่า บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมด้านการเรียนรู้ของนักเรียนรายบุคคล หากครูมิได้จัดการเรียนการสอนเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โอกาสที่นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้และชิ้นงานหรือผลงานด้วยตนเอง เป็นไปได้ไม่สมบูรณ์ เพราะปัญหาด้านบทบาทครูที่กล่าวมา ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนศูนย์กลาง ซึ่งจะต้องปรับแก้กันอย่างจริงจังกันอีกต่อไป

3. การสร้างเกณฑ์การประเมินผลตามสภาพจริง

การสร้างเกณฑ์การประเมินเป็นหัวใจของการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงครูผู้สอนต้องจัดทำให้ชัดเจน เพื่อให้สะท้อนความสามารถของนักเรียนได้ทุกคนตามศักยภาพการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540 : 85) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดทำเกณฑ์การประเมินไว้ ดังนี้

1) กำหนดนิยามคุณภาพ โดยกำหนดทักษะที่ต้องการวัดและนิยาม ตัวอย่างของเกณฑ์

2) เลือกมาตรวัดทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3) กำหนดมาตรฐานคุณภาพงาน อาจจะเป็น ระดับ 4 หมายถึง งานยอดเยี่ยม ระดับ 3 หมายถึงงานดี ระดับ 2 หมายถึง งานพอใช้ และระดับ 1 หมายถึง งานต้องปรับปรุง หรือในลักษณะอื่นที่สอดคล้องกับการพัฒนาผลงานแต่ละชิ้น

4) ทำตารางสรุปหัวข้อประเมินและระดับคุณภาพ

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2538 : 15) กล่าวว่า เกณฑ์เป็นหัวใจสำคัญของ การประเมิน จำเป็นต้องกำหนดให้ชัดเจน และสามารถสะท้อนผลงานของนักเรียนได้ ในการสร้างเกณฑ์สำหรับตัดสินผลงานของนักเรียน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดสิ่งต่อไปนี้ ให้ชัดเจนก่อน ดังนี้

1) จะประเมินตัวอย่างงานโดยรวมหรือแยกประเมินเป็นรายชิ้นงาน

2) จะใช้คุณลักษณะ / มิติ ใดบ้าง ที่สามารถสะท้อนภาพรวมของจุดประสงค์การประเมิน

3) ชิ้นงานต่าง ๆ ที่อยู่ในแฟ้มสะสมงานจะประเมินความก้าวหน้าหรือการเจริญงอกงามขึ้นหรือไม่ จะประเมินความก้าวหน้าได้อย่างไร จะประเมินชิ้นงานแต่ละชิ้นด้วยน้ำหนักความสำคัญที่เท่ากันหรือแตกต่างกัน จะกำหนดบทบาทของการประเมินตนเองอย่างไร จะใช้ผู้ปกครองหรือไม่ เมื่อกำหนดสิ่งดังกล่าวข้างต้นแล้วจึงสร้างเกณฑ์การตัดสินผลงาน ซึ่งกระบวนการสร้างเกณฑ์การให้คะแนนผลงานควรดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

3.1) ศึกษาวิธีการนิยามคุณภาพการทำงาน

3.2) เก็บรวบรวมเกณฑ์การให้คะแนนที่ใช้ประเมิน ทักษะการเขียน การพูด งานศิลปะ หรืองานอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นแม่แบบที่จะนำมาดัดแปลงใช้ตามจุดมุ่งหมายที่จะใช้

3.3) เก็บรวบรวมตัวอย่างงานของนักเรียนทำกับของผู้เชี่ยวชาญทำซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างกันจากคุณภาพต่ำจนถึงคุณภาพสูง

3.4) นำคุณลักษณะสำคัญของแม่บทเหล่านั้นมาอภิปรายว่า สามารถนำมาใช้ในการจำแนกคุณภาพงานทั้งสองกลุ่มได้หรือไม่

3.5) เลือกคุณลักษณะที่ใช้ได้ไว้แล้วเขียนคำบรรยายลักษณะสำคัญ เหล่านั้น

3.6) เลือกตัวอย่างงานของนักเรียนมาอีกชุดหนึ่ง

3.7) ทดลองใช้เกณฑ์การให้คะแนนกับงานดังกล่าว

3.8) แก้ไขปรับปรุง

3.9) ทดลองอีกจนกระทั่งมั่นใจว่าคะแนนที่ได้จากการตรวจตามเกณฑ์สามารถใช้แทนคุณภาพของงานเหล่านั้นได้

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2541 : 4) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์การประเมินความสามารถจริงของนักเรียนไว้ว่า การประเมินความสามารถจริงของ นักเรียนจากผลงาน ไม่ได้ประเมินเป็นคะแนน แต่เป็นลักษณะคุณภาพของงานของ วิธีการทำงาน ซึ่งเกณฑ์การประเมินที่กำหนดนั้น มีลักษณะเป็นการประเมินคุณภาพในภาพรวม (Holistic Scoring) โดยมีวิธีสร้างเกณฑ์คุณภาพ ดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้อะไร

2) วิเคราะห์หาความรู้ความสามารถและทักษะที่สัมพันธ์กับหลักสูตรและกระบวนการคิดที่จำเป็นในวิชานั้น เช่น ทักษะการเขียน ทักษะการพูด ความรู้เรื่องสี ความกลมกลืน เป็นต้น

3) เขียนปัญหา หรือจัดหาประสบการณ์จากชีวิตจริงที่จะสะท้อนคุณลักษณะและกระบวนการคิดให้ครอบคลุมเนื้อหารายวิชานั้น

4) กำหนดเกณฑ์การประเมินโดยนำสมรรถภาพของหลักสูตรวิชาหลักมากำหนดเป็นอันดับคุณภาพของงานว่า อันดับ 1 นักเรียนต้องทำอย่างไร อันดับที่ 4 พัฒนาสูงสุด ต้องทำอะไรได้บ้าง

กรมวิชาการ (2539 : 80 – 83) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเกณฑ์การให้คะแนนและขั้นตอนการจัดทำเกณฑ์การประเมินไว้ดังนี้

1) ศึกษานิยามคุณภาพของผลงาน การกำหนดคุณภาพ / มิติ / องค์ประกอบการประเมิน

2) รวบรวมเกณฑ์การให้คะแนนที่ใช้ในการประเมินในด้านต่าง ๆ

3) รวบรวมตัวอย่างงานของนักเรียนกับผู้เชี่ยวชาญว่า ลักษณะแตกต่างกันจากคุณภาพสูงไปจนถึงต่ำ

4) นำคุณลักษณะหลักที่สำคัญ มาจำแนกคุณภาพงานเป็นกลุ่ม ๆ แล้วเขียนคำอธิบายลักษณะสำคัญเหล่านั้น แล้วกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน (Rubric)

5)นำชิ้นงานของนักเรียนมารวมให้คะแนนกับเกณฑ์การให้คะแนนแล้วปรับปรุงแก้ไขจนเกิดความมั่นใจว่าคะแนนที่ได้จากการรวมตามเกณฑ์ความสามารถใช้แทนการระบุคุณภาพของชิ้นงานได้

ซึ่งมีขั้นตอนการจัดทำเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดนิยามคุณภาพ องค์ประกอบ / มิติที่จะประเมินงานรวมทั้งกำหนดสิ่งบ่งชี้ หรือสิ่งแสดงหลักฐานในทักษะย่อย ตัวอย่างเช่น การประเมินผลงานคณิตศาสตร์

1) กำหนด/มิติที่ต้องการวัด 2 มิติ เช่น ทักษะการแก้ปัญหาโจทย์กับทักษะการสื่อสารความหมาย ซึ่งแต่ละทักษะ จะมีทักษะย่อย ดังนี้

1.1) ทักษะการแก้โจทย์ปัญหา แยกเป็นความเข้าใจในงานที่ทำ คุณภาพของงานที่ทำ การตัดสินใจเลือกวิธีการ และผลสัมฤทธิ์ของการทำงาน

1.2) ทักษะการสื่อความหมาย แยกย่อยเป็น การใช้ภาษาคณิตศาสตร์ การใช้ตัวแทนทางคณิตศาสตร์ และการนำเสนอที่ชัดเจน

2) กำหนดนิยามตัวอย่าง โดยการกำหนดสิ่งแสดงหลักฐานในแต่ละทักษะย่อย ๆ เช่น

2.1) สิ่งแสดงถึงความเข้าใจในงาน คือ คำอธิบายงานที่ทำ ความสมเหตุผลของวิธีการ และการตรวจแก้คำตอบให้ถูกต้องที่บ่งชี้ความเข้าใจ

2.2) สิ่งแสดงถึงคุณภาพของวิธีการทำ คือ แสดงวิธีทำ มีคำบรรยาย (พูด หรือเขียน) และมีต้นฉบับร่าง งานที่แก้ไขอื่น ๆ

ขั้นที่ 2 เลือกมาตราวัด เช่น มาตราส่วนประมาณค่าเชิงตัวเลข คุณภาพ

ขั้นที่ 3 กำหนดมาตรฐานของคุณภาพของงาน โดยบรรยายเป็นระดับจากงานยอดเยี่ยมไปจนถึงงานที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ไม่มีคุณภาพ ตัวอย่างเช่น

1) ความเข้าใจในงานที่ทำ ให้คะแนนตามคุณภาพของงาน

คะแนน 1 หมายถึง ไม่มีความเข้าใจทั้งหมด

คะแนน 2 หมายถึง เข้าใจบางส่วน

คะแนน 3 หมายถึง เข้าใจ

คะแนน 4 หมายถึง สรุปอ้างอิงได้ประยุกต์ใช้ได้ขยายความคิดได้

2) คุณภาพวิธีการทำ

คะแนน 1 หมายถึง วิธีการไม่เหมาะสม

คะแนน 2 หมายถึง แนวทาง วิธีการเหมาะสมบางส่วน เป็นต้น

คะแนน 3 หมายถึง แนวทาง/วิธีการใช้ได้ดี

คะแนน 4 หมายถึง แนวทาง/วิธีการแบบผลมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 4 ทำตารางบรรจุหัวข้อประเมิน และระดับคุณภาพ ตามตาราง 1 ต่อไปนี้

ตาราง 1 หัวข้อประเมินและระดับคุณภาพ

ชื่อ.....……..เลขที่.....ชั้น..... วิชา.....

วันที่.....…….. ผู้ประเมิน……..

	คะแนนในทักษะย่อย				
งานชิ้นที่	ก1 ความเข้าใจในงาน - คำอธิบาย - สมเหตุสมผล - ตรวจแก้คำตอบถูกต้อง	ก2 คุณภาพวิธีทำ	ก3	ข1	ข2

ชิ้นที่ 1	คะแนน 3	คะแนน.....	.....	.....	.....
ชิ้นที่ 2	คะแนน 3	คะแนน.....	.....	.....	.....
ชิ้นที่ 3	คะแนน 3	คะแนน.....	.....	.....	.....
ผลการตัดสินรวมสุดท้าย คะแนน	ก1 ความเข้าใจ คะแนน 1. ไม่เข้าใจ 2. เข้าใจบางส่วน 3. เข้าใจ 4. สรุปอ้างอิงได้	ก1 คุณภาพวิธีการทำ คะแนน 1. วิธีไม่เหมาะสม 2. เหมาะสมบางส่วน 3. วิธีใช้การได้ดี 4.วิธีการดีมีประสิทธิภาพ	ก3 คะแนน 1..... 2..... 3..... 4.....	ข1 คะแนน 1..... 2..... 3..... 4.....	ข2 คะแนน 1..... 2..... 3..... 4.....

รวมคะแนน.....……

ที่มา : กรมวิชาการ , 2539 : 83

การประเมินผลงานอาจทำในเชิงคุณภาพ เช่น ดีมาก ดี พอใช้ ต้องแก้ไขปรับปรุง หรือยังใช้ไม่ได้หรืออาจประเมินในรูปของคะแนน เนื่องจากผลงานที่นักเรียนได้อาจมีความหลากหลายทั้งในด้านปริมาณของผลงานชนิดของผลงาน การให้คะแนนจึงอาจต้องทำเกณฑ์ให้ครอบคลุมผลงานเหล่านั้นที่เรียกว่า เกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubric) ทั้งนี้ โดยครูอาจร่วมตกลงกับนักเรียนและแจ้งให้นักเรียนทราบ ตั้งแต่เริ่มเปิดภาคเรียนว่าจะประเมินผลงานและให้คะแนนอย่างไร ตัวอย่างการให้คะแนนและให้เกรดต่อการทำบันทึกในการทำกิจกรรมหนึ่งของนักเรียน โดยกำหนดให้คะแนนเป็น 0, 1, 2 และ 3 อาจเป็น ดังนี้

0 คือ ไม่มีรายละเอียด : ไม่มีข้อมูลหรือรายละเอียดใด ๆ แสดงไว้ในบันทึก

1 คือ มีรายละเอียดเล็กน้อย : มีรายละเอียดแสดงไว้ในบันทึกแต่บางส่วนผิดพลาดหรือไม่ชัดเจนหรือแสดงถึงความไม่เข้าใจในเรื่องนั้น

2 คือ มีรายละเอียดเพียงพอ : มีรายละเอียดอย่างเพียงพอและไม่มีข้อผิดพลาดแสดงความไม่เข้าใจ แต่ข้อมูลเหล่านั้นเป็น ลักษณะของการเสนอที่ไม่ได้แสดงถึงการบูรณาการระหว่างข้อมูล / แนวคิดหลักในเรื่องนี้

3 คือ มีรายละเอียดดีมาก : มีรายละเอียดอย่างเพียงพอ ไม่มีข้อผิดพลาดหรือ

ความไม่เข้าใจและแสดงถึงความเข้าใจ และการ
บูรณาการ แนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ และบันทึกไว้และได้รับการประเมินผลแล้วทุกกิจกรรม ผลรวมของคะแนนที่ได้จะใช้ในการตัดเกรดของนักเรียน โดยอาจมีเกณฑ์ดังนี้

A : ได้คะแนนรวม 80 % ของคะแนนเต็ม

B : ได้คะแนนรวม 65 % ของคะแนนเต็ม

C : ได้คะแนนรวม 50 % ของคะแนนเต็ม

D : ได้คะแนนรวม 30 % ของคะแนนเต็ม

(แฟ้มสะสมงาน , ม.ป.ป. : 4 – 5)

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2540 : 8) กล่าวว่า ครูจะต้องกำหนดเกณฑ์ สำหรับการให้คะแนน กล่าวคือ แทนที่จะให้คะแนนรวมผลงานแต่ละชิ้นเป็นเกรดเดียว ครูก็แบ่งคะแนนออกเป็นหลายด้าน และอาจจะให้คะแนนแต่ละด้านไม่เท่ากัน แล้วจึงหาเกรดเฉลี่ยของแต่ละด้านจากผลงานหลายชิ้นเหล่านั้น

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540 : 82 กล่าวว่า ครูอาจให้นักเรียนเป็นผู้สร้างเกณฑ์การประเมินด้วยตนเองด้วยภาษาง่าย ๆ ที่นักเรียนเข้าใจ หรือให้นักเรียนเขียนบรรยายความรู้สึกของตนที่มีต่องานที่ทำไปแล้ว หรือครูอาจให้นักเรียนตอบคำถามที่กำหนด เช่น คุณภาพงานที่นักเรียนทำเป็นอย่างไรบ้าง เนื้อหาใดที่นักเรียนยังไม่เข้าใจนักเรียนได้ประโยชน์อะไรจากการทำงานชิ้นนี้ ในการทำงานนักเรียนพบอุปสรรคอะไรบ้าง เวลาที่นักเรียนใช้ทำงานมากหรือน้อยเพียงใด นักเรียนมีวิธีการทำงานอย่างไร และข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานครั้งต่อไป

ธีระพัฒน์ ฤทธิ์ทอง (2540 : 57 – 68) ได้ให้ข้อเสนอขั้นตอนในการสร้างเกณฑ์การประเมินไว้ ตามขั้นตอน ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการสร้างเกณฑ์ในการประเมิน

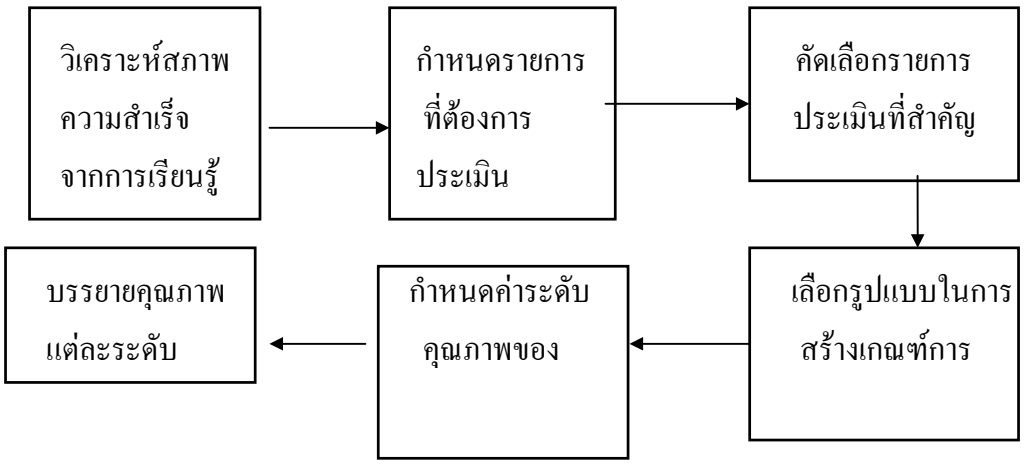

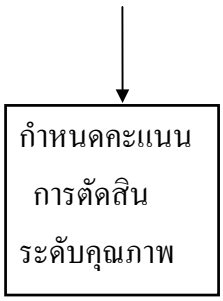

ที่มา : ธีระพัฒน์ ฤทธิ์ทอง, 2540 : 57

ขั้นตอนการสร้างเกณฑ์ในการประเมิน

1) วิเคราะห์สภาพความสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียน จากการวางแผนการประเมินตามสภาพจริง ครูได้มีการวิเคราะห์สภาพความสำเร็จจากการเรียนรู้ของ นักเรียนในประเด็นหลัก ๆ เอาไว้แล้วว่า นักเรียนจะได้อะไรจากการทำกิจกรรมและภาระงานตามใบงาน สภาพความสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียนอาจจำแนกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1.1) ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เป็นกระบวนการซึ่งแยกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1.1) กระบวนการตามธรรมชาติวิชา เช่น กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการฝึกทักษะการทำงานเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การตอนกิ่ง การอาหาร การรำไทย

1.1.2) กระบวนการเชิงคุณภาพ จริยธรรมหรือจิตพิสัย เช่น กระบวนการ กลุ่ม ทักษะทางสังคม

1.2) ผลผลิตที่เกิดขึ้นเป็นชิ้นงาน เช่น ให้นักเรียนประดิษฐ์ของเล่นจาก เศษวัสดุ ผลผลิตที่เกิดขึ้นคือ ของเล่นให้นักเรียน ให้นักเรียนวาดภาพผลผลิต คือ รูปภาพ เป็นต้น

1.3) ผลผลิตที่ประกอบด้วยทั้งกระบวนการทำงานและชิ้นงาน เช่น ให้ นักเรียนประดิษฐ์ของเล่น ผลสำเร็จที่ต้องการประเมิน อาจจะดูทั้งขั้นตอนในการประดิษฐ์และของเล่นที่นักเรียนประดิษฐ์เสร็จแล้ว สภาพความสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถเขียนเป็น ภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 สภาพความสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียน

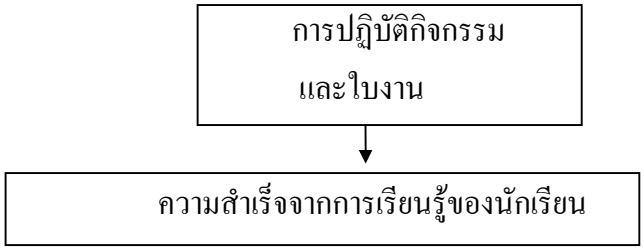

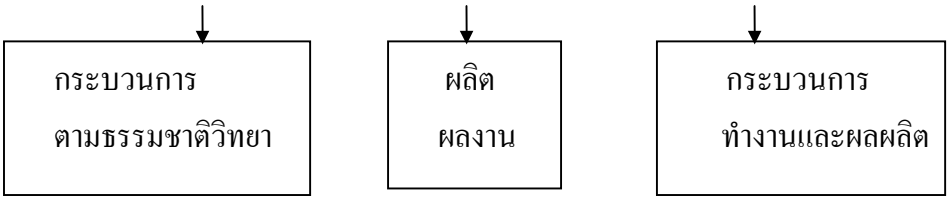

กระบวนการ **ชิ้นงาน** **ขั้นตอนการผลิต**

- วิทยาศาสตร์ - ผลิต
- คิดคำนวณ
- ทางจริยธรรม
- ทักษะทางสังคม

ที่มา : ธีระพัฒน์ ฤทธิ์ทอง, 2540 : 59

สภาพความสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียนไม่จำเป็นจะต้องมีครบ ทั้ง 3 ลักษณะทุกครั้งในการทำกิจกรรมหรือใบงาน บางครั้งในการวางแผนการประเมินตามสภาพจริง ครูคาดหวังความสำเร็จของนักเรียนเพียงกระบวนการในการทำงานอย่างเดียว บางครั้งครูคาดหวังทั้งกระบวนการและผลงาน

2) กำหนดรายการที่ต้องการประเมิน การประเมินความสำเร็จจากการเรียนรู้ที่คาดหวังของนักเรียนใน แต่ละด้าน ครูจะต้องกำหนดรายการที่ต้องการประเมิน หรืออาจจะให้นักเรียนร่วมกันเสนอความคิด ในการกำหนดรายการ ประเมินผลสำเร็จจากการเรียนรู้แต่ละอย่างของเขาเอง เช่น ครูกำหนดว่า ถ้าเราจะดูคนดีจะดูอะไรบ้างให้นักเรียนช่วยกันเสนอประเด็นที่จะดูคนดี ซึ่งจะมีประเด็นมากมาย ซึ่งเป็นของนักเรียนเอง แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากในการวางแผน การประเมินตามสภาพจริง ครูผู้สอนได้มีการคาดหวังความสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียนเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว ดังนั้น ครูควรกำหนดรายการประเมินที่สำคัญ ๆ ของความสำเร็จจากการเรียนแต่ละด้านเอาไว้ล่วงหน้าด้วยเพื่อจะได้แจ้งให้นักเรียนทราบ และเพื่อการตรวจสอบผลงานของตัวนักเรียนเอง

3) คัดเลือกรายการประเมินที่สำคัญ บางครั้งการกำหนดรายการประเมินโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วม ครูผู้สอน จะพบว่า นักเรียนจะนำเสนอประเด็นที่หลากหลาย ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันคัดเลือกประเด็นที่สำคัญ ๆ หรือให้หลอมรวมประเด็นเข้าด้วยกัน

4) เลือกรูปแบบในการสร้างเกณฑ์การประเมิน การสร้างเกณฑ์การประเมินเพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาผลสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อการพิจารณาตัดสินให้คะแนน จะมีรูปแบบในการสร้าง 2 รูปแบบ

รูปแบบที่ 1 การให้คะแนนเป็นภาพรวม (Holistic Scoring Rubric) คือ การให้คะแนนงานชิ้นงาน โดยดูภาพรวมของชิ้นงานว่ามีความเข้าใจความคิดรวบยอด การสื่อความหมาย กระบวนการที่ใช้และผลงานเป็นอย่างไร แล้วเขียนอธิบายคุณภาพของงานหรือความสำเร็จของงานเป็นชิ้น ๆ โดยอาจแบ่งระดับคุณภาพตั้งแต่ 0 - 4 หรือ 0 – 6

รูปแบบที่ 2 การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ (Analytic Scoring Rubric) คือ การให้คะแนนโดยการแยกองค์ประกอบของสิ่งที่จะประเมินเพื่อให้มองเห็นคุณภาพงานหรือความสามารถของนักเรียนได้อย่าง ชัดเจน ผลการประเมินจะบ่งบอกถึงจุดเด่น จุดด้อยของแต่ละรายการประเมินได้ชัดเจน การสร้างเกณฑ์การประเมินในรูปแบบนี้จะต้องเขียนคำอธิบายคุณภาพของงานในแต่ละองค์ประกอบ และแต่ละระดับขององค์ประกอบ โดยอาจแบ่งระดับเป็น 0 - 4 หรือ 0 – 6

5) กำหนดค่าระดับคุณภาพของรายการประเมิน ค่าระดับคุณภาพ คือ ตัวเลขที่บ่งบอกถึงคะแนนในการประเมินผลสำเร็จจากการเรียนรู้ของ นักเรียน ซึ่งครูเป็นผู้กำหนดหรืออาจจะให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดค่าระดับคุณภาพก็ได้ ตัวเลขค่าระดับคุณภาพอาจจะมีระดับ 0 - 3, 0 - 4, 0 - 5 หรือ อาจเป็น 0 - 3 - 4 - 5 - 6 ในกรณีที่ให้มีค่าระดับคุณภาพ 0 นั้น หมายถึงไม่มีผลงาน หรือไม่ได้ดำเนินการตามรายการประเมินนั้น และการกำหนดค่าระดับคุณภาพขั้นต่ำสูงกว่า 1 นั่นแสดงว่า ผู้กำหนดได้พิจารณาแล้วเห็นว่า คุณภาพของงาน หรือสิ่งที่จะประมิน ควรจะมี พื้นฐานสูงกว่า 1

6) บรรยายคุณภาพแต่ละระดับ เมื่อได้เลือกรูปแบบในการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนและกำหนดตัวเลขค่าระดับแล้ว จะต้องเขียนคำอธิบายขอบข่ายการพิจารณาตัดสินให้คะแนนแต่ละระดับคุณภาพให้ชัดเจน ผลงานหรือกระบวนการในลักษณะไหนอย่างไร จึงมีคุณภาพระดับ 4 ลักษณะไหนอย่างไรจึงมีคุณภาพ ระดับ 3 ระดับ 2 และระดับ 1 คำบรรยายคุณภาพแต่ละระดับ จะเกิดประโยชน์สูงสุด ถ้าครูผู้สอนสามารถจัดทำขึ้นมา และได้มอบให้กับนักเรียนไปล่วงหน้าพร้อมกับมอบภาระงานให้กับนักเรียน เพราะคำบรรยายคุณภาพแต่ละระดับจะเป็นเครื่องมือให้นักเรียนได้ ตรวจสอบและพัฒนาผลงาน หรือกระบวนการทำงานของตนเองหรือกลุ่มได้ตลอดเวลา ผลงานของนักเรียนจะเป็นผลงานที่ดี จริงอยู่การที่ครูเขียนคำบรรยายคุณภาพแต่ละระดับเอาไว้ล่วงหน้า จะทำให้นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างเกณฑ์การประเมิน แต่ครูสามารถนำเอาข้อเสนอของนักเรียนมาปรับปรุงคำอธิบายในตอนหลังก็ได้ ซึ่งคงไม่แตกต่างจากที่ครูได้กำหนดไว้จากเดิมมากนัก

7) กำหนดคะแนนการตัดสินระดับคุณภาพ เป็นการกำหนดคะแนนหรือช่วงคะแนนเพื่อสรุปผลการประเมินสภาพความสำเร็จจากการเรียนของนักเรียน มีลักษณะเหมือนกับ การ

กำหนดช่วงคะแนน เพื่อการ ตัดสินผลการเรียน (เกรด) แต่นี้เป็นการกำหนดคะแนนเพื่อตัดสินคุณภาพองผลงานหรือกระบวนการทำงาน

บูรชัย ศิริมหาสาคร (2541 : 142 – 151 อ้างจากกรมวิชาการ , 2540) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างเกณฑ์การประเมินผลงานไว้ ดังนี้

เกณฑ์การประเมินผลงานด้วยรูบริค (Rubric Assessment) ที่นิยมใช้มี 2 แบบ คือ การประเมินแบบองค์รวม (Holistic Score) และการประเมินแบบแยกองค์ประกอบ (Analytic Score) ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังนี้

1) การประเมินแบบองค์รวม (Holistic Score) หมายถึง การให้คะแนนผลงาน ชิ้นใดชิ้นหนึ่งโดยพิจารณาจากภาพรวมของงานชิ้นนั้นว่า มีคุณภาพเป็นอย่างไร เช่น คุณภาพด้านความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด คุณภาพด้านสื่อความหมาย คุณภาพด้านกระบวนทำงาน และคุณภาพด้านผลงาน โดยแบ่งระดับคุณภาพเป็น 3 ระดับ หรือ 4 ระดับหรือ 5 ระดับ เป็นต้น วิธีการให้คะแนนรูบริค มี 3 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 แบ่งงานตามคุณภาพ

วิธีที่ 2 กำหนดระดับความผิดพลาด โดยพิจารณาจากความบกพร่องของ คำตอบว่ามีน้อยเพียงใด แล้วหักจากระดับคะแนนสูงสุดมาทีละระดับ

วิธีที่ 3 กำหนดระดับและคำอธิบาย เช่น รูบริคความสามารถเข้าใจเนื้อหาสาระ

ครูผู้สอนสามารถปรับแนวทางการให้คะแนนในเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันออกไป เพื่อประเมินงาน หรือกำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนทำได้

2) การประเมินแบบแยกองค์ประกอบ (Analytic Score) เพื่อมองคุณภาพงาน หรือความสามารถของนักเรียนได้อย่างชัดเจน จึงได้มีการแยกองค์ประกอบของการให้คะแนน และอธิบายคุณภาพของงานในแต่ละองค์ประกอบเป็นระดับ จะมีการแยกองค์ประกอบของงานเป็น 4 ด้าน คือ

2.1) ความเข้าใจในความคิดรวบยอด ข้อเท็จจริง เป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนเข้าใจความคิดรวบยอด หลักการในปัญหาที่ถามกระจ่างชัด

2.2) การสื่อความหมาย คือ ความสามารถในการอธิบาย นำเสนอการบรรยายเหตุผล แนวคิดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์

2.3) การใช้กระบวนการและยุทธวิธี กระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4) ผลสำเร็จของงาน ความถูกต้องแม่นยำในผลสำเร็จของงาน หรืออธิบายที่มาและตรวจสอบผลงาน

ครูจะต้องให้นักเรียนทราบรูบริค เมื่อนักเรียนทำงานใดงานหนึ่ง ถ้างานนั้นได้รับ การออกแบบให้สามารถวัดได้ 4 องค์ประกอบ เมื่อครูกำหนดงานขึ้นมางานหนึ่ง ก็จะต้องสร้างรูบริค เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในการบรรลุสมรรถภาพที่อยู่ในงานนั้น ๆ เช่น ความสามารถในการเข้าใจ การสื่อความหมาย กระบวนการและผลงาน

กรมวิชาการ (2539 : 63 – 67) ให้รายละเอียดไว้ว่า การประเมินแฟ้มสะสมผลงานเป็นส่วนสำคัญของการประเมินผลจากสภาพจริง โดยการประเมินผลผลิตที่นักเรียนได้รวบรวมและจัดระบบข้อมูลเก็บไว้ในแฟ้มผลงาน กระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานช่วยให้มีความยืดหยุ่นในการวางแผนการพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาเนื้อหาสาระในวิชาต่าง ๆ แฟ้มผลงานเป็นการเก็บรวบรวมงาน อย่างมีจุดประสงค์ จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถ กระบวนการ และ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน การรวบรวมจะครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหาในแฟ้มผลงาน

2) มีเกณฑ์ในการคัดเลือกงาน

3) มีเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของงาน

4) ให้โอกาสนักเรียนได้ประเมินตนเอง

แฟ้มผลงานจะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของนักเรียนทั้งในระหว่างการรวบรวมงานและให้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานที่ถาวรหรือระยะยาว บันทึกความก้าวหน้าของนักเรียนไว้โดยตลอด ซึ่งจะแตกต่างจากแฟ้มเก็บผลงานแบบดั้งเดิมก็ คือ

1) เป็นความคิดริเริ่มของนักเรียนเอง

2)ให้โอกาสแก่นักเรียนในการคัดเลือกและตรวจสอบความก้าวหน้าของงาน สะท้อนความสำเร็จของงาน / โครงการ สามารถทบทวน ตรวจสอบผลงานที่ผ่านมาแล้วได้

3) ครอบคลุมถึงการรวบรวมข้อมูลที่มีความหมายของผู้เรียนและเป็นประโยชน์ การวางแผนการจัดการเรียนการสอน

ครูจะต้องมีความชัดเจนในลักษณะของผลผลิตที่นักเรียนจะต้องเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มผลงาน ซึ่งการคัดเลือกวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อจัดทำแฟ้มผลงาน มีเกณฑ์ ดังนี้

1) ผลผลิต (ผลงาน / ชิ้นงาน) ที่ได้จะต้องคัดเลือกโดยนักเรียนและต้องมีความหมายต่อผู้เรียนโดยตรง

2) ผลผลิตจะสะท้อนพัฒนาการและมีการเรียนรู้ในโดเมนต่าง ๆ ในเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันไป และดำเนินการตลอดภาคเรียนหรือปีการศึกษา

3) ผลผลิตจะต้องสัมพันธ์ สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนการสอน

4) ผลผลิตจะต้องแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการแสดงออกที่คาดหวัง

5) ผลผลิตจะต้องเป็นตัวกลางที่สื่อความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับคนอื่น ๆ (ครู ผู้ปกครอง และเพื่อน)

กรมวิชาการ (2534 : 18) ได้ระบุไว้ในคู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ว่าเกณฑ์ขั้นต่ำในการผ่านจุดประสงค์คือ ร้อยละ 50 ของคะแนนการสอบปลายภาคหรือปลายปี รวมทั้งเวลาเรียนร้อยละ 60 ส่วนระดับผลการเรียนอื่น ๆ ให้อยู่ในดุลพินิจของโรงเรียน ในการยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ในส่วนของเกณฑ์การผ่านจุดประสงค์การเรียนนั้นเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะพิจารณาจุดประสงค์ที่มีความสำคัญที่จะต้องนำไปใช้ในการดำรงชีวิตหรือจุดประสงค์ที่เป็นพื้นฐานในการเรียนต่อไปก็อาจจะกำหนดเกณฑ์ไว้สูง จุดประสงค์ที่ตั้งเกณฑ์ไว้ต่ำก็แสดงว่าคุณภาพของผู้เรียนในเรื่องนั้นจะต่ำไปด้วย

นันทิตา อนันตพันธ์ (2539) 102 ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการวัดและประเมินผลของครูประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการวัดและประเมินผลของครูผู้สอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

กรมวิชาการ (2538 :70 – 74) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาพบว่า ในด้านการวัดผลโรงเรียนได้จัดให้ครูร่วมกันสร้างเกณฑ์ในการวัดจุดประสงค์การเรียนรู้วัดและประเมินผลโครงการสำรวจความพร้อมในการเรียนการสอนและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน แต่ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสร้างเครื่องมือและพัฒนาการทางภาษาที่มีประสิทธิภาพและขาดการร่วมมือในการเป็นกรรมการพิจารณาเนื้อหาและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร เครื่องมือและไม่สามารถกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนวัดผลได้อย่างชัดเจน

อัลดุลรอแม การีอูมา (2542 : 58) ได้ศึกษาปัญหาการสอนภาษาอังกฤษของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ด้านการวัดและประเมินผลเกี่ยวกับการสร้างเกณฑ์ในการประเมินผล มีปัญหาอยู่ระดับปานกลาง

แก่นกาญน์ ธรรมสอน (2534 : 81 – 83 อ้างถึงในกรมวิชาการ , 2540 : 10 – 11) ได้ทำการประเมินหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ศึกษากรณีเฉพาะโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัย พบว่า โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรกลุ่มทักษะภาษาไทย กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันเหมาะกับวัยและระดับชั้นมีสัดส่วน

เหมาะสมกับเวลาเรียน สามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพท้องถิ่น เนื้อหา/กิจกรรมของกลุ่มประสบการณ์สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนการเรียนรู้และระดับชั้น เนื้อหามีความเชื่อมโยงกันทั้งในกลุ่มประสบการณและระหว่างกลุ่มประสบการณ์ เนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชีวิตจริง

กรมวิชาการ (2541 : 99 – 105) เรื่อง การศึกษาสภาพความคาดหวังสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่า มีแนวการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาที่ใกล้เคียงกันมาก ได้แก่ การเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ส่งเสริมให้มีในการคิดวิเคราะห์ ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีประยุกต์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ ใช้สื่อประกอบการสอนที่แปลกใหม่ ประเมินโดยใช้เครื่องมือหลาย ๆ ชนิดเพื่อประเมินให้ได้ตรงตามจุดประสงค์ จัดบรรยากาศการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและให้การเสริมแรง เป็นต้น แต่ทุกวิชามุ่งส่งเสริมให้ครูใช้วิธีการสอนหรือนำเทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของวิชา ในการจัดการการเรียน การสอนมุ่งให้ใช้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นสื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญาให้เจริญงอกงาม นอกจากนี้ยังพบว่า กระบวนการเรียนการสอนของทั้ง 4 รายวิชาที่ศึกษา ในภาพรวมจะมีความครอบคลุม ในด้านการเตรียมการสอน ด้านการสอน ด้านการใช้สื่อ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านบรรยากาศการจัดการเรียนการสอน และด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน แต่มีรายละเอียดของการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างไปตามธรรมชาติวิชาของเนื้อหาวิชา ในส่วนปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน พบว่าทั้ง 4 วิชา มีปัญหาที่ ใกล้เคียงกัน คือ มีปัญหาในเรื่อง วิธีสอน สื่อ และการวัดและประเมินผล ทั้งนี้ในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้นั้น ครูต้องเตรียมการสอนอย่างดี เลือกวิธีสอนโดยขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและตัวนักเรียนและต้องสอนให้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนนำความรู้ไปใช้ได้จริง

กรมวิชาการ (2543 : 118 - 126) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย ด้านการใช้แผนการสอนของครูผู้สอน ใช้สอนจำแนกตามรายวิชาในกลุ่มทักษะ ภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของครูด้านการจัดทำแผนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการใช้สื่ออุปกรณ์การสอนไม่แตกต่างกัน ในการปฏิบัติการสอนตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาศักยภาพนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของครู พบปัญหาจำแนกตามรายวิชา คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เห็นว่า ควรปรับกิจกรรมในแผนการสอนระดับมากที่สุด ส่วนกลุ่ม

สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพและภาษาอังกฤษให้ปรับปรุงเรื่องเวลาระดับมากที่สุด ในส่วนของพฤติกรรมการสอนของครูทั้งสองระดับชั้นเน้นพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นระดับสูงสุด รองลงไป ได้แก่ ทักษะการเรียน การสื่อสาร ทักษะการคิด ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง และทักษะการจัดการตามลำดับ วิธีการวัดและประเมินผลนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีการสังเกตมากที่สุด รองลงไป คือ การตรวจผลงานและการสอบถาม นอกจากนี้กิจกรรมที่ใช้พัฒนา ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การค้นคว้า การมอบหมายงานและการสนทนาซักถาม

ไลท์เนอร์และคณะ (Leitner, et al. 1993 อ้างถึง ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 41) ได้ศึกษาในทำนองเดียวกันใน ปี 1993 โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นครูและนักเรียนในรัฐแคลิฟอร์เนีย ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ตรวจเยี่ยมโรงเรียนและจากการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาพบว่า การใช้การประเมินผลการเรียนโดยวิธีนี้ จะประสบผลสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญมาก คือ การพัฒนาเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubric)

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า บทบาทของครูในด้านการสร้างเกณฑ์การประเมินนั้น เป็นหัวใจสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง เพราะความชัดเจนตามกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง ครู นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องจะต้องกำหนดเกณฑ์ในการประเมินผลตามกระบวนการจัดการเรียนจริง และเน้นในสถานการณ์จริงเท่านั้น นักเรียนจึงสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง การมีเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าผลงานของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลที่เกิด คือ ทำให้นักเรียนเข้าใจระบบการเรียนรู้ดีขึ้น รู้จักวางแผน รู้จักการกำหนดค่าต่าง ๆ และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ ครูจึงมีบทบาทมากในการส่งเสริมให้เกิดการสร้างเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้จริงทั้งในและนอกห้องเรียนในทุดเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด

4. การใช้แฟ้มสะสมงานในการประเมินผลและพัฒนาการเรียนการสอน

ระบบการประเมินผลนักเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมงานนั้นนักการศึกษาได้พัฒนามาจากแนวคิดของศิลปิน นักโฆษณาที่นำผลงานของตนอันแสดงถึงความรู้ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเป็นอัจฉริยะและงานที่ตนรัก จัดเก็บสะสมไว้ในกระเป๋าหรือแฟ้มมาแสดงหรือเสนอผู้ว่าจ้างหรือบุคคลอื่น เพื่อให้ผู้อื่นได้ รับรู้ชื่นชมยอมรับในความสามารถของตนมาประยุกต์ใช้กับนักเรียน โดยเน้นบทบาทให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนรู้ การใช้วิธีการวัดและประเมินผลวิธีนี้จะสามารถกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรได้หลายวิชา

เสริมสร้างความสนใจในการเรียนรู้ในทุกด้านอย่างมีความหมาย รวมถึงการเกิดความร่วมมือในการเรียนรู้ ซึ่งการประเมินด้วยข้อสอบเลือกตอบไม่สามารถวัดในสิ่งเหล่านี้ได้ แฟ้มสะสมงานจึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการวัดและประเมินผลทางการศึกษา

กรมวิชาการ (2539 : 3) กล่าวไว้ว่า การประเมินผลจากแฟ้มสะสมงานเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินตามสภาพจริง เพราะวิธีการดังกล่าวยึดหลักการสำคัญของการวัดผล คือ กระบวนการในการรวบรวมเหตุการณ์และข้อมูลนักเรียนที่ทำได้ และการประเมิน ก็คือ กระบวนการแปลความหมายเหตุการณ์หรือข้อมูลและตัดสินข้อมูลพื้นฐานเหล่านั้นตามสภาพจริงของนักเรียน วิธีการนี้กำหนดให้ครูผู้สอนยึดหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

1) เนื้อหา ครูจะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับความสำเร็จของนักเรียนในเนื้อหาวิชาตาม หลักสูตร

2) การเรียนการสอน ครูจะต้องเปลี่ยนแปลงการสอนที่เน้นเนื้อหาวิชา โดยครูเป็นผู้บอกความรู้ไปสู่การสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนเป็นผู้บอกกล่าว เป็นผู้สร้างความรู้โดยครูเป็นผู้ชี้แนะเพื่อให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นตามหลักการและแนวคิดที่ระบุตามหลักสูตร ครูต้องเน้นให้นักเรียนสะท้อนข้อมูลย้อนกลับในกระบวนการเรียนรู้ด้านการอ่าน การเขียน การฟัง การแก้ปัญหาและการคิดในขั้นสูงยิ่งขึ้น

3) ความเสมอภาค ยุติธรรม การประเมินนักเรียนต้องจัดกระทำให้เหมาะสมเพื่อให้นักเรียนได้แสดงผลการเรียนในหลายลักษณะและแตกต่างไปตามความสามารถทั้งในรูปแบบ การเรียนรู้และความหลากหลายทางสติปัญญาเพราะมาตรฐาน ต่าง ๆ ของนักเรียนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ในการประเมินผลจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ภายในบุคคลและพัฒนา ศักยภาพของบุคคลไปสู่มาตรฐานที่กำหนดและให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 190 - 196) ได้เสนอ แนวคิดว่า การประเมินผลนักเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมงานเป็นวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริง ซึ่งได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายวิธีหนึ่งเพราะใช้การประเมินให้ผูกติดกับ การสอนและมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนอย่างชัดเจน อย่างไรก็ดี การได้มาซึ่งผลการเรียนรู้ที่แท้จริงของนักเรียนได้ ครูควรใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลาย ๆ วิธีผสมผสานกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้านและมีจำนวนมากเพียงพอที่จะประเมินผลที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียนได้อย่างมั่นใจ นอกจากนี้ ได้เสนอสถานการณ์ที่เหมาะสมในการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานไว้ ดังนี้

1) ใช้กับการสอนที่เน้นบทบาทผู้เรียนเกี่ยวกับการริเริ่มหรือสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเองและเน้นบทบาทของครูในการยกระดับหรือส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เช่น ในการสอนเขียน แฟ้มผลงานดีเด่นสามารถใช้ทำหน้าที่กำหนดกรอบของงานที่มอบหมายจุดประสงค์กลุ่มผู้รับสาร เพื่อนักเรียนสามารถผลิตงานเขียนขึ้นมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ใช้ได้ทุกหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรที่เน้นให้ครูมีส่วนร่วมมากขึ้นใน การออกแบบหลักสูตรและประเมินนักเรียน เป็นแรงหนึ่งที่กระตุ้นให้มีการใช้แฟ้มผลงานดีเด่นเพิ่มมากขึ้น

3) ใช้สนับสนุนการทำงานร่วมมือเป็นทีม โดยการให้โอกาสนักเรียนแลกเปลี่ยนและวิพากษ์วิจารณ์ให้ข้อสังเกตในงานซึ่งกันและกัน เช่น ในวีดิทัศน์ การพูดของนักเรียนใน ห้องเรียนสามารถใช้กระตุ้นให้มีการประเมินให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับทักษะการสื่อสารของกันและกันหลาย ๆ ครั้งระหว่างภาคเรียน

ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช (2539 : 23) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในการวัดและประเมินผลนักเรียน ครูผู้สอนจะต้องวางแผนเพื่อออกแบบแฟ้มสะสมงานด้วยการพิจารณาถึง องค์ประกอบ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของแฟ้มสะสมงาน ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ ในการกำหนดจุดมุ่งหมายได้กล่าวถึงไปแล้วว่า ต้องกำหนดให้ชัดเจนในเบื้องต้นว่าจะใช้เพื่อการอธิบายหรือวัด สิ่งใด

2) หลักฐาน จะต้องวางแผนว่า จะต้องใช้หลักฐานอะไรบ้าง ได้มาโดยวิธีใด จะรวบรวมและจัดระบบหลักฐานนั้นอย่างไรถึงจะตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายได้อย่างชัดเจน

3) เกณฑ์ในการประเมิน เป็นสิ่งที่ต้องกำหนดหรือสร้างขึ้นเพื่อประเมินความสอดคล้องเหมาะสมระหว่างจุดมุ่งหมายกับหลักฐาน

ในระยะแรก ๆ ของการใช้แฟ้มสะสมงานในการประเมินผลการเรียน การออกแบบครูและนักบริหารหลักสูตรมักจะเป็นผู้ออกแบบแค่เพียงฝ่ายเดียว แต่ต่อมาในช่วงหลัง ๆ มี การยืดหยุ่นมากขึ้น ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมมีบทบาทในการออกแบบในบางส่วนที่สามารถกระทำได้

นุชวนา เหลืองอังกูร (2540 : 64 - 66) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า การออกแบบแฟ้มสะสมงานเพื่อการประเมินผลนักเรียนนั้น มีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดทำ เช่น แฟ้มสะสมงานซึ่งเน้นพัฒนาการของผู้เรียน มีจุดมุ่งหมาย เพื่อใช้ปรับปรุงการเรียน (Formative) และวินิจฉัย (Diagnosis) จะเป็นการรวบรวมงานทั้งด้านกระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) โดยด้านกระบวนการก็อาจรวบรวมตั้งแต่ การร่างงาน (Drafts) แนวคิด (Ideas) และการปรับปรุงแก้ไขงาน (Revision) ส่วนด้านผลผลิตก็ได้แก่ ผลงาน(Final Product)

ในบางกรณีแฟ้มสะสมงาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประเมินผลรวม (Summative) ก็จะรวบรวมเฉพาะผลงานที่เสร็จสมบูรณ์ เช่น งานเรียงความ หรือผลงานศิลปะ เป็นต้น การตัดสินใจว่าจะบรรจุอะไรไว้ในแฟ้มสะสมงาน ใครเป็นผู้คัดเลือกชิ้นงาน ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดทำ บางกรณีแฟ้มสะสมงานบรรจุงานแทบทุกชิ้นในรายวิชานั้น บางกรณีแฟ้มสะสมงานเลือกเฉพาะชิ้นงานที่ดีที่สุดประมาณ 4 ชิ้น บางกรณีนักเรียนเป็นผู้คัดเลือกชิ้นงานของตนหรือครูผู้สอนเป็นผู้คัดเลือกงานของผู้เรียนบ่อยครั้งที่ทั้งนักเรียนและผู้สอน ช่วยกันเลือก และในบางกรณีผู้บริหารการศึกษาอาจเป็นผู้ระบุเนื้อหาในแฟ้มสะสมงาน เพื่อการประเมินผลอย่างเป็นทางการหรือเพื่อเปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษา

การออกแบบแฟ้มสะสมงาน อาจทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดทำ คือ

1) จัดทำแฟ้มสะสมงานที่มุ่งประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน โดยนักเรียนเป็นผู้เลือกชิ้นงานเองและบรรจุงานแทบจะทุกชิ้นที่เขาได้ทำในชั้นเรียน ลงในแฟ้มสะสมงาน จุดมุ่งหมายของงานลักษณะนี้เพื่อดูพัฒนาการของนักเรียนและตอบสนองจุดมุ่งหมายของนักเรียนแต่ละคน ตามทัศนะของครูผู้สอนการทำแฟ้มลักษณะนี้มุ่งเน้นใช้เพื่อการเรียนการสอน นักเรียนจะสามารถเรียนรู้ที่จะสังเกตพัฒนาการของตนเอง โดยการพิจารณาผลงานของตนเอง และคัดเลือกงานลงไว้ในแฟ้มสะสมงาน ซึ่งครูผู้สอนจะมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการประเมินผลตามขั้นตอน ดังนี้

1.1) ครูผู้สอนและนักเรียนร่วมกันวางแผน เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

1.2) ดำเนินการเรียนการสอนและนักเรียนเริ่มสะสมชิ้นงานที่ทำกิจกรรมในชั้นเรียน แทบทุกชิ้นงาน โดยนักเรียนมีอิสระที่จะวางแนวทางการเก็บสะสมชิ้นงาน เพื่อดูพัฒนาการของตนเอง

1.3) นักเรียนเขียนประเมินงานตนเองว่า ชอบ / ไม่ชอบ เพราะเหตุใด ได้เรียนรู้อะไรจากเรื่องนั้น ถ้ามีโอกาสจะปรับปรุงอย่างไร

1.4) ครูผู้สอนประเมินผลงานของนักเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้อาจพิจารณาประกอบกับการเขียนบันทึกรายวันของนักเรียน เพราะจะเป็นตัวสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนบทเรียนนั้น ๆ

2) จัดทำแฟ้มสะสมงานที่มุ่งประเมินผลรวม หรือตัดสินผลการเรียน โดยนักเรียนและครูร่วมกันเลือกชิ้นงาน กล่าวคือ ครูผู้สอนอาจวางเกณฑ์หรือขอบข่ายการเลือกชิ้นงาน แล้วให้นักเรียนเป็นผู้คัดเลือกชิ้นงานเด่น ๆ ที่ตนเองชอบมาจัดแสดงในแฟ้มสะสมงาน นอกจากนี้จะมี

การประเมินตนเองและการเขียนบันทึกรายวันเป็นส่วนประกอบด้วยแฟ้มสะสมงานชนิดนี้ เปิดโอกาสให้นักเรียน ครูผู้สอนและผู้ปกครองได้พิจารณารายละเอียดของสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ ขณะเดียวกันเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ความสามารถในการเรียนและคุณภาพของการเรียนการสอน ซึ่งครูผู้สอนสามารถดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1) ครูผู้สอนวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์

2.2) ดำเนินการจัดการเรียนการสอน และนักเรียนเก็บสะสมชิ้นงานไว้ในทำ แฟ้มรวมของแต่ละบุคคล

2.3) ครูผู้สอนเป็นผู้วางขอบข่ายการเลือกชิ้นงาน เพื่อให้ครอบคลุมสิ่งที่มุ่งวัด เช่น ในวิชาภาษาอังกฤษวิชาหนึ่ง ครูผู้สอนวางแผนให้นักเรียนเลือกชิ้นงานเด่น ๆ ในทักษะการเขียนสัก 4 - 5 ชิ้น มานำเสนอในแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น

2.4) นักเรียนเลือกชิ้นงานจากแฟ้มรวม ตามที่ครูผู้สอนกำหนดขอบข่ายมานำเสนอในแฟ้มสะสมงาน และเขียนประเมินงานของตนเองว่าชอบ /ไม่ชอบ เพราะเหตุใด ได้เรียนรู้อะไรจากเรื่องนั้น ถ้ามีโอกาสจะปรับปรุงอย่างไร และนอกจากนี้นักเรียนอาจเขียนบันทึกรายวันและเขียนประเมินตนเองแสดงไว้ในแฟ้มสะสมงานด้วย

2.5) ครูผู้สอนทำสารบัญปะหน้า ว่าชิ้นงานที่นักเรียนเลือกมีอะไรบ้างตอบสนองจุดประสงค์ใดบ้าง

2.6) ครูผู้สอนประเมินผลงานของนักเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นระยะและใช้ประเมินผลรวมในปลายภาคเรียน

2.7) นำเสนอแฟ้มสะสมงานต่อผู้ปกครอง ถ้าเป็นไปได้ให้นัดหมายผู้ปกครอง ครูผู้สอนและนักเรียนมาพิจารณาแฟ้มสะสมงานร่วมกันเปิดโอกาสให้นักเรียนได้อธิบายความรู้สึกนึกคิดของตนต่อการเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ นักเรียนได้แสดงความภาคภูมิใจในผลงานของตน และ ผู้ปกครองได้รับทราบพัฒนาการของบุตรหลานตนเอง

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2540 : 45 – 52) ได้นำเสนอขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาแฟ้มสะสมงานโดยวิธี CRADLE ซึ่ง สามารถจำแนกอย่างต่อเนื่องกันจากความสลับซับซ้อนน้อยไปมาก 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) การเก็บสะสม (Collecting)

2) การสะท้อนตนเอง (Reflecting)

3) การตรวจสอบ (Assessing)

4) การจดบันทึก (Documenting)

5) การเชื่อมโยง (Linking)

6) การประเมิน (Evaluating)

โดยมีหลักการทั่วไปในการจัดแบ่ง 6 ขั้นตอนข้างต้น 4 ประการ คือ

1) จะไม่ยึดติดกับขั้นใดขั้นหนึ่งของมาตรวัด แต่ถือหลักว่า ควรมีความต่อเนื่องกันไป โดยแต่ละชนิดมีน้ำหนักความสำคัญเท่าเทียมกันและมีความเที่ยงตรงเท่ากัน

2) ส่วนสุดท้ายของมาตรวัดจะมีระบบโครงสร้างและเงื่อนไขบังคับมากกว่าส่วนแรก ๆ

3) เนื่องจากการพัฒนาแฟ้มสะสมงาน เป็นการสร้างที่ใช้กระบวนการที่ต่อเนื่อง (Dynamic) และเป็นธรรมชาติ (Natural) ดังนั้น แฟ้มสะสมงานแต่ละอย่างจึงมีธรรมชาติไขว้กันและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

4) เป็นวิธีที่เอื้อให้ครูและผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับความเป็นจริง (Realistic) ตั้งแต่การออกแบบตัวแฟ้มสะสมงาน การนำแฟ้มสะสมงานไปใช้ตลอดจนระวังถึงพารามิเตอร์(Parameter) และข้อจำกัดของแฟ้มสะสมงาน

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540 : 80 –81) กล่าวว่า ครูผู้สอนมีบทบาทอย่างมากในการที่จะทำให้การจัดทำแฟ้มสะสมงานนักเรียนประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะด้านการจัดการและการวางแผนของครูซึ่งจะส่งผลให้แฟ้มสะสมงานทำหน้าที่ในการประเมิน 4 ประการ ดังนี้

1) เป็นเครื่องมือที่ครูใช้ประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียน

2) เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างครูและผู้ปกครองที่มีประสิทธิภาพ ในเรื่องทักษะการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะการคิดและทักษะการสื่อสารของนักเรียน

3) เป็นเครื่องมือสำหรับครูและผู้ปกครอง ที่จะนำมาใช้ปรับแผนการเรียนของนักเรียน

4) เป็นเครื่องมือที่ปรับเปลี่ยนบทบาทของนักเรียนให้มาเป็นผู้ร่วมกับครูในกระบวนการประเมิน

ในส่วนของการพัฒนาแฟ้มสะสมงาน จะอยู่ในช่วงที่มีการเริ่มจัดการเรียนการสอน นักเรียน จะเริ่มสะสมหลักฐานต่าง ๆ เข้าสู่แฟ้มสะสมงาน โดยอาศัยวิธีการแนะแนวทางต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้จากการออกแบบแฟ้มสะสมงาน และการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ซึ่งครูผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้ที่เป็น เผด็จการในชั้นเรียน เป็นผู้คอยชี้แนะและ กระตุ้นให้หลักฐานต่าง ๆ ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมามากมายโดยตัวนักเรียน จัดทำขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความพยายามที่ได้กระทำลงไปและสามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับครูที่จะพิจารณาตัดสินความก้าวหน้าของนักเรียนรายบุคคลแล้ว ฉะนั้น บทบาทของครูผู้สอนที่จะต้องดำเนินการให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายของการวัดและ

ประเมินผลนักเรียน คือ การพัฒนาแฟ้มสะสมงานนักเรียนตามกระบวนการจัดทำแฟ้ม สะสมงาน ซึ่งได้เสนอไว้ 10 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

1) ขั้นกำหนดจุดประสงค์และประเภทของแฟ้มสะสมงาน

2) ขั้นรวบรวมและจัดระบบงานตลอดระยะเวลาที่กำหนด

3) ขั้นเลือกชิ้นงานตามเกณฑ์ที่กำหนด

4) ขั้นสร้างสรรค์ผลงานให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น การตั้งชื่อชิ้นงาน การลำดับชิ้นงาน

5) ขั้นสะท้อนข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับชิ้นงาน นักเรียนจะตรวจสอบชิ้นงานแต่ละชิ้นที่ได้คัดเลือกไว้ในแฟ้ม โดยคำนึงถึงลักษณะเด่นและคุณค่าของชิ้นงาน

6) ขั้นตรวจสอบผลงานตนเอง เป็นการประเมินตนเองเพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย จุดแข็งหรือจุดอ่อนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงานในอนาคต

7) ขั้นทำงานให้สมบูรณ์และมีคุณค่ามากขึ้น เมื่อพบจุดบกพร่องนักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้รู้จักการสร้างนิสัย แก้ไขข้อผิดพลาด ขัดเกลางานให้สมบูรณ์ที่สุด

8) ขั้นสร้างความสัมพันธ์ แฟ้มสะสมงานจะพัฒนาขึ้น ถ้ามีผู้อื่นได้เข้ามารับรู้ความสำเร็จและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถ้าเป็นไปได้ครูควรจัดให้มีการประชุมสัมมนา เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู ผู้ปกครองได้ร่วมสนทนากันอย่างมีความหมาย ซึ่งจะช่วยสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนให้แน่นแฟ้นขึ้น

9) ขั้นทำให้ผลงานมีคุณค่าทันสมัยมากขึ้น การนำเข้าและเอาผลงานออกเพราะมีผลงานอื่นที่ทันสมัยกว่าและดีกว่าจะช่วยควบคุมและจัดระบบแฟ้มงานได้อย่างดี

10) ขั้นประชาสัมพันธ์ผลงาน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เป็นผู้นำเสนอผลงานซึ่งจะทำให้เกิดการยอมรับคุณค่าผลงานและเป็นการสร้างความภาคภูมิใจ

สมนึก นนธิจันทร์ (2540 : 109 –132) ได้กล่าวถึงกระบวนการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานไว้สอดคล้องกับนักการศึกษาคนอื่น ๆ แต่หากครูผู้สอนสามารถกระทำได้หลายทางเลือก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความเหมาะสมของระดับชั้นเรียน เวลา และวิธีสอน ซึ่งสามารถแบ่งได้หลายระดับ คือ

1) ระดับพื้นฐาน มีขั้นตอนจำเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2) การคัดเลือกงานหรือหลักฐาน

1.3) การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงาน

1.4) การประเมินผลงาน

2) ระดับกลาง หรือระดับที่ใช้โดยทั่วไป มี 7 ขั้นตอน คือ

2.1) การวางแผนจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน

2.2) การเก็บรวบรวมผลงาน

2.3) การคัดเลือกงานหรือหลักฐาน

2.4) การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงาน

2.5) การประเมินผลงาน

2.6) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงาน

2.7) การจัดนิทรรศการและการแสดงผลงาน

3) ระดับสมบูรณ์ มี 10 ขั้นตอน คือ

3.1) การวางแผนจัดทำแฟ้มสะสมงาน

3.2) การเก็บรวบรวมผลงาน

3.3) การคัดเลือกงานหรือหลักฐาน

3.4) การจัดระบบของแฟ้มสะสมผลงาน

3.5) การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงาน

3.6) การตรวจสอบความสามารถของตน

3.7) การประเมินผล

3.8) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงาน

3.9) การปรับเปลี่ยนผลงาน

3.10) การจัดนิทรรศการแสดงผลงานและประชาสัมพันธ์

แต่ละขั้นตอนนั้นครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวางแผนจัดการให้นักเรียนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มในการสร้างและพัฒนาแฟ้มสะสมงานให้สำเร็จตามเป้าหมายของการจัดทำแฟ้มและสอดคล้องกับการประเมินตามสภาพที่แท้จริงมากที่สุด ซึ่งบทบาทของครูผู้สอน มี ดังนี้

1) การเตรียมตัวครูในส่วนของการศึกษาหลักสูตร

1.1) ศึกษาจุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา เนื้อหาและวิธีการประเมิน

1.2) ศึกษาคู่มือครู คู่มือครูจะทำให้ครูผู้สอนได้รู้เทคนิคต่าง ๆ ตลอดทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน

1.3) จัดทำตารางวิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์เนื้อหา แนวการสอนและแผนการสอนให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ โดยระบุให้ชัดเจนว่า ให้นักเรียนมีผลงานอะไรในการเรียนแต่ละครั้งพร้อมระบุเกณฑ์การวัดและประเมิน

2) การเตรียมตัวนักเรียน โดยการแจ้งจุดประสงค์ให้นักเรียนทราบก่อนสอน วิธีการ

สอน การปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน และการวัดผลประเมินผลเพื่อนักเรียนจะได้เตรียมตัวที่จะดำเนินการให้เป็นไปอย่างสอดคล้องรองรับแผนการจัดทำแผนการจัดทำแฟ้มสะสมงานของครู

3) ครูต้องตกลงกับนักเรียนให้ชัดเจนก่อนว่าผลงานที่เก็บจะเก็บที่ใด รูปแบบใด จัดระบบระเบียบในการจัดเก็บอย่างไรเพื่อสะดวกในการค้นหา และใช้ระยะเวลาในการจัดเก็บพร้อมคัดเลือก ตลอดจนขั้นตอนในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างไร

4) ครูจะต้องแนะนำแนวทางการคัดเลือกผลงานด้วยการร่วมกันสร้างเกณฑ์แบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้นักเรียนได้ตัดสินใจเลือกผลงาน

5) ควรเปิดโอกาสและคอยแนะนำการจัดระบบแฟ้มสะสมงานของนักเรียนพร้อมทั้งสังเกตคุณลักษณะนิสัย ทักษะและความสามารถพิเศษของนักเรียนรายคน รายกลุ่มเพื่อประกอบการประเมิน

6) ช่วยเหลือให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงานที่เป็นรูปธรรมและลึกซึ้งเพื่อช่วยให้นักเรียนรู้จักศักยภาพที่แท้จริงของตน ซึ่งครูผู้สอนเองก็จะทราบปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียนและจะเป็นข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของครูผู้สอนด้วย

7) ร่วมประเมินโดยใช้บันทึกการสนทนาสั้น ๆ กับผู้ปกครองหรือผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ

8) เปิดโอกาสให้นักเรียนตรวจสอบความสามารถของตนเอง ทั้งที่เกี่ยวข้องกับผลงานตลอดจนคุณลักษณะต่าง ๆของนักเรียน เช่น ลักษณะนิสัยในการทำงาน ทักษะในการทำงาน ทักษะทางสังคมและความสามารถในการจัดการ

9) ตรวจสอบจุดประสงค์และคุณลักษณะส่วนตัวของนักเรียน และสนับสนุนให้นักเรียนตั้งเป้าหมายในการตรวจสอบตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มของนักเรียนในการใช้ความรู้ความสามารถ สติปัญญา รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อผลงานของตนเอง

10) ใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลาย เช่น แบบสำรวจรายการ การบันทึกการเรียนรู้ การบันทึกรายงานการเรียนรู้

11) ร่วมตรวจสอบความสามารถของนักเรียนตามเกณฑ์ย่อย ๆ ที่ร่วมกันกำหนดขึ้นตามมาตรฐานแต่ละระดับ โดยอธิบายในรูปของตัวดัชนีหรือคุณลักษณะรวมทั้งคะแนน สามารถนำไปสู่ข้อมูลย้อนกลับในการประเมินแฟ้มสะสมงาน

12) ร่วมกับผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ประเมินค่าของแฟ้มสะสมงานทั้งแบบให้เกรดและไม่ให้เกรดตามที่ได้ร่วมตกลงกันไว้ แต่ต้องกระทำโดยมิให้นักเรียนเกิดความกังวลหรือมีความความกดดันเกี่ยวกับผลของคะแนน

13) จัดบรรยากาศและวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงาน ซึ่งกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การสนทนาตัวต่อตัวระหว่างนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง การส่ง / นำแฟ้มสะสมผลงานให้ผู้เกี่ยวข้องเสนอแนะ จัดประชุมพิจารณาแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น

14) ร่วมกับนักเรียนกำหนดระยะเวลา สถานที่ และพิจารณาถึงเป้าหมายของการประชุมแลกเปลี่ยนในการพิจารณาแฟ้มสะสมผลงาน ตลอดจนตัดสินใจว่า ผู้ร่วมประชุมควรเป็นใคร คำถามที่ถูกถามและรูปแบบคำตอบที่เหมาะสม ตลอดจนการหาวิธีที่จะเสนอแฟ้มสะสมงานหรือผลงานต่อผู้เข้าประชุมโดยผ่านการสนทนา ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความคิดที่เป็นอิสระ มีความคิดริเริ่มและรู้จักแก้ปัญหา รู้จักช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นและเผชิญกับความคิดที่ซับซ้อน

15) ร่วมกับนักเรียนจัดทำแผนปรับเปลี่ยนผลงานที่กำหนดให้แน่นอน ด้วยการกำหนดกรอบงานและแนวทางสำหรับการจัดการแฟ้มสะสมงาน การปรับทิศทางการสร้างงานที่ทันสมัย ในการนำเข้าและนำออกที่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการให้เรียนรู้ตลอดชีวิต

16) กระตุ้นให้นักเรียนมีบทบาทหลักในการจัดนิทรรศการแสดงผลงานทั้งกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดสถานที่ การเชิญผู้เกี่ยวข้องชมนิทรรศการ การประชาสัมพันธ์การจัดนิทรรศการ และการประเมินผลการจัดนิทรรศการ

ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์ (2540 : 7 – 8) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูผู้สอนในการประเมินแฟ้มสะสมงานของนักเรียนไว้ ดังนี้

1) ให้คำแนะนำนักเรียนในการเลือกชิ้นงานที่จะเก็บ

2) เลือกชิ้นงานที่จะเก็บ เพื่อให้มีข้อมูลบรรยายได้ครอบคลุมเกี่ยวกับพัฒนาการของนักเรียน

3) ช่วยเหลือนักเรียนในการพิจารณางานอย่างมีเหตุผล โดยใช้เกณฑ์ที่ร่วมกันพัฒนาขึ้นอย่างมีเหตุผลและเป็นไปได้

4) วิจารณ์ผลงานนักเรียนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อขยายแนวคิดที่กว้าง และสร้างเสริมคุณลักษณะความมีเหตุผล

5) เสนอการแก้ไขงานเพื่อเพิ่มคุณภาพ

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2541 : 4 – 5) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานและการพัฒนาการเรียนการสอนไว้ว่า ครูจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) การประเมินตนเอง

1.1) จุดประสงค์เพื่อประเมินความสำเร็จและเพื่อความภูมิใจ โดยให้นักเรียนเลือกผลงานเด่นของตน ที่เห็นว่าดีที่สุดในแต่ละลักษณะงาน เพื่อประเมินผลครั้งสุดท้าย (Summative) และเปรียบเทียบผลงานในลักษณะเดียวกัน เพื่อหาข้อบกพร่องและการปรับปรุงตัวเอง

1.2) ครูแนะนำวิธีการประเมินตนเองโดยใช้คำถามในแต่ละประเด็น เช่น มีความคิดเห็นต่อแฟ้มสะสมงานอย่างไร อะไรคือสิ่งที่ต้องการรู้ อะไรคือสิ่งที่รู้แล้ว ได้คิดถึงแนวคิดที่ลงมือทำมาก่อนหรือไม่ แนวคิดนั้นมีความหมายต่อตนเองหรือไม่ จะได้รับความช่วยเหลือ (ประโยชน์) จากแนวคิดนั้นหรือไม่ เป็นต้น

2) การประเมินของครู

2.1) ครูประเมินชิ้นงานตามเกณฑ์คุณภาพที่กำหนด

2.2) ประเมินเป็นภาพรวมแบบองค์รวมของงานประเภทนั้น ๆ ไม่ใช่เก็บเป็นคะแนนแม้ว่าจะใช้การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ ก็ต้องให้ความหมายของคุณภาพงานในภาพรวมให้ได้

3) ครูพยายามสะสมจัดหาข่าว เหตุการณ์ เพื่อสร้างเป็นสถานการณ์ให้ นักเรียนฝึกวิเคราะห์ วิจารณ์แก้ปัญหาโดยใช้หลักการของวิชาต่างๆให้ได้เป็นชิ้นงานเป็นรายงานผลการทำงานจัดเก็บคัดเลือกไว้ในแฟ้มสะสมงานมิใช่การตอบคำถามของครู

4) การตรวจสอบแฟ้มสะสมงานครูคอยตรวจสอบแฟ้มสะสมงาน โดยพิจารณาจากนักเรียนคิดเอง ทำเองหรือไม่ กระบวนการมีคุณภาพเพิ่มขึ้นหรือไม่ ปฏิบัติได้จริงหรือไม่ การจัดการดีแค่ไหน และเป็นผลดีต่อการพัฒนาของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

นุชวนา เหลืองอังกูร (2540 : 64) กล่าวว่า สิ่งที่จะช่วยให้การประเมินผลตามสภาพจริง ดำเนินไปได้ตามเป้าประสงค์ ครูผู้สอนจะต้องจัดให้มีการประชุมร่วมกัน (Conference) การประชุมนี้อาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้อาจมีการวางแผนอย่างดีหรือไม่ได้วางแผน ครูผู้สอนจะใช้การประชุมนี้ทบทวนและวิเคราะห์การเรียนของนักเรียน และใช้ในการประชุมวางแผนในการดำเนินการเรียนขั้นต่อไป การบันทึกผลการประชุมจะง่ายกว่าการบันทึกการสังเกต ครูผู้สอนอาจให้นักเรียนบันทึกผลการประชุมก็ได้ การประชุมร่วมกันจะเป็นอีกส่วนหนึ่งของการประเมิน

ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์ (2540 : 4 – 5) กล่าวว่า ข้อมูลที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ทำการเรียนการสอนเป็นข้อมูลจากการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ครูจะเลือกใช้เทคนิคตามจังหวะและตามธรรมชาติการเกิดของข้อมูลนั้น ๆ เทคนิคที่ใช้บ่อยมาก ได้แก่ การสังเกต การพูดคุยระหว่างการทำกิจกรรม การตรวจการบ้าน แบบฝึกหัด การสอบ ตลอดจนผลงานของนักเรียน การประเมินสรุปปลายภาคหรือปลายปี (Summative Evaluation) ก็เป็น

สารสนเทศที่สนับสนุนการตัดสินของครู ในการพิจารณาผลการเรียนและการช่วยเหลือหรือส่งเสริมนักเรียนเป็นรายกรณี ซึ่งที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติการประเมินผลการเรียนของนักเรียนมาจากความต้องการสารสนเทศของครูเป็นสำคัญ

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540 : 82) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า การประเมินแฟ้มสะสมงาน ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการจัดทำแฟ้มสะสมงานใน ห้องเรียน จุดประสงค์หลักประการหนึ่งอยู่ที่การสร้างนิสัยให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเอง การประเมินตนเองจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญประการหนึ่งของแฟ้มสะสมงาน การประเมินตนเองเป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพการทำงานของนักเรียน คุณค่าที่นักเรียนได้จากการจัดทำแฟ้มสะสมงาน เวลาที่ใช้ทำงาน วิธีการทำงาน ความรู้สึก ความต้องการ ตลอดจนอุปสรรคในการทำงาน

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2541 : 3 – 4) กล่าวว่า ในด้านการใช้แฟ้มสะสมงานในการวัดและประเมินผลและพัฒนาการเรียนการสอนนั้น การคัดเลือกชิ้นงานเพื่อจัดเก็บ ครูอาจทบทวนผลงานของนักเรียน โดยใช้คำถาม ถามในเรื่องต่าง ๆ เช่น อะไรที่ทำให้งานสำเร็จและกลายเป็นผลงานดีเด่น มีตัวอย่างงานที่ทำอยู่ที่บ้านและต้องการนำมาเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงานหรือไม่ ผลงานชิ้นนี้แตกต่างกับชิ้นอื่น ๆ อย่างไรบ้าง และมีความสำคัญอย่างไร

หากต้องการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน โดยดูจาก แฟ้มสะสมงาน ซึ่งไม่เหมือนการตรวจปกติว่า ผิด-ถูก แต่จะดูว่า คุณภาพด้านไหนยังบกพร่องตรงไหนจะพัฒนาอย่างไร จะชี้นำอย่างไรเพื่อให้เกิดการพัฒนา ครูผู้สอนจะต้องประเมินแฟ้มสะสมงาน โดยการประเมินตนเองของเจ้าของแฟ้มสะสมงาน และครูหรือเพื่อน อาจจะเป็นก่อนสิ้นภาคการศึกษา 1 สัปดาห์ แล้วปรับปรุงและพัฒนางาน และจะต้องเป็นการประเมินในภาพรวมตามเส้นพัฒนาเกิดปรับปรุงพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ และขั้นตอนสำคัญที่สร้างความมั่นใจในการเรียนของนักเรียน คือ การนำเสนอผลงานที่ปรับปรุงจนเป็นผลงานสมบูรณ์ดีเด่นแล้วโดยการจัดนิทรรศการในสัปดาห์สุดท้ายของภาคการศึกษา เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2540 : 45 – 52) ได้นำเสนอบทบาทของครูผู้สอนในการพัฒนาแฟ้มสะสมงานโดยวิธี CRADLE ไว้ดังนี้

1) การพัฒนาวิธีการเก็บรวบรวม ครูผู้สอนเริ่มต้นด้วยการสำรวจแฟ้มสะสมงานจากการรวบรวมงานของนักเรียน อาจจะทดลองว่าควรจัดเนื้อหาสาระอะไรบ้าง ควรจัดเป็นส่วน ๆ และควรใช้วิธีการจัดการอย่างไร จึงจะทำให้เกิดความเหมาะสมกับศักยภาพที่เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ตามขั้นตอน ดังนี้

1.1) ระดมความคิดร่วมกับนักเรียน เพื่อคิดหารายการกิจกรรม โครงการหรือนิทรรศการสำหรับใช้กับเนื้อหาวิชาที่คัดเลือก

1.2) คิดหาวิธีที่นักเรียนสามารถแสดงออกเป็นหลักฐานของการเรียนรู้ ขั้นนี้ต้องใช้สื่อผสมหลาย ๆ ชนิด เช่น เทปบันทึกเสียงนักเรียน ถ่ายวีดิทัศน์ ใช้กล้องถ่ายรูป ใช้คอมพิวเตอร์ ตลอดจนตัวอย่างงานที่นักเรียนปฏิบัติจริง และควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนเขียน คำอธิบายกำกับ

1.3) เขียนแนวทางสำหรับใช้เลือกชิ้นงาน ครูและนักเรียนร่วมกันเขียน คู่มือหรือแนวทางสำหรับใช้ในการเลือกชิ้นงาน โดยถือว่ากิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติและที่สนใจต้องเป็นกิจกรรมที่ดึงมาจากประสบการณ์และภูมิหลังของนักเรียนและเป็นความคิดขั้นสูงและสามารถเชื่อมโยงนักเรียนกับโลกของความจริงเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกชิ้นงานและที่สำคัญงานทุกชิ้นที่คัดไว้ต้องจดบันทึกวัน เดือน ปี ที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินความก้าวหน้า

2) การส่งเสริมให้มีการฝึกหัดสะท้อนภาพ ครูผู้สอนต้องคอยกระตุ้นให้นักเรียนคิดวางแผนความคิด หรือ รู้จักการเรียนรู้ที่จะเรียน ตลอดจนกระตุ้นในเกิดความตระหนักและการรับรู้ที่จะเรียนรู้ จุดสำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ การตีความหมายและกลวิธีที่เป็นประโยชน์ นำมาใช้ในการค้นหาความรู้ ซึ่งสามารถทำได้วิธี ดังนี้

2.1) ฝึกให้นักเรียนเขียนตอบในแบบลงในแบบฟอร์มแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อชิ้นงานแต่ละชิ้น

2.2)ใช้เกณฑ์การประเมินที่วิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ไว้ครอบคลุมแล้วสร้างเป็นมาตรวัดแบบตรวจสอบรายการ หรือมาตราส่วนประมาณค่า แล้วให้นักเรียนทั้งชั้นประเมินตนเองตามรายการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อนำเสนอต่อเพื่อน ๆ พ่อแม่ ผู้ปกครองและครูได้ทราบ ความคิดเห็นที่นักเรียนได้วิเคราะห์ ขั้นนี้ครูมีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อเชื่อมโยงแนะนำนักเรียนว่า นักเรียนมีจุดเด่นอะไร

3) การตรวจสอบคุณภาพแฟ้มสะสมงาน แฟ้มสะสมงานเป็นเหมือนเครื่องมือวัดชนิดอื่น ๆ ซึ่งต้องหาค่าความเชื่อมั่นและหลักฐานความเที่ยงตรงของรายการเนื้อหาที่อยู่ในแฟ้มสะสมงานต้องอยู่ในระดับที่น่าพอใจ และเนื่องจากงานที่ได้รับคัดเลือกเข้ามาอาจมีรูปแบบหลากหลายชนิด ครูจึงต้องกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนหรือมาตรพรรณนาคะแนนเป็น 5 อันดับ เพื่อที่จะสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นไว้ใช้เป็นหลักฐานในขั้นตรวจสอบคุณภาพ

4) การจดบันทึกผลสัมฤทธิ์ ในขั้นตอนนี้ครูต้องจัดระบบให้ดี เพราะถือว่าแฟ้มสะสมงานเป็นแหล่งบันทึกหลักฐานที่เก็บสะสมไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการประเมิน อาจจะเป็นการจดบันทึกหลักฐานข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล ของห้องเรียน ของโปรแกรมหรือของทั้ง โรงเรียนก็ได้ ซึ่งสามารถเก็บไว้ได้อย่างถาวร นอกจากนี้ ยังมีข้อสนเทศที่ได้จากแบบฟอร์มใน อัตชีวประวัติ การจดบันทึกประจำวัน ตลอดจนการจดบันทึกคำพูดต่าง ๆ เป็นต้น

5) ประกันการเชื่อมโยง (Ensurimg Linkages) ขั้นตอนนี้เป็นการนำข้อสนเทศมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถแบ่งเป็นระบบเชื่อมโยงได้ 2 ชนิด คือ การเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับบุคคล และการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงาน ดังนั้น มาตรฐานของความยอดเยี่ยมสำหรับนักเรียนทุกคนจึงสามารถกำหนดขึ้นได้และรักษาให้คงอยู่ได้ด้วยในขั้นตอนนี้ เพราะแฟ้มสะสมงานสามารถให้สิ่งต่อไปนี้ได้

5.1) สร้างเครือข่ายการสื่อสารระหว่างโรงเรียน บ้าน และชุมชน

5.2) เอื้ออำนวยต่อการเชื่อมโยงนักเรียนจากห้องหนึ่งไปยังอีกห้องหนึ่ง หรือจากปีหนึ่งไปยังอีกปีหนึ่ง

5.3) ส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างครูในแนวนอน (ภายในอายุ /ระดับชั้นเดียวกัน) และระหว่างครูในแนวตั้ง (แต่ละระดับชั้น)

6) การประเมินแฟ้มสะสมงาน เป็นการกำหนดคุณค่าโดยภาพรวม เป็นเหมือนการประเมินผลสรุปรวมเมื่อทำงานเสร็จครบวงจรหรือเมื่อสิ้นสุดปีการศึกษา ครูผู้สอนต้องพิจารณาแฟ้มสะสมงานที่นำมาประเมินผลควรจะครอบคลุมการสอนตามหลักสูตร เพราะโดยหลักการที่แท้จริงแล้วการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงานมุ่งที่ประโยชน์และการปฏิบัติจริง ดังนั้น จึงเน้นให้มีลักษณะเป็นการกระตุ้นให้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือ ทดแทนการประเมินแบบเก่า

บูรชัย ศิริมหาสาคร (2541 : 23) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในระยะเริ่มต้นทำแฟ้มสะสมงานนักเรียน ไว้ว่า ครูจะต้องออกแบบกิจกรรม หรือภาระงาน (Tasks) เป็นใบงาน (Work Sheet) ทีจะให้นักเรียนปฏิบัติ แล้วนำผลงานมาเก็บสะสมในแฟ้มสะสมผลงาน

จากรายงานผลการสำรวจการใช้แฟ้มสะสมผลงานของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บูรชัย ศิริมหาสาคร , 2542 : 205 – 206) ได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 77 คน ที่มีต่อการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียนในปีการศึกษา 2539 – 2540 ปรากฏผลสำรวจ ดังนี้

1) ผู้ปกครอง เห็นประโยชน์จากการใช้แฟ้มสะสมผลงาน ในเรื่อง ทักษะการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะการคิด (การคิดคำนวณ การคิดแก้ปัญหา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์)

2) ช่วยพัฒนาลักษณะนิสัยของนักเรียน ในเรื่อง ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบการตรงต่อเวลา และการรู้จักแก้ไขข้อบกพร่อง

3) ช่วยทำให้ผู้ปกครองได้เข้าใจและเห็นสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ หรือไม่ได้เรียนรู้ชัดเจนขึ้น และสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ตรงจุด

4) เปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้และรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง การให้นักเรียนวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของตนเอง ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำมากขึ้นและมุ่งพัฒนาคุณภาพงานให้ดีขึ้น

5) ช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างนักเรียน ผู้ปกครองและครูได้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการ (2542 : 54 – 55) กล่าวว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาความเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 – ป.4) ได้ข้อค้นพบที่ตรงกันว่า โดยภาพรวม ครูมีปัญหาในระดับปานกลาง ทั้งกระบวนการเรียนการสอน กล่าวคือ เริ่มจากความเข้าใจหลักสูตร การทำแผนการสอน การทำสื่อ การทำหนังสือเสริม วิธีสอน การวัดและประเมินผล พบว่า ด้านการวัดและประเมินผล สิ่งที่เป็นปัญหามากที่สุด คือ การทดสอบจุดประสงค์ให้ครอบคลุมพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย นอกจากนี้ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการประเมินผลระหว่างเรียน เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาการเรียนการสอน และการประเมินสรุปผลการเรียน เพื่อตัดสินความสามารถของนักเรียน

กรมวิชาการ (2541: 99 – 105) ได้ทำรายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพความคาดหวังสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการจัดกระบวนจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับสภาพความคาดหวังของกระบวนการเรียนการสอนและสภาพปัจจุบันปัญหาของกระบวนการจัดการเรียนการสอนดังนี้

1) แนวการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาจาก 4 รายวิชาที่ศึกษาใกล้เคียงกันมาก ได้แก่ เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ส่งเสริมให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ ใช้สื่อประกอบ การสอนที่แปลกใหม่ ประเมินผลโดยใช้เครื่องมือหลายชนิดเพื่อประเมินให้ได้ตรงตามจุดประสงค์ จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามแสดงความคิดเห็น อย่างเสรีให้การเสริมแรง

2) สภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาทั้ง 4 รายวิชา โดยภาพรวมแล้วจะมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลัก ๆ คือ ครู นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครอง โดยตัวครูนั้นถือว่ามีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามความสามารถของหลักสูตรหรือล้มเหลวครูจะต้องมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี จะต้องกระตือรือร้นที่จะสนใจใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมเสมอทั้งในเรื่องศึกษาหลักสูตรที่ใช้ศึกษาคู่มือเพื่อนำมาใช้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร

3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้ง 4 รายวิชาในภาพรวมจะมีความครอบคลุมในด้านการเตรียมการสอน ด้านการสอน ด้านการใช้สื่อ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนและด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแต่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างไปตามธรรมชาติของเนื้อหาวิชาและในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนพบว่า ทั้ง 4 วิชามีปัญหาใกล้เคียงกันคือ มีสื่อในเรื่องวิธีสอนสื่อและการวัดและประเมินผลทั้งนี้ในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้นั้นครูต้องเตรียมการสอนอย่างดีเลือกวิธีสอนโดยขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและตัวนักเรียนและต้องสอนให้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนนำความรู้ไปใช้ได้จริง

สำนักงานการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 50 – 74) ได้ศึกษา ผลการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ปีการศึกษา 2540 พบว่า ในด้านบุคลากรครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง และเมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า การเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ที่แท้จริงโดย ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ การประเมินผลตามสภาพจริง การให้นักเรียนทำแฟ้มผลงาน การปฏิบัติกิจกรรม / สร้างผลงานของนักเรียน กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน และผลงาน / ผลการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน แต่การจัดกิจกรรมบูรณาการเนื้อหาระหว่างกลุ่มประสบการณ์และเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และการจัดกิจกรรมแบบฝึกหัด หรืองานอื่น ๆ เป็นการเฉพาะโดยจัดทั้งนักเรียนเก่งและอ่อนอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และการจัดกิจกรรมที่เน้นนักเรียนปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมากที่สุด

จากรายงานผลการศึกษาผลกระทบของการใช้แฟ้มสะสมงาน ประเมินผลการเรียนที่มีต่อการสอนของครู โดยคณะอาจารย์จาก มหาวิทยาลัยโอไฮโอ และมหาวิทยาลัยเคนส์ ของประเทศสหรัฐอเมริกา (Viechnicki , et al. 1993 : 371 – 376 อ้างถึงใน บูรชัย ศิริมหาสาคร , 2542 : 204 - 205) โดยศึกษาครูที่ใช้แฟ้มสะสมงานในการประเมินผลในโครงการ EAEP (Early Assessment of Exceptional Potential) ซึ่งแฟ้มสะสมงานที่สมบูรณ์ของนักเรียนแต่ละคนประกอบด้วย บันทึกเกร็ดชีวิต แบบสอบถามเกี่ยวกับตนเอง และเพื่อนร่วมชั้นเรียนว่ามีคุณลักษณะเด่น ๆ เช่นไร บันทึกการติดต่อ ผู้ปกครองนักเรียน หลักฐานผลงานที่ นักเรียนเลือกเก็บสะสม โดยศึกษาจากครูที่เข้าร่วมในโครงการจำนวนทั้งสิ้น 36 คน นักเรียนจำนวน 800 คน ประเด็นที่ศึกษามี 3 ประเด็น คือ การใช้งานจริง ผลต่อนักเรียน และการแปลผลของครู ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงใน 2 ประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

การใช้งานจริง พบว่า ครูส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงวิธีสอนและรูปแบบการจัดการในชั้นเรียน ครูเกือบทั้งหมดมีความเชื่อว่า ทักษะการจัดการของพวกเขาดีขึ้นมาก เพราะกระบวน

การของการใช้แฟ้มสะสมงานโดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีการดังนี้ แบ่งกลุ่มนักเรียนตามพื้นฐานความสนใจ จัดศูนย์การเรียนในห้องเรียนเป็นหลายส่วนที่แตกต่างกัน และให้โอกาสนักเรียนได้อภิปรายถึง ผลงานของตนเองแก่ครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียนอย่างเพียงพอ บางครั้งต้องใช้นอกเวลาเรียน

ครูพบว่า กระบวนการของแฟ้มสะสมงาน ช่วยพัฒนาการเรียนโดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง ซึ่งทำให้ครูลดการเป็นเผด็จการในชั้นเรียนลงได้มาก การยึดเด็กเป็นศูนย์กลางทำให้ครูยืดหยุ่นและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเด็ก อันส่งผลให้บรรยากาศในชั้นเรียนดีขึ้นมาก นอกจากนั้น การใช้บทเรียนในลักษณะปลายเปิด (Open – Ended Lesson) เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนได้เกิดความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น และทำให้นักเรียนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของบทเรียนและได้ฝึกฝนการปรับปรุงด้วยตน

ครูเกือบทั้งหมด กล่าวว่า กระบวนการในการใช้แฟ้มสะสมงานนั้น ช่วยทำให้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้ผลดีจากกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พูดคุยปรึกษากัน โดยครูจะเดินไปรอบ ๆ ห้องและคอยรับฟังสิ่งที่นักเรียนพูดคุยกัน นอกจากนั้นยังสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยใช้กระบวนการเสาะแสวงหาความรู้ โดยมอบปัญหาแล้วให้นักเรียนช่วยกันระดมพลังสมองเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหา

ในด้านหลักสูตรพบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ครูส่วนใหญ่สามารถบูรณาการวิชาการต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูบางคน กล่าวว่า เขาสามารถสร้างบทเรียนขึ้นมาใหม่ได้ บางคนบอกว่า สามารถทำในสิ่งที่ตนเองคิดเองได้

การเปลี่ยนแปลงอีกด้านหนึ่ง คือ การประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครองและครูวิชาอื่น พบว่า มีการติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น จากเดิมซึ่งมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย วิธีการที่ครูส่วนใหญ่ใช้ในการติดต่อกับผู้ปกครอง คือ การเขียนจดหมาย ใช้แบบสอบถาม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครองทราบความเป็นไปในโรงเรียน

ผลต่อนักเรียน พบว่า กระบวนการของการใช้แฟ้มสะสมงานในการเรียน ทำให้ครูมองเห็นความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนอย่างชัดเจน เนื่องจากครูมีทักษะการสังเกตดีขึ้น และมีข้อสนเทศของเด็กแต่ละคนอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งถูกจัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบในแฟ้มสะสมงาน ครูบางคน กล่าวว่า เขารู้สึกพอใจมากต่อกระบวนการนี้ เพราะทำให้เขาได้รู้จักเด็กบางคนที่เขาละเลย ไม่เคยให้ความสนใจเลยในอีกแง่มุมหนึ่งจากบันทึกเกร็ดชีวิตของเด็ก นอกจากนั้นยังทำให้ทราบถึงปัญหาของเด็กบางคน

การสังเกตและให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนมากขึ้นนี้ ช่วยให้ครูไม่ด่วนสรุปเกี่ยวกับนักเรียน โดยใช้ข้อมูลเพียงบางส่วนเหมือนกับที่เคยปฏิบัติมา เช่น นักเรียนบางคนมักจะทำคะแนนสอบได้ต่ำ ครูไม่ควรด่วนสรุปว่าเขาเป็นเด็กโง่ เพราะจากการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกในชั้นเรียน อาจพบว่า เขามักจะเริ่มต้นทำงานช้า จึงทำให้ทำข้อสอบได้ไม่ทันเสร็จในเวลา จึงได้คะแนนน้อย ซึ่งครูต้องช่วยแก้ไข

เทอร์นีและคณะ (Tierney, et al. 1991 : 151 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 44) กล่าวว่า กระบวนการใช้แฟ้มสะสมงานนี้มีความสำคัญมาก เพราะเมื่อนักเรียนได้เสนอชิ้นงานที่ดีที่สุดเลือกเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงาน เขาจะต้องเขียนหรืออธิบายประกอบให้ผู้ประเมินภายนอก ซึ่งอาจเป็นครูผู้สอนหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียนถึงเหตุผลใน การเลือกคำอธิบายที่สะท้อนถึงตนเอง เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อครูที่กำลังประเมินแฟ้มสะสมงานมาก ทั้งนี้ เพราะนักเรียนอาจเขียนข้อสังเกตในปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเองทำผิดพลาดหรือบกพร่องพร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลประกอบไปด้วย

ฟอร์เทอร์ และมาสเตอร์ (Forrter and Masters, 1996 อ้างถึงใน นุชวนา เหลืองอังกูร, 2540 : 64) กล่าวว่า ใครเป็นผู้คัดเลือกชิ้นงานนั้น ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดทำบางกรณี นักเรียนเป็นผู้คัดเลือกชิ้นงานของตนหรือครูผู้สอนเป็นผู้คัดเลือกงานของนักเรียน บ่อยครั้งทั้งที่ นักเรียนและครูผู้สอนช่วยกันเลือก และในบางกรณี ผู้บริหารการศึกษาอาจเป็นผู้ระบุเนื้อหาในแฟ้มสะสมงาน เพื่อการประเมินผล อย่างเป็นทางการหรือเพื่อเปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษา

ยูโมริและทิบเบทส์ (Yumori and Tibbetts, 1992 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 42) ได้ศึกษาโดยสัมภาษณ์ครู 8 คน และที่ปรึกษาของโรงเรียน จำนวน 4 คน ในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาลที่เข้าร่วมโครงการ KEEP (Kamehameha Early Education Program) ของรัฐฮาวาย ซึ่งทดลองใช้แฟ้มสะสมงานของนักเรียน เพื่อพัฒนาการอ่านของนักเรียน พบว่า ปัญหาสำคัญของครูประการหนึ่งในการนำไปใช้ คือครูยังยึดติดวิธีการสอนและวิธีวัดผลแบบเดิมอยู่ เพราะความเคยชิน และ ความสะดวก

เฮอร์นและชูสแมน (Hearn and Schumann , 1992 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 34) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการใช้แฟ้มสะสมงาน ในการประเมินผลในโรงเรียนประถมศึกษาในรัฐวอชิงตัน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาตั้งแต่ชั้นเกรด 1 ถึง เกรด 5 จำนวน 342 คน ในวิชาคณิตศาสตร์และการเขียน โดยศึกษาใน 3 ประเด็น คือ

1) ผลดีต่อการนำไปใช้ของครู

2) ตัวแปรเกี่ยวกับตัวนักเรียนมีความสัมพันธ์กับผลการใช้หรือไม่

3) การประเมินเพื่อให้คะแนนของครูทั้งด้านวิชาการและด้านสังคม โดยใช้แฟ้มสะสมงานของนักเรียนแต่ละคน จะรวมเอาแบบวัดการประเมินตนเองและบันทึกข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ

ตัวนักเรียนไว้ด้วย การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามของครู การสัมภาษณ์การเยี่ยมห้องเรียน ผลการศึกษา มีดังนี้

1) การนำไปใช้ในห้องเรียนจะได้ผลดีมาก ถ้ามีทีมงานในการพัฒนา

2) แฟ้มสะสมงานจะมีคุรภาพที่แตกต่างกันตามตัวแปรที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนเหมือนการวัดผลโดยวิธีอื่น ๆ

3) การประเมินผลวิธีนี้ มีความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่นและความยุติธรรมเหมือนกับวิธีการวัดผลอื่น และมีหลักฐานสนับสนุนว่า มีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน

เคทเทอร์ (Ketter, 1993 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 36) ได้ศึกษาผลการใช้แฟ้มสะสมงานในการประเมินผลการเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา 5 โรงเรียน ในวิชาภาษาอังกฤษ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ครูผู้สอนจำนวน 5 คน นักเรียน 15 คน ผู้บริหารหลักสูตรภาษาอังกฤษ สังเกตและเยี่ยมห้องเรียนโรงเรียนละ 7 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่า ครูมีความพึงพอใจและประสบผลสำเร็จในการประเมินผลการเรียนโดยวิธีนี้ นักเรียนส่วนใหญ่มีความสุขต่อกิจกรรมการเรียน บรรยากาศในชั้นเรียนดีขึ้นกว่าแต่ก่อน จากผลการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ถ้าต้องการให้การประเมินผลการเรียนโดยใช้วิธีนี้มีประสิทธิภาพการประเมินผลและวิธีสอนควรเปลี่ยนแปลงดังนี้

1) การประเมินผลและวิธีสอนควรปรับตามความต้องการของผู้เรียนตาม ความเหมาะสม มิใช่กำหนดแน่นอนโดยยึดตามหลักสูตรและมิยอมเปลี่ยนแปลง

2) ครูและนักเรียนต้องร่วมมือกันในกระบวนการเรียนการสอนและวัดผล

2) ครูต้องใช้ยุทธศาสตร์หลากหลายในการกระตุ้นและมีตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับ ผลสำเร็จในการอ่านและการเขียน

4) การสะท้อนตนเองของนักเรียนควรกระทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นงานประจำและหากต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนของนักเรียนควรทำ ดังนี้

4.1) ครูต้องเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนโดยเน้นและสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักการเสาะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองใช้การประเมินผลที่มีลักษณะไม่อยู่นิ่ง (Dynamic) และเน้นความร่วมมือทางการเรียน (Collaborative)

4.2) ครูต้องมีความเต็มใจในการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนและการประเมินผล

4.3) เน้นให้นักเรียนรู้จักการสะท้อนตนเอง โดยมีครูเป็นผู้แนะนำ

4.4) การจัดสรรเวลาที่เหมาะสม

นิคค์ฮิ และคณะ (Nidhi, et al. 1995 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 44) ได้ศึกษาผลการใช้การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง โดยใช้วิธีตรวจเยี่ยมโรงเรียนทั้งหมด 16 โรงเรียนใน

อเมริการ ที่ใช้การประเมินแบบนี้ทั้งในระดับรัฐ ระดับตำบลและระดับโรงเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการศึกษา สังเกตการสอนในห้องเรียน รวบรวมและตรวจสอบจากผลงานนักเรียน ผลการศึกษา มีดังนี้

1) รูปแบบการประเมินแนวใหม่ ครูส่วนมากใช้ คือ การใช้แฟ้มสะสมงาน

2) มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ถ้าหาในระดับรัฐ ระดับตำบลไม่เข้มงวดเกินไปในการกำหนดกรอบหลักสูตร

3) กิจกรรมต่าง ๆ ของการประเมินมีมากเกินไป บางครั้งส่งผลกระทบต่อความครอบคลุมในเนื้อหาหลักสูตร

4) ธรรมชาติของการประเมินส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน โดยที่แฟ้มสะสมงาน เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนฝึกฝนทักษะการเขียน

5) ครูส่วนใหญ่ใช้แฟ้มสะสมงาน ของนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการประเมินและมีความพึงพอใจที่ให้นักเรียนและเพื่อนร่วมชั้นมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียน เพราะทำให้นักเรียนเข้าใจในกระบวนการประเมินผลและทราบขอบข่ายงานของตนเอง

6) ครูเปลี่ยนแปลงจากผู้เผยแพร่ข้อมูลเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน และยังจำเป็นต้องได้รับการฝึกในด้านการประยุกต์ใช้และการปรับยุทธวิธีการสอนให้มากขึ้น

เฟรดเดอริก (Frederick, 1992 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 42) ได้สำรวจผลการใช้แฟ้มสะสมงานของนักเรียนเพื่อการประเมินผลในชั้นเรียนตามโครงการต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 12 โครงการ ตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงระดับมัธยมศึกษา เกรด 12 ในวิชาคณิตศาสตร์ ศิลปศึกษา และวิชาภาษา ผลการศึกษา ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การตัดสินใจว่า ควรเลือกเนื้อหาใดของนักเรียนเพื่อเป็นเนื้อหาของแฟ้มสะสมงาน ครูควรมีบทบาทอย่างใกล้ชิดในการให้คำแนะนำและเนื้อหาแฟ้มสะสมงาน ควรเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการและจุดมุ่งหมายของแฟ้มสะสมงาน

แคล์ฟีและเพอร์ฟูโม (Calfee and Perfumo , 1992 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช , 2539 : 40) ได้ศึกษาสำรวจความคิดเห็นโดยส่งแบบสำรวจไปยังกลุ่มเป้าหมาย 150 แห่ง ทั้งระดับรัฐ ระดับตำบล ระดับกลุ่มโรงเรียน ระดับโรงเรียนและครูเป็นรายบุคคล พร้อมทั้งจัดสัมมนาตัวแทนกลุ่ม เป้าหมาย จำนวน 24 คน เป็นเวลา 2 วัน เพื่อต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แฟ้มสะสมงานประเมินผลการเรียนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผลการศึกษา มีดังนี้

1) ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการใช้การประเมินผลการเรียนวิธีนี้ และมีความเห็นว่าการใช้การทดสอบก่อนและหลังบทเรียน ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนไม่เพียงพอ

2) ด้านนักเรียนก็มีความพึงพอใจ และมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของบทเรียน

3) มีความพึงพอใจที่จุดมุ่งหมายของการใช้แฟ้มสะสมงาน ทำให้เกิดความเที่ยงตรงในการประเมินความก้าวหน้า และพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียน

4) ในการประเมินระดับใหญ่ เช่น ระดับรัฐ ระดับตำบล ควรมีการสร้างเกณฑ์การตัดสินที่ได้มาตรฐาน

5) ในประเด็นความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น เห็นว่า

5.1) ความเที่ยงตรงมีสูง เพราะประเมินตามสภาพที่เป็นจริง

5.2) ความเชื่อมั่น ควรใช้ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างผู้ประเมิน (Reader) ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

5.3) ครูบางส่วนไม่ต้องการให้นำการประเมินผลวิธีนี้ไปใช้เพื่อการให้ระดับผลการเรียน

5.4) ครูบางส่วนยังคงใช้เกณฑ์การเขียนตอบ ในการประเมินผลเพื่อให้ระดับคะแนน บางคนให้ระดับคะแนนโดยยึดจุดมุ่งหมายของแฟ้มสะสมงาน

5.5) นักเรียนบางส่วน เรียนและทำโครงการต่าง ๆ ไปตามจุดมุ่งหมายของแฟ้มสะสมงานโดยมิได้มุ่งหวังเรื่องระดับผลการเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การใช้แฟ้มสะสมงานในการวัดและประเมินผลและ การพัฒนาการเรียนการสอน แสดงให้เห็นว่าบทบาทของครูผู้สอนในด้านนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประเมินผลตามสภาพจริง เพราะขั้นตอนการปฏิบัติของครูผู้สอนในด้านนี้เป็นส่วนที่ครูจะต้องกระทำเชื่อมโยงกันมาตั้งแต่เริ่มวางแผนการสอนและจัดทำแผนการสอน จนกระทั่งปรากฏออกมาเป็นชิ้นงาน ซึ่งเป็นผลิตทางการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องปรับบทบาทของตนเองในด้านนี้ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของ ผู้เรียนให้เกิดคุณภาพตามเป้าประสงค์ของหลักสูตร โดยเน้นกระบวนการ ผลผลิต การประเมินผลและการให้ข้อมูลย้อนกลับ ที่ส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนเกิดประสิทธิภาพในโอกาสต่อไป

ซึ่งรายละเอียดที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า บทบาทของครูในการประเมินผลตามสภาพจริง มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน เพราะครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของหลักสูตร ครูผู้สอนสามารถดำเนินการกับระบบการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลได้ทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเฉพาะการจัดการให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน และบุคลากรทางการศึกษาทุกคน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามสภาพจริง ตรงตามความต้องการและศักยภาพของนักเรียนและส่งผลให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ในการดำรงชีวิตได้ ซึ่งจาก

การศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน และงานวิจัยด้านกระบวนการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ครูมี บทบาทสำคัญมากในการดำเนินการวัดและประเมินผลนักเรียนตามสภาพจริง โดยเฉพาะการวางแผนการสอนเพื่อจัดทำแผนการสอนตามสภาพจริง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสภาพจริง การสร้างเกณฑ์ในการประเมินผลตามสภาพจริง และการใช้แฟ้มสะสมงานในการวัดและประเมินผลและการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของครูผู้สอนในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลปรับปรุง พัฒนากระบวนการประเมินผลตามสภาพจริงให้สอดคล้องกับเจตนารมย์ของหลักสูตรและระเบียบการวัดและประเมินผลนักเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) และเพื่อรองรับการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542